

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Ευριπίδου Σούρλα :	Οι παιδαγ. στοχασμοί του Montaigne . .	209
Θ. Χαραλαμπίδη :	Τὰ πέντε βάθρα του σκοπού της παιδείας	213
Γ. Βουτσίνου :	Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὡς παιδαγωγός .	214
Henri Pierron :	Ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ	217
Γεωργίου Ρούσκα :	Ἡ ἐπίδραση τοῦ οἰκογεν. περιβάλλοντος	222
Salvatore Valitutti :	Τὰ παιδιά στὸ δρόμο	227
Στέλιου Παπαδάκη :	Ἡ «Βασιλεία τοῦ παιδός»	229
Ι. Χαραλαμποπούλου :	Τὰ παιδιά ποὺ ψεύδονται	231
Δημητρίου Πλιάκου :	Παιδαγ. ἐπίδραση τοῦ παραδείγματος	235
Γεωργίου Χασιακοῦ :	Κληρον. στίγματα καὶ ἀνώμαλα παιδιά	238
Réné Ozouf :	Ἡ Δίλμα της Γεωγραφίας	240
Ἀθανασίου Γκρόζα :	Εἰκόνες ἀπὸ τὸ ἀγροτικὸ σχολεῖο . .	243
Ἀναστασίου Γεωργαντζή :	Τὸ ἱστορικὸ λαογραφικὸ ἀρχεῖο	246
Γ. Κουλούκη :	Τὸ ἔργο τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ	248
Χάρη Πάτση :	Ἐκπαιδευτικὲς εἰδήσεις ἀπ' ὁλόκλ. τὸν κόσμo	250

ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

- 1) Ὁ 6ος τόμος τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων» ἐκυκλοφόρησε καὶ διανεμήθη στοὺς συνδρομητὰς της. Ὅσοι δὲν τὸν ἔλαβαν ἀκόμη νὰ σπεύσουν νὰ τὸν ζητήσουν.
- 2) Ὁ 7ος τόμος τῆς Μ.Ε.Ν. συμπληρώθηκε, βιβλιοδετεῖται καὶ διανέμεται ἐντὸς τοῦ Μαρτίου.
- 3) Σπεύσατε ὅλοι νὰ ἐγγραφῆτε συνδρομητὰι στὴ Μ.Ε.Ν. γιὰ νὰ ἀποκτήσετε τὸ μνημειῶδες αὐτὸ ἔργο γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας, γιὰ τὰ παιδιά σας καὶ γιὰ τίς Σχολικὰς βιβλιοθήκας σας. (Λεπτομέρειες στὴ θ' σελ. τοῦ ἐξωφύλλου)

ΕΤΟΣ Η'.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1958

ΤΕΥΧΟΣ 90

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

‘ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΤΑΔΙΟΥ 48

ΧΡΟΝΟΣ Η' — ΑΡΙΘ. 90
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1958

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τὰ σχολεία : Ἐτησία . . . . . δρχ. 100
Για τοὺς ἐκπ/κοὺς > > 80

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Α.Ν. 1092/1948
Ἐκδότης—Διευθυντής: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμπονά 13, τέγμα Πατησίων
Τυπογραφεῖον: Ι. Ἀλευροπούλου
Ἀγασιάδου 23α

‘ECOLE NOUVELLE,
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
ATHÈNES, STADIΟΥ

ANNÉE VIII' — NUMÉRO 90
FÉVRIER 1958

ABONNEMENT

Pour les écoles : d'un an dr. 100
Pour les instituteurs : d'un an > 80

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα
κ. Χάρην Πάτσην
Σταδίου 48 Ἀθήναι—Τηλ. 58.417
(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Ἐκκυκλοφόρησαν οἱ ἑπτὰ πρῶτοι τόμοι. Ὀλόκληρον
τὸ ἔργο μαζί με τὸν τόμο ΕΛΛΑΣ ἀποτελεῖται ἀπὸ 15 τόμους

Ἐκαστος τόμος χρυσόδετος δραχμὲς 120

Τιμὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου (τόμος πρὸς τόμον) 1800

Μετρητοὶς ὁλόκληρο τὸ ἔργον δραχμὲς 1500

● Μελλοντικὰ ἢ ἀξία ὁλοκλήρου τοῦ ἔργου θὰ αὐξηθῇ.

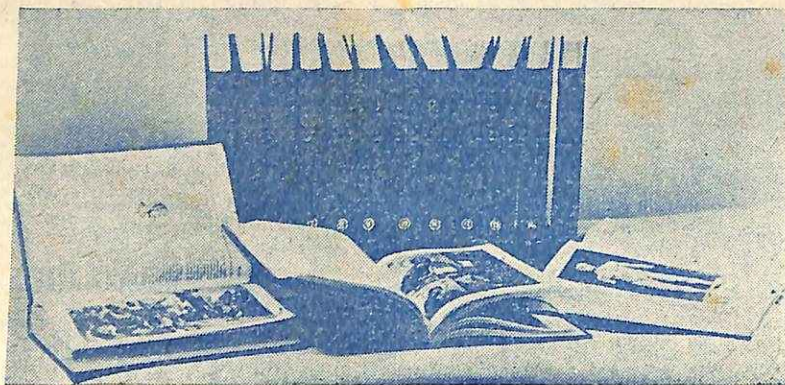
● Ἐπωφεληθῆτε τῆς εὐκαιρίας νὰ τὸ ἀποκτήσετε μετὰ τὴ μικρὴ αὐτὴ ἀρχικὴ τιμὴ.

● Οἱ σχολικὲς Ἐφορεῖες προπληρώνουν ὁλόκληρο τὸ ἔργο καὶ παραλαμβάνουν τοὺς πρῶτους ἑπτὰ ἐκδοθέντας τόμους, τοὺς δὲ ὑπολοίπους, ἐφόσον τὸ προπλήρωσαν, τοὺς παραλαμβάνουν μετὰ τὴν αὐτὴ τιμὴ, ἔναν πρὸς ἕναν καθὼς θὰ ἐκδίδωνται.

● Οἱ διδάσκαλοι, οἱ γονεῖς καὶ οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ προμηθεύωνται τὸ ἔργον εἴτε ὁλόκληρο εἴτε τόμον πρὸς τόμον μετὰ τὴν κάθε φορὰ τρέχουσας ἀξίας του. Ὅσοι τὸ προπληρώσουν ἐξασφαλίζουν μετὰ 1500 δραχ. ὁλόκληρο τὸ ἔργο ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ τιμὴ του.

● Ὁ τόμος ΕΛΛΑΣ θὰ ἐκδοθῇ τελευταῖος καὶ θὰ εἶναι μιὰ πρωτοφανὲς ἔκδοση.

ΕΓΓΡΑΦΗΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΣΤΗ Μ.Ε.Ν.—ΕΓΓΡΑΨΑΤΕ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ — ΤΟΥΣ ΓΝΩΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΥΣ ΣΑΣ

‘ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ—ΣΤΑΔΙΟΥ 48—ΤΗΛΕΦ. 58.417

ΕΤΟΣ 8ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1958

ΤΕΥΧΟΣ 90

ΓΑΛΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

ΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ
ΤΟΥ ΜONTAIGNE

ὑπὸ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγοῦ

Ἡ ἀποστήθισις δὲν εἶναι μάθησις, ἀλλ' ἀπλῶς
συγκράτησις στὴ μνήμῃ μας ἐκείνων ποὺ τῆς παρε-
δώκαμε πρὸς φύλαξιν.

MONTAIGNE¹

I

Ὁ εἰσηγητὴς τοῦ Σχολείου ἐργασίας² κατὰ τὸν XVI αἰῶνα.

Ἐκεῖνος ὅστις στὸ βασικώτερον τῶν ἔργων του, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ἀπληθάνα-
τισε, — «στὰ Δοκίμιά του»³ — ἀνάμεσα σὲ φιλοσοφικοὺς στοχασμοὺς, ντυμένους μετὰ
τὴν πνοὴν μιᾶς ρωμανικῆς διαθέσεως, ἐγκατέσπειρε καὶ παιδαγωγικοὺς στοχασμοὺς.

Ἐκεῖνος ὅστις ἐγκατέμειξε εἰς τὸ παραπάνω φιλοσοφικόν του ἔργον ὅλην τὴν
δροσερότητα τῆς σκέψεως τόσοσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ὅσον καὶ τῆς Λατινι-
κῆς τοιαύτης.

Ἐκεῖνος ὅστις ἀπὸ μὲν τοὺς Λατίνους ποιητὰς ἐνετρώφησε ἰδιαίτερος εἰς τὸν
Λουκρήτιον, τὸν Κάτουλον, τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Ὀράτιον ἀπὸ δὲ τοὺς Ἑλλη-
νας ἱστορικοὺς καὶ φιλοσόφους εἶχεν ὑπ' ὄψει του καὶ μελέτησε βαθειὰ τὸν Ἡρό-
δοτον, τὸν Ξενοφῶνα, τὸν Πλούταρχον, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην.

Ἐκεῖνος ὅστις πιστεύει πὺς ἡ ἀρετὴ δὲν βρίσκεται στὸν ἀκρωτηριασμόν τῆς
φύσεως, ἀλλὰ στὴν προσπάθεια νὰ βροῦμε μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ λογικοῦ τὴν φυσικὴν
ἀθωότητα. Καὶ ὡς πρότυπον μᾶς παρουσιάζει τὸν Σωκράτην μετὰ ὅλον τὸ ἠθικὸν με-
γαλεῖον του.

1. Montaigne, Essais Κεφ. XXVI, A Contaisse de Gursou «Savoir par coeur, n'est pas savoir, c'est tenir ce qu'on a donné en garde à sa memoire». (Montaigne, De l'institution des enfants).

2. École en action (Montaigne).

3. Montaigne, Essais (Ἡ πρώτη ἔκδοσις στὰ 1580, ἡ δευτέρα στὰ 1588 μετὰ τὸ ταξίδι του στὸ Παρίσι).

Εκεῖνος ὅστις ἂν καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐποχῆς τοῦ XVI αἰῶνος εἶναι παρὰ ταῦτα ὁ προάγγελος μιᾶς καινούργιας ἐποχῆς, εἶναι ὁ προάγγελος τῆς ἐποχῆς τοῦ XVIII αἰῶνος, εἶναι ὁ εἰσηγητὴς διὰ τῶν παιδαγωγικῶν του στοχασμῶν τοῦ σχολείου ἐργασίας, στὴν μακρινὴ ἐκείνη ἐποχὴ ποὺ πάλευε ἀκόμα τὸ πνεῦμα μὲ Μεσαιωνικὰς ἀντιλήψεις.

Montaigne...

Αὐτὸς ὁ Ἱππότης τοῦ Τάγματος τοῦ Saint-Michel, ὁ Εὐπατριδὴς καὶ ὁ ἀκόλουθος τοῦ Βασιλέως Καρόλου τοῦ IX¹.

Αὐτὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἄγαλμα — γεγαλοπρεπὲς μαρμάρινον — κοσμεῖ τὸν πρὸ τῆς Σορβόνης χώρον².

Ἐνα αἰσθημα ἱλαρότητος δοκιμάζουν ὅλοι οἱ ἐπισκέπται τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόνης, ὅταν ἀντικρύζουν τὸ ἄγαλμα τοῦ Montaigne, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ αἰσθημα ἐκράτησε καὶ τὴν ταπεινότητά μας αἰχμάλωτον, ὅταν πρωτοαντικρύσαμε τὸν Ἱππότην Αὐτὸν τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ.

Montaigne...

Αὐτὸς τέλος ποὺ ὅπως παρατηρεῖ ὁ διάσημος Gide, μᾶς χάρισε μὲ τὸν ἐνθέρμον ζῆλον ποὺ κυριαρχοῦσε μέσα στὴν ψυχὴ του καὶ μὲ τὴν φλόγα τὴν ἐσωτερικὴν κάθε φράση τῆς συγγραφῆς τῶν «Δοκιμίων» Του. Αὐτὸς ἐπαναλαμβάνομε ποὺ μᾶς χάρισε ὅχι μονάχα μιὰ χαρούμενη διάθεση, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ μυστικὸν τοῦ θελήτη του, ἀλλὰ καὶ ἓνα ὕψος συναρπαστικὸν — ἂν καὶ ὅχι ἐκ πρώτης ὄψεως βατόν.

Ἄλλ' ὥς τὸν παρακολουθήσωμε στὸν τομέα τῶν Παιδαγωγικῶν του ὑποθηκῶν.

II

Παιδαγωγικὰς ιδέας καὶ στοχασμοὺς Παιδαγωγικοὺς στὸ κεφάλαιο ἐκεῖνο τῶν «Δοκιμίων» του, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν Κόμησσαν de Gurson, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπιγράφει:

«Περὶ τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν παιδιῶν»³.

Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τῶν Δοκιμίων του ἀποτεινόμενος ὁ Montaigne πρὸς τὴν Κόμησσαν de Gurson παρατηρεῖ⁴:

Ἡ Ἐπιστήμη εἶναι ἓνα μεγάλο στόλισμα καὶ ἓνα ὄργανον θανμαστῆς ἐξυπηρετήσεως, γιὰ τὰ πρόσωπα ὅμως ἐκεῖνα ποὺ ἔχουνε μὲ ἀνώτερη μόρφωση καὶ εἶναι καλλιεργημένα ἐσωτερικά.

Ὅπως Σεῖς, Κόμησσά μου!

Ἡ Ἐπιστήμη — παρατηρεῖ ἐν συνεχείᾳ — δὲν ἔχει κανένα νόημα σὲ ταπεινὰ καὶ ἀγοῦκα ἄτομα.

Σεῖς, Κυρία μου, εἰσθε ἀπὸ μιὰ ἐξηυγενισμένη καὶ ἀνώτερη ράτσα, καὶ αὐτὴ ἡ διαπίστωσίς μου δὲν ἐγκλείει κατὰ τὸ φανταστικόν.

Συνεπῶς:

Γιὰ ἓνα παιδί ποὺ δὲν θέλει νὰ γίνῃ ἐπιστήμων ἀλλὰ θέλει ἀπλῶς νὰ μορφωθῇ, θέλει νὰ γίνῃ ἓνας ἄνθρωπος προικισμένος μὲ κρίσιν, μὲ πνεῦμα καὶ μὲ ικανότητες συναρπαστικὰς, θὰ Σᾶς συμβούλευα νὰ ἐκλέξετε γιὰ τὴ Μόρφωση καὶ

1. Chevalier de l'ordre de Saint-Michel — Gentilhomme — Ordinaire de la Chambre du roi Charles IX.

2. Rue des Ecoles (ἐναντι τῆς Κεντρικῆς εἰσόδου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόνης).

3. Montaigne, Essais 1580. Chapitre XXVI.

4. Παραθέτομεν ἀποσπασματικὰς σκέψεις του, ὑποθήκες του καὶ στοχασμοὺς του παιδαγωγικοὺς.

τὴν Ἀγωγήν του καὶ γενικὰ γιὰ τὴν διαπαιδαγώγησίν του ἓνα δάσκαλόν, καὶ προικισμένον ἔτσι ὥστε νὰ κυριαρχοῦν μέσα του τὸ ἦθος, ἡ ἡμέρομηνία καὶ παρὰ ἡ ξερὴ ἐπιστημονικὴ γνῶσις.

Δὲν θὰ ἤθελα τὰ παιδιὰ νὰ παπαγαλίζουν ὅσα ἀκοῦνε ἢ διαβάζουν, ἀλλὰ θὰ ἐπεθύμουν νὰ τοὺς ἀφυπνίσουν οἱ δασκάλοι τοὺς τὴν ὄρεξη καὶ τὴν θέληση ὥστε τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ νὰ διαλέγουνε τὰ θέματα, τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ νὰ τὰ ἐπεξεργάζονται καὶ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ νὰ τὰ συζητοῦν μὲ τοὺς δασκάλους τοὺς.

Μερικὲς φορὲς ἐπιβάλλεται νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον γύρω ἀπὸ τὴν συζήτηση ὁ δάσκαλος, ἀλλὰ ὑπάρχουνε καὶ περιπτώσεις — ἀνάλογα μὲ τὰ ὑπὸ διαπραγματεύσειν θέματα — ποὺ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ θὰ κάνουνε τὴν ἀρχή.

Δὲν θὰ ἤθελα ὁ δάσκαλος μονάχα νὰ ἐφευρίσκει καὶ αὐτὸς μονάχα νὰ μιλάει.

Θέλω νὰ ἀκούει τὸν μαθητὴν του νὰ μιλάει κι' αὐτὸς μὲ τὴν σειράν του¹.

Ἐπίσης θὰ συνιστοῦσα νὰ μὴ ζητάει ὁ δάσκαλος ἀπὸ τὸν μαθητὴν του μονάχα ἓνα ξηρὸν ἀπολογισμὸν τῶν λέξεων τοῦ μαθήματός του, ἀλλὰ νὰ ζητάει τὸ βαθύτερον νόημα καὶ τὴν οὐσίαν τῶν λέξεων.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ποὺ θεωρῶ ὡς σπουδαιότερον εἶναι νὰ μὴ κρίνει τὸν μαθητὴν ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τῆς μνήμης του, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ζωὴν του².

Ὅποιος ἀκολουθεῖ τυφλὰ τίς γνώμες τῶν ἄλλων δὲν ἀκολουθεῖ καμμιὰ γνώμη γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐρευνήσῃ μονάχος του τίποτε.

Ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιον εἶναι κοινὰ εἰς τὸν καθένα μας καὶ δὲν ἀνήκουν οὔτε σ' ἐκεῖνον ποὺ μίλησε πρῶτος, οὔτε σ' ἐκεῖνον ποὺ ἐκ τῶν ὑστέρων ἔλαβε τὸν λόγον.

Ἡ ἀποστήθις δὲν εἶναι μάθησις οὔτε μόρφωσις, ἀλλ' εἶναι ἀπλούστατα μιὰ συγκράτησις στὴ μνήμη μας ἐκείνων ποὺ παραδώκαμε πρὸς διαφύλαξιν.

Ἡ σταθερότης, ἡ πίστις καὶ ἡ εὐκρίνεια αὐτὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν.

Εἶναι μιὰ σπουδὴ ματαία ἡ σπουδὴ ἐκείνη ποὺ στηρίζεται στὴν ἀπομνημόνευση καὶ στὸν παπαγαλισμὸν μονάχα τῶν βιβλίων.

Δὲν θὰ χαλάσει ὁ κόσμος ἐὰν ὁ μαθητὴς δὲν θὰ θυμᾶται τὴν ἡμερομηνίαν τῆς καταστροφῆς τῆς Καρχηδόνης.

Πόσο ὅμως θὰ ἦταν ἀνυπολόγιστος ἡ ὠφέλεια σχετικὰ μὲ τὴν μόρφωσίν του, ἐὰν, ἀντὶ νὰ περιορίζεται σὲ ξηρὰς ἱστορικὰς ἀπομνημονεύσεις, διάβαζε καὶ ἡμερήνιους τοὺς βίους τοῦ Πλουτάρχου!!

Ἡ δάσκαλος πρέπει νὰ ἀποφεύγει κατὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τροφίμων του τὴν βίαν καὶ τίς ποιινές.

Σκληρύνουν τὴν νεαρὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν, περνοῦν σὰν ἓνας ἄνεμος ψυχρὸς ἀπάνω στὴν τρυφερὴν ψυχὴ τοὺς.

Πάνω κάτω μὲ τίς ἀρχὰς αὐτὰς θὰ θέλα νὰ μορφώσω τοὺς μαθητὰς μου³.

III

Παραθέσαμε ἀποσπασματικὰς γνώμες τοῦ καταπληκτικοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου τὸν

1. Je veux qu'il écoute son disciple parler à son tour (Montaigne, Αὐτόθι).
2. Non par le témoignage de mémoire, mais de sa vie (Montaigne, Αὐτόθι).
3. Tel voudrais-je former mes

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

BIBΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κονιδίου

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44436

ὁποῖον ὁ Pascal ἀποκαλεῖ «ὡς τὸν ἀσύγκριτον δάσκαλον τῆς τέχνης τῆς διαλεκτικῆς»¹.

Τὸ πῶς μεγάλο καὶ ἐνδοξο ἀριστούργημα τοῦ ἀνθρώπου — παρατηρεῖ ὁ ἐρημίτης αὐτὸς τοῦ Πύργου τῆς Périgneux ὁ ὁποῖος δέχτηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του μίαν πρωτότυπον Ἀγωγὴν — *εἶναι νὰ ζεῖ τις ὅπως πρέπει καὶ νὰ συμπεριφέρεται ὅπως πρέπει*. Ὅλα τὰ ἄλλα, δηλαδὴ τὸ νὰ θησαυρίζει καὶ νὰ χτίζει σπίτια, δὲν εἶναι παρὰ χολή καὶ στενοχώριες.

Καὶ συνοψίζοντας τοὺς στοχασμοὺς ἐπιβάλλεται νὰ θέσουμε ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ἀναγνωστριάων μας μερικὰ ἐρωτήματα, ἀκολουθοῦντες ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν συνταγὴν ποὺ μᾶς ἔδωκεν ὁ ἴδιος ὁ Montaigne, δηλαδὴ «πὺς δὲν πρέπει μονάχα ὁ δάσκαλος νὰ ἐφευρίσκει καὶ μονάχα αὐτὸς νὰ μιλάει».

Συνεπῶς προβάλλουν σύμφωνα μὲ τὴν παραπάνω ἀρχὴν τοῦ Montaigne, ὡς ἰδρυτοῦ τῆς école en action, τὰ κάτωθι πρὸς διαπραγμάτευσιν καὶ πρὸς λύσιν.

Καὶ συγκεκριμένως:

1) Τί καινούργιο παρουσιάζουν οἱ περὶ Ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως ἰδέες ποὺ ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ XVI αἰῶνος, σχετικὰ μὲ τὰς μεθόδους τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τὶς φιλοδοξίες τῶν πρώτων ἀνθρωπιστῶν τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως;

2) Σὲ ποιά σημεία ὡς πρὸς τὴν μέθοδον καὶ τὰ ἀξιώματα παίρνει παγκόσμιον ἀπὴλξησιν καὶ ἐφαρμογὴν ἡ μορφή τῆς Ἀγωγῆς ποὺ ἀπευθύνεται σὲ ἓνα νεαρὸν Εὐπατριδὴν τοῦ XVI αἰῶνος;

3) Πὺς θὰ μπορούσαμε νὰ χαρακτηρίσουμε μὲ τὴν νεώτερη παιδαγωγικὴ προοπτικὴ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγωγῆς, τὴν μέθοδον διδασκαλίας καὶ τὰ μέσα τῆς Ἀγωγῆς ποὺ συνιστᾷ ὁ Montaigne;

Ἰδοὺ ἐρωτήματα εἰς τὰ ὁποῖα καλοῦνται οἱ ἀναγνώσται τῶν γραμμῶν αὐτῶν νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ δώσουν κάποια ἀπάντησιν ἱκανοποιητικὴν στὸν ἴδιον τὸν *ἐαυτό τους*, ἡλεκτριζόμενοι ἀπὸ τὶς ἰδέες τῆς μακροῦς ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ XVI αἰῶνος, ἢ ὁποῖα φωτίζεται μὲ τὸ ἀπλετον φῶς ποὺ ρίχνει ὁ Montaigne.

Γι' αὐτὸ δικαίως καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἄγαλμά του κοσμεῖ τὸν πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόννης χώρον.

IV

Ἐτελειώσαμε...

Καὶ ὁ ἀναγνώστης — ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὸ περιεχόμενον τῶν «Δοκιμίων» τοῦ Montaigne, θὰ ἐνθυμηθεῖ ἴσως, πὺς ὁ ἐρημίτης αὐτὸς φιλόσοφος τοῦ Πύργου τῶν Montaigne στὸ Périgneux, ποὺ μᾶς ἐδίδαξε: «πὺς δὲν πρέπει νὰ ἐκφέρομε κρίσεις περὶ τῆς εὐτυχίας μας παρὰ μετὰ θάνατον»² καὶ πὺς πρέπει νὰ ἔχομεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἔχομεν μπροστὰ μας ἓνα βιβλίον καλῆς πίστεως εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου του³, θὰ ἐνθυμηθεῖ, τονίζομεν, τὶς περιφημίες Ἐξομολογήσεις (Confessions) τοῦ Rousseau.

Καὶ ὅμως, ὅπως παρατηρεῖ ὁ διάσημος Des Granges⁴, ὁ Montaigne δὲν μιλάει γιὰ τὸν ἑαυτό του παρὰ μονάχα γιὰ νὰ ὑποβάλει σὲ ἔλεγχον μὲ τὴν πείραν του

1. Montaigne, c'est l'incomparable Maître de l'art de conférer (Pascal, Opuscules, de l'esprit géométrique).

2. Une éducation originale.

3. Il ne faut pas juger de notre bonheur qu'après la mort (Montaigne, Essais Chac. XVIII).

4. Je suis moi-même la matière de mon livre (Αὐτόθι).

5. Des Granges, Histoire de la Littérature Française, Paris 1922, σελ. 246.

ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΒΑΘΡΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τοῦ κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ. Ὑποδ. τοῦ Μαρασλείου Π. Ἀκαδημίας

Καὶ τώρα, κυρίως τώρα, μετὰ τὴν συγκρότησιν τῶν Ἐπιτροπῶν Παιδείας, ἐπιθυμοῦμεν, ὡς ἀγνοῖ καὶ ἀφωσιωμένοι στρατιῶται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης, καὶ οφείλομεν νὰ συνεχίσωμεν τὴν συμβολὴν μας διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῆς χώρας μας διότι αὐτὸς ὑπῆρξεν ἄλλωστε ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας. Τὸ πρωταρχικόν, τὸ θεμελιώδες ζήτημα πρὸ παντὸς συγχρονισμοῦ, πρὸ πάσης ἀναδιοργανώσεως ἢ μεταρρυθμίσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων ἀποτελεῖ ὁ σαφὴς καθορισμὸς τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας σήμερον. Ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ «Βήματος» ἡκούσθησαν προσφάτως αἱ γινώμαι δύο διακεκριμένων ἀντιπροσώπων τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Παιδείας τῶν κ.κ. Π. Μπρατσιώτου καὶ Ε. Παπανούτσου, σχετικῶς. Ἄς μοῦ ἐπιτροπῇ, παρακαλῶ, νὰ διατυπώσω καὶ τὴν ἰδικήν μου γνώμην ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Ὁ σκοπὸς τῆς Παιδείας κάθε ἔθνους καὶ κάθε λαοῦ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ παρελθόν του τὸ ἱστορικόν, ἀπὸ τὰς ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος καὶ ἀπὸ τὰς μελλοντικὰς ἐπιδιώξεις του, ἐφ' ὅσον αἱ τελευταῖαι δύναν-

ται νὰ καθορισθοῦν ἐπακριδῶς. Βάσει λοιπὸν τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς ὁ σκοπὸς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας σήμερον οφείλει, νομίζομεν, νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐξῆς πέντε ἀρραγῶν βάθρων:

Πρῶτον: Τὴν ὑγείαν, τὴν σωματικὴν καὶ ψυγνευματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Νεολαίας, τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ γενικώτερον. Εἶναι ἡ βασικὴ ἀφετηρία διὰ τῆς διαφωτίσεως, μικρῶν καὶ μεγάλων, σχετικῶς εἶναι ἐξ ἴσου σπουδαία μὲ ἐκείνην τῆς Ἰατρικῆς Ἐπιστήμης.

Δεύτερον: Τὴν ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ ἀξιοποίησιν, χάριν τοῦ ἐθνικοῦ μας συνόλου, τῶν μέχρι πρότινος παρημελημένων πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας μας. Διότι οὕτω θὰ ἐπουλωθοῦν ἐπιτακτικὰς μας ἀνάγκαι καὶ θὰ διασφαλισθῇ ἡ ἐπιδίωσις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Διὰ τῆς παιδείας, εἰς τὸ σημεῖον τούτου, θὰ καταρτισθῇ καταλλήλως τὸ ἐμψυχον τεχνικὸν προσωπικόν, θὰ καταστή ἐπιστημονικώτερον, δηλαδὴ ἀποδοτικώτερον ἢ ὁργανώσις τῆς ἐργασίας εἰς πάσαν ἐκδήλωσιν τῆς καὶ μορφῆς καὶ θὰ προετοιμασθῇ ψυχικῶς δολόκληρον τὸ ἔθνος.

Τρίτον: Συνέπεια λογικὴ τοῦ προηγουμένου, εἶναι ἡ ἀπόκτησις ὑγιῶν καὶ ἀσφαλῶν

ἐκείνα ποὺ ἦντλησε ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς ἀρχαιότητος, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του.

Ὁ ἀτομικισμὸς τοῦ κατὰ τὸν Des Granges θυμίζει τὸν ἀτομικισμὸν τῶν μεγάλων Ρωμανικῶν τῆς Γαλλικῆς λογοτεχνίας. Κατὰ βάθος εἶναι ἓνας Σκεπτικὸς καὶ Ἐπικούρειος φιλόσοφος.

Ὁ Montaigne, μὲ τοὺς παιδαγωγικοὺς τοῦ στοχασμοὺς καθὼς καὶ μὲ τὰς περὶ Ἀγωγῆς καὶ Μορφώσεως ἰδέας του, ἐπιδιώκει νὰ μορφώσῃ ἓνα ἄτομον μὲ πνεῦμα εὐκολοκίνητο καὶ εὐπλάστο, μὲ κρίσιν βαθειὰ καὶ ἰσορροπημένη, μὲ εὐκολίαν καὶ μὲ ἄνεσιν στὴν τέχνη τῆς συνδιαλέξεως καὶ τοῦ διαλόγου, μὲ ἥθος θαρραλέον καὶ γενναῖον καὶ μὲ τρόπους ἰδίᾳ συμπεριφορᾶς ἀψόγους καὶ ἀμέμπτους.

Μὲ ἄλλα λόγια: Ὁ Montaigne ἐπιδιώκει νὰ μορφώσῃ τὸν τίμιον ἄνθρωπον τοῦ 17ου αἰῶνος, ὅπως μᾶς τὸν περιγράφει ὁ Roscheaufoucauld.

Καὶ ἀναμφιβόλως γιὰ τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ τοῦ τύπου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπαιξάν σημαντικὸν ρόλον οἱ ἰδέες οἱ παιδαγωγικαὶ καὶ οἱ σταχασμοὶ οἱ παιδαγωγικοὶ τοῦ καταπληκτικοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου καὶ ἐρημίτου τοῦ Πύργου τοῦ Périgneux.

Καὶ ἀναμφισβητήτως ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ 17ου αἰῶνος εἶναι ἡ προβολὴ τῶν Παιδαγωγικῶν ἰδεῶν τοῦ Montaigne, δηλαδὴ ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι στωϊκὸς στοὺς κινδύνους τῆς μάχης καὶ προβάλλει παράλληλα ὡς ὁ θελκτικὸς Ἰππότης τῶν Γαλλικῶν Σαλονιῶν.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

1. L'honnête homme.

θέλπτε».

Τους τοιοτούς γονείς αποκαλεί ο θεός πατήρ χείρονας των παιδοκτόνων, καθ' όσον ουτοι μὲν μόνον τὸ σῶμα αποχωρίζουσι τῆς ψυχῆς, ἐκείνοι δὲ κατακρημνίζουν αὐτὴν τὴν ψυχὴν εἰς τὸ θάραθρον τῆς κολάσεως.

Ἡ ἀγωγή κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, πρέπει νὰ ἀρχεῖται παίδιόθεν, διότι κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν διαπλάσσεται εὐκολώτερον ἡ καρδιά των παιδίων καὶ διανοίγεται ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ὁ παῖς θὰ διανύσῃ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ. Ἐὰν εἰς τοὺς παῖδας, κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν κλείσωμεν τὴν θύραν τὴν ἀγούσαν εἰς τὸ κακὸν καὶ ἀνοίξωμεν τὴν θύραν πρὸς τὸ ἀγαθόν, τότε οὗτοι θέλουσι συνηθίσαι μόνον ταύτην τὴν ὁδὸν νὰ βαδίζωσιν.

Ἡ ἐξίς εἰς αὐτοὺς θέλει γίνεαι δευτέρα φύσις.

«Ἐξ ἀρχῆς ἔδει ταῦτα (τὰ ἐλαττώματα) προορῶνται, ὅτε εὐήνιος ἦν καὶ κομιδὴ νέος, χαλινούν μετ' ἀκριβείας ἐθίζειν πρὸς τὰ δέοντα, ρυθμίζειν, κολάζων αὐτοῦ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς. Ὅτε εὐκολώτερα ἡ ἐργασία, τότε τὰς ἀκάθαρτας ἐκτέμνειν ἔδει, ὅτε ἀπαλωτέρας οὕσης τῆς ἡλικίας εὐκολώτερον ἀνεσπῶντο καὶ οὐκ ἀμελούμενα τὰ πάθη καὶ αὐξανόμενα δυσκατέργαστα γέγονε. Διὰ τοῦτο φησὶ κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτοῦ, ὅτε εὐκολώτερα γένοιτ' ἂν ἡ παιδαγωγία».

Κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τεθεὶς τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐξομοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου. «Γίνεσθε τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειος ἐστίν» (Ματθ. Ε' 8).

Τὴν πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου θὰ ἐπιδιώκωμεν διὰ τῆς καλλιεργείας εἰς τὰς καρδίας των παιδίων των διαφόρων ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν παρόντα βίον λαμπρύνουσιν καὶ ἐξασφαλίζουν τὴν αἰωνίαν μακαριότητα. «Διὰ δὴ τοῦτο παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐκδιδόναι καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας ταῖς τοιαύταις λειτουργίαις, οὐ χρυσίον κατορρύνοντας, οὐδὲ ἀργύριον συλλέγοντας, ἀλλ' ἐπιείκειαν, σωφροσύνην, σεμνότητα, τὴν ἄλλην ἀπασαν ἀρετὴν ἐναποτιθεμένους αὐτῶν τῇ ψυχῇ. Ἄν ταύτην οὖν καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς παιδίοις συλλέξωμεν τὴν εὐπορίαν καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς λαμπρότητος

καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν τὴν τῆς μακαρίας ἐκείνης ἀκουσόμεθα φωνῆς, δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου..... κλπ».

Ἡ διαγωγή των παιδίων πρέπει νὰ ἀρχίζῃ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, παιδιόθεν, διότι κατὰ τὴν μικροτέραν ἡλικίαν διαπλάσσεται εὐκολώτερον ἡ καρδιά αὐτῶν.

Κατὰ τὸν θεῖον πατέρα ὅχι μόνον ὁ οἶκος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία κέκτηται μεγίστην ἡθικοὶν δυνάμιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν συνιστᾷ τὴν συχνὴν φοίτησιν των παιδίων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὀδηγουμένων μάλιστα ὑπ' αὐτῶν των γονέων.

Ἡ Ἐκκλησία, λέγει, εἶναι Διδασκαλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον πλείστα ὠφέλιμα διδάσκεται. Ἀλλὰ, ὅπως εἰς τὸ Διδασκαλεῖον ὠφελεῖται μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μὲ προσοχὴν ἀκούει τὰ διδασκόμενα, οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὠφελεῖται μόνον ἐκεῖνος, ὅστις προσέχει μὲ ἔντασιν εἰς τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτελούμενα καὶ λεγόμενα. Διὰ τοῦτο, οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ ἀρνούνται εἰς τὸ νὰ ὀδηγοῦν τὰ τέκνα των εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως, ἀλλὰ ὀφείλουν νὰ ἀναγκάζουν αὐτὰ ὅπως προσέχωσιν, ἐρωτῶντες τί ἤκουσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πῶς ἀντελήφθησαν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἤκουσαν.

Ὁ Ἅγιος Πατὴρ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ρητοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, λέγοντος «οἱ πατέρες ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου» (ἐκκλ. Στ') συνιστᾷ τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν, ἐπομένως καὶ τὴν μελέτην των Θείων Γραφῶν. Δι' αὐτῶν, λέγει, οἱ γονεῖς δύνανται νὰ μεταδώσωσιν εἰς τὰ τέκνα των τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι μέγας πλοῦτος καὶ κληρονομία ἀδιάπτωτος, καὶ τὴν εὐσέβειαν, τὴν μένουσαν καὶ μὴ δαπανωμένην.

Ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως των παιδίων, ἐξαρτᾶται ὅχι μόνον ἡ ἠθικοποίησις καὶ ἀληθὴς εὐδαιμονία αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας.

Εἰς τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν των παιδίων μεγάλως συντελεῖ, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὅχι μόνον ἡ ἀσκήσις αὐτῶν εἰς τὸ προσεύχεσθαι, ἡ συχνὴ φοίτησις εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὀδηγουμένων παρ' αὐτῶν των γονέων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ κλήσις αὐτῶν δι' ὀνομάτων χριστιανικῶν. Ὁ παῖς, λέγει, φέρων τὸ ὄνομα ἀγίου ἀνδρός, φιλοτιμεῖται ὅπως μιμηθῇ καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ.

(συνεχίζεται)

HENRI PIERRON

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΦΥΪΑΣ

Μετάφρ. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Ἀνάγκη μιᾶς ἀναλυτικῆς ἐκτίμησης

¶ (ὑνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Ἡ εὐφυΐα παρουσιάζεται σὰν μιὰ ικανότητα προσαρμογῆς, μιὰ εὐχέρεια γιὰ τὴ λύση νέων προβλημάτων. Μὰ αὕτῃ ἡ παρατήρηση ἀνταποκρίνεται ἄραγε σὲ μιὰ λειτουργία τῆς διανοητικῆς ζωῆς ποὺ μπορεῖ ν' ἀπομονωθεί;

Ὁ Σπέρμαν ἐβγαλε τὸ συμπέρασμα, ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ἀνάλυση προσηκτικῆ συσχετίζοντας τὶς ἐπιτυχίες ἐπὶ των διαφόρων τέστ, ὅτι ὑπῆρχε ἓνας κοινὸς παράγοντας ἐπιτυχίας ποὺ ὀνομάζεται παράγοντας γενικῆς ἐπιδεξιότητος ἢ παράγοντας γενικῆς ἐξυπνάδας (ὁ παράγων Γ.) Ἐξ ἄλλου στὰ ἔντομα ἢ στὰ σπονδυλῶτα, βλέπομε ὅτι ἡ νοημοσύνη ἀναπτύσσεται σὲ βάρος τοῦ ἐνστικτοῦ, παράλληλα μὲ τὴν πρόοδο μιᾶς κοινωνικῆς δραστηριότητος, ποὺ συνδέεται μὲ σχηματισμοὺς νευρικῶν κέντρων ποὺ δὲν ἔχουν λειτουργίες προβολῆς (λήψεις ἢ κινήσεις). Εἶναι τὰ σώματα ποὺ συνδέονται μὲ τὸ ἐγκεφαλικὸ γάγγλιο στὰ ὑμενόπερα, μυρμηγκία ἢ μέλισσες, εἶναι τὸ πρόβλημα των ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων στὰ ἀνώτερα σπονδυλῶτα. Ἡ αὐτόματη δράση, ἡ ἐκδήλωση, των ἐνστικτῶν, ἡ ζωὴ, ἡ καθαρὰ αἰσθητικὴ στὰ θηλαστικά, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ νευρικὰ κέντρα ποὺ εἶναι φυλογενετικῶς παλαιότερα σώματα ραβδῶτα καὶ θάλαμοι, ὅπως τὸ ἐδειξαν ἰδιαίτερα τὰ τελευταῖα πειράματα κατὰ τὴν ἀφαίρεση των ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων στὸ σκύλο ἢ τὴ γάτα, τοῦ Ρότμαν, τοῦ Ζελιόνου καὶ τοῦ Ντυσσέρ ντε Μπαρέν. Ἀλλὰ ἡ ἀπόκτηση γνώσεων, ἡ ἀφομοίωση, ἡ χρῆση τοῦ πειραματοῦ σὲ κάθε ἄτομο ποὺ ἐπιτρέπεται μιὰ προσαρμογὴ πρὸς εὐκολὴν στίς μεταβλητὰς περιστάσεις μιᾶς ζωῆς, περίπλοκης, δὲν εἶναι δυνατὸς παρὰ μόνον χάρι τὴν παρουσία λειτουργικῶν ἐνεργητικῶν των ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων, λειτουργικῶν ἐνεργητικῶν, μορφῆς οὐσιωδῶς συνεργατικῆς καὶ των ὁποίων ὁ Παυλῶφ προσαπώθησε νὰ προσδιορίσει τοὺς θεμελιώδεις νόμους, στὴ μελέτῃ του γιὰ τὰ ἐξαρτημένα ἀντανταστικά στὸ σκύλο. Ὁ ἡλίθιος, στὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια μιᾶς στήσεως τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ὕμνου κατὰ τὸ διάστημα τῆς νηπιακῆς ζωῆς λίγο μετὰ τὴ γέννηση.

Στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνάπτυξης των ἀνωτέρων κέντρων καὶ ἰδίως στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνάπτυξης των λειτουργικῶν ικανοτήτων τους καὶ τοῦ καθαρῶ μηχανισμοῦ τους, μπορούμε πολὺ πιθανῶς νὰ ξανασυναντήσουμε τὸν παράγοντα τῆς γενικῆς ἐπιδεξιότητος ἢ πρόκειται γιὰ ἓνα μοναδικὸ παράγοντα. Γιατί οἱ συζητήσεις

ποὺ ὑφίστανται πάντοτε, δὲν ἀποκλείουν, καθὼς φαίνεται, τὴ δυνατότητα ἑνὸς ὀρισμένου συνδυασμοῦ παραγόντων διαφόρων (στοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε ἴσως κανεὶς ν' ἀντιμετωπίσει, τὴν ἰδια στιγμὴ δυναμικῆς ιδιότητες στοὺς νευρικοὺς συνδυασμοὺς, στὸν ἀριθμὸ των γραμμῶν τοῦ νευρικοῦ συμπλέγματος, στὴν πυκνότητα των αἰσθηματικῶν ἐρεθισμάτων κλπ.) Μὰ ἡ ἄμεση μελέτῃ αὐτῶν των ὀργανικῶν στοιχείων ποὺ ὑπνοοῦνται, ἀπὸ τὴν εὐχέρεια ποὺ παρουσιάζουν διὰ νὰ λύσουν προβλήματα, δὲν εἶναι δυνατὴ, καὶ ἂν ἡ ἄμεση διαπίστωση ἦταν στὴ διάθεσή μας δὲν θὰ μπορούσαμε καθόλου νὰ τὴν ἐξομοιώσουμε μὲ τὴν διαπίστωση τῆς ἐξυπνάδας (ἐφυΐας).

Ἀς πάρουμε μιὰ χονδροειδῆ παραβολή. Ἡ ταχύτητα ἑνὸς αὐτοκινήτου ἐξαρτᾶται προφανῶς, ἀπὸ ἓνα κεντρικὸ παράγοντα, τὴν κινήτρια μηχανὴ καὶ κυρίως ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς μηχανῆς. Ἀλλὰ εἶναι ἀρετὸ νὰ ξέρει κανεὶς τὴ δύναμη των μηχανῶν των διαφόρων αὐτοκινήτων γιὰ νὰ κατατάξει τὶς πραγματικὲς ταχύτητες αὐτῶν των αὐτοκινήτων; Ἀσφαλῶς ὅχι γιὰ τὸ βάρος, ἡ ποιότητα των ρουλεμάν, ἡ κατάσταση των τροχῶν κλπ. θὰ παῖξουν οὐσιώδη ρόλο. Γιὰ νὰ κατατάξουμε τὰ αὐτοκίνητα ἀνάλογα μὲ τὴν ταχύτητα, μόνον δοκιμὲς ταχύτητος θὰ ἦταν ικανοποιητικῆς. Καὶ ξέρουμε πῶς δὲν ὑπάρχει στὸ αὐτοκίνητο μιὰ λειτουργία ποὺ νὰ συνδέεται μὲ τὴν ταχύτητα. Αὕτῃ συνδέεται μὲ μιὰ κρίση γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ταχύτητας τοῦ αὐτοκινήτου ποὺ ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ μιὰ ὀρισμένη ἀποψη (ἄλλες ἀπόψεις ὅπως τῆς ἀπόδοσης τῆς καταναλώσεως κατὰ χιλιόμετρο ἢ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως κλπ. εἶναι τὸ ἴδιο δυνατὸς στὴν καθιέρωση μιᾶς ἱεραρχίας).

Ἐτσι θὰ προσδιορίσουμε τὴν ἐξυπνάδα (ἐφυΐα) σύμφωνα μὲ μιὰ λειτουργικὴ ικανότητα νὰ νικήσῃ τὶς δυσκολίες, χωρὶς αὕτῃ ἡ ικανότητα, νὰ προέρχεται ἀπὸ μιὰ ἰδιαίτερη καλλιέργεια τοῦ πνεύματος ποὺ θεωρεῖται ἀφρημένη καὶ ποὺ ἡ ἐξέτασή της δὲν θὰ ἔκανε ἄλλο ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς παραπλανήσει.

Στὴν πραγματικότητα, ὅταν τὸ μυαλὸ σκοντάφτει σὲ ἓνα πρόβλημα, θὰ δουλέψει μὲ ὅλα του τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ μιὰ ἀξιόλογη λύση. Ὅλες οἱ πνευματικὲς λειτουργίες παίρνουν μέρος σ' αὕτῃ τὴν περίπλοκη ἐνέργεια ποὺ ἡ ἐπιτυχία της, μικρὴ ἢ μεγάλη θὰ δώσει τὴν εὐκαιρία σὲ ἓνα προσδιορισμὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐφυΐας.

Μὰ αὐτὸς ὁ καταμερισμὸς των λειτουργιῶν

άπαιτεί μια άρμονική ισορροπία, που εξαρτάται από την ίδια τη φύση των προβλημάτων, έτσι ώστε δεν θα ήταν άρκετο να εκτιμήσουμε χωριστά το επίπεδο κάθε λειτουργίας και να κάνουμε πρόσθεση των μερικών αυτών επιπέδων για να έχουμε μια αριθμητική εκτίμηση της εξυπνάδας.

Δίνοντας ένα βαθμό στην κινητήρια μηχανή, στα ρουλεμάν, στα εξαρτήματα μίας σειράς αυτοκινήτων, δεν θα μπορέσουμε να ικανοποιηθούμε αν παραβάλουμε τους σφαιρικούς βαθμούς, για να καθιερώσουμε μια κατάταξη των αυτοκινήτων αυτών, αν θέλουμε να παραβάλουμε τις ταχύτητές τους. Πρέπει να καταφύγουμε σε απ' ευθείας δοκιμές στις προσδιορισμένες συνθήκες άντοχής, διαδρομών κλπ.

Το μέσο επίπεδο των διανοητικών λειτουργιών θα μάς βοηθήσει για να προσδιορίσουμε την ανάπτυξη, και χάρη σε μια κατάλληλη ανάλυση, να κατατοπισθούμε αν η διανοητική ανάπτυξη γίνεται χωρίς υπερβολική έλλειψη ισορροπίας. Άλλα αυτό το μέσο επίπεδο, στο οποίο κακώς δίνουν συχνά το όνομα της ευφυΐας («σφαιρική» του Κλαπαρέντ) δεν μπορεί καθόλου να συγχέεται με την πραγματική ευφυΐα, γιατί αυτό το μέσο επίπεδο αναφέρεται μόνο στην ιδιαίτερη ευχέρεια που παρουσιάζει το πνεύμα στη λύση των δυσκολιών που του εμφανίζονται. Βέβαια, όταν πρόκειται να καταλάβουμε τη λύση των δυσκολιών να θέσουμε το πρόβλημα — συνδέοντας τα δεδομένα που εκφραζόμενου με το σύστημα των γνώσεων που κατέχουμε με το σκοπό να εξαγάγουμε τα άγνωστα — οι λειτουργίες της προσοχής, της συσχέτισης, της κινητοποίησης των αναμνήσεων, πρέπει πάντοτε να επεμβαίνουν, αλλά ο ρόλος τους δεν θα είναι πάντοτε ίσος οποιαδήποτε κι' αν είναι η φύση του προβλήματος, και οι λειτουργίες της αντίληψης ή της φαντασίας θα είναι ουσιαστικές στο τάδε συγκεκριμένο πρόβλημα όταν οι συμβολικές λειτουργίες, πάρουν πολύ μεγαλύτερη θέση απέναντι σε ένα πρόβλημα καθαρά άφηρημένο.

Στην έφευρεση, στην κριτική, δόκλιρο το πνεύμα μπαίνει σε κίνηση και πρέπει να θυμόμαστε, ότι οι στατικές αντιλήψεις δεν εφαρμόζονται πια και δεν είναι η μόνη κατασκευή των ακινήτων μηχανισμών ή του διανοητικού επιπέδου εκείνη που μπορεί να μάς πληροφορήσει σχετικά με τις δυναμικές ικανότητες της ζωής του πνεύματος. Σε καμμία περίπτωση η άνατομία δεν μπορεί να είναι άρκετη για να γνωρίσει κανείς τη ζωή ενός οργανισμού σε όλη του τη λειτουργική πλοκή.

Το ζωντανό πλάσμα δεν είναι μια παράταξη οργάνων, είναι ένας «οργανισμός» που έχει την ενότητά του, και υπόκειται ολόκληρος σε κάθε μια από τις πράξεις του, σε κάθε μια από τις λειτουργίες του, που είναι αλληλέγγυες ή μια με την άλλη.

Το να προσδιορίσουμε την ευφυΐα σημαίνει

ν' αντιμετωπίσουμε τη ζωή ενός ανώτερου οργανισμού από μια ώρισμένη άποψη, δάζοντάς τον στις κατάλληλες συνθήκες για να μάς φανερώσει ώρισμένες από τις ικανότητές του. Και στην εκδήλωση της εξυπνάδας λαμβάνονται υπ' όψιν όλες οι λειτουργίες, παρ' όλον ότι η σημασία του σχετικού τους ρόλου είναι άνιση. "Αν η καρδιά σταματήσει, αν οι πνεύμονες πάψουν να εξασφαλίζουν οξυγόνο, η εξυπνάδα θα καταπέσει μαζί με άλλες λειτουργικές ικανότητες. "Αν η συναισθηματική ζωή γίνει ελαττωματική τίποτε δεν θα φανερώσει πια τις ανώτερες διανοητικές ικανότητες. Γιατί οι διανοητικοί μηχανισμοί έχουν ανάγκη από μια κινητήρια ενέργεια. Έλαττώστε την εξέταση ή αδειάστε τους συσσωρευτές και τ' αυτοκίνητά σας θα σταματήσουν τη στιγμή που η εξέταση της μηχανής, των τροχών κλπ. δεν θα εξηγήει καθόλου το σταμάτημα αυτό.

Χάρη στο παιγνίδι των τάσεων, των αισθημάτων, των ενδιαφερόντων, χάρη στη συναισθηματική ζωή που έχει τις ρίζες της βαθιά μέσα στον οργανισμό, που υφίσταται την ενέργεια της άδενικής ισορροπίας και τις έντυπώσεις του νευρικού συστήματος της βλαστικής ζωής, η πνευματική ζωή είναι δυνατή. Και ώρισμένες πρώιμες παραφροσύνες δείχνουν την αντανάκλαση στην ανώτερη πνευματική ζωή, σοβαρών διαταράξεων της παρεγκεφαλικής σφαίρας που μεταβιβάζει τα συναισθήματα.

Ο Έλβέτιους είχε διακρίνει το ρόλο αυτό των αισθημάτων στην ανώτερη πνευματική ζωή. Στο βιβλίο του «Περὶ τοῦ πνεύματος» (1758) διακηρύσσει ότι «ή δράση του πνεύματος εξαρτάται από τη δράση των παθών». Και προσθέτει: «Καταστρέψτε σε ένα άνθρωπο το πάθος που τον εξάπτει και του στερείτε άμέσως, όλα του τα φώτα... Η απόλυτη απουσία παθών, αν ήταν δυνατό να υπάρξει, θα μάς προκαλούσε τέλεια άποκλήνωση (σ. 237)».

Ο Έλβέτιους είχε προϋψει σ' αυτό, τη μορφή αυτή της παράδοξης παραφροσύνης που παρουσιάζουν ώρισμένοι ξεχωρισμένοι που είχε φαντασθεί για πολλόν καιρό από τους φρενολόγους τους πολύ επηρεασμένους από την τεχνητή ψυχολογία των διανοουμένων του περασμένου αιώνα. Η αναγκαία επέμβαση του συναισθηματικού κινήτρου στη λειτουργία της ευφυΐας, που κατανοήθηκε όπως ούποτε καθαρά, δόγησε ώρισμένους ψυχολόγους να εισαγάγουν στον αναλυτικό όρισμό τους για την ευφυΐα, ένα παράγοντα αίσθηματος ή τάσης, το «ένδιαφέρον» στον όρισμό του Χέιμανς την «περιέργεια» στον όρισμό του Γούντγουρντ τη «διεύθυνση» στον όρισμό του Μπινέ.

Εφ' όσον η εξυπνη δράση ενός ατόμου είναι συνολικά μια λειτουργία ολόκληρης της ζωής του ατόμου αυτό όταν καταπιάνεται με τις δυσκολίες ενός καινούργιου προβλήματος που απαιτεί μια άπαντηση κατάλληλα προσαρμο-

σμένη, για να προσδιορίσουμε την ευφυΐα ενός παιδιού ή ενός ενήλικα, πρέπει να εξετάσουμε με ποιο τρόπο αυτό το παιδί ή αυτός ο ενήλικας θα κατορθώσει ν' ανταποκριθεί όταν του υποβάλλουν στη δοκιμασία ενός καινούργιου προβλήματος.

Η άμεση πείρα θα μάς επιτρέψει, έπειτα από τις επιτυχίες που θα πραγματοποιηθούν, να καθιερώσουμε μια διαβάθμιση σχετικά με την άποψη της αξίας αυτής: της ευφυΐας.

Φαντάστηκαν, λοιπόν, δοκιμές, τείτ ευφυΐας, κοντά στα τείτ των διαφόρων διανοητικών επιπέδων ή της ανάπτυξης, που μπορούν να παρουσιαστούν κοντά σε άλλα, στις κλίμακες της ανάπτυξης αλλά αυτή τη φορά ενωμένα σε όμογενείς ομάδες. Πολλά από τα τείτ αυτά έγιναν από τους Αμερικανούς ψυχολόγους. "Ενα είναι γνωστό στην Εύρώπη με το όνομα τείτ του Μπαρτσελόνε και είναι αυτό που ο συνάδελφός μας Μίρα ανέλαβε να εφαρμόσει στην Ισπανία και να το καθιερώσει σε πολλές χώρες και που κατόπιν της εισήγησής του, χρησιμοποιήσα και εγώ στη Γαλλία με τη συνεργασία της συζύγου μου σε μερικές χιλιάδες εφήβων, ενώ ο Ντεκρολ έκανε το ίδιο στο Βέλγιο.

Αυτά τα τείτ, περιλαμβάνουν σειρές έρωτησεων που αποτελούν προβλήματα διαφορετικών τύπων και μ' αυτά κρίνεται ή ευφυΐα σύμφωνα με το ποσοστό των προβλημάτων που λύθηκαν σωστά υπό ώρισμένες και σταθερές συνθήκες.

Όταν θέλουμε να προσδιορίσουμε συγκριτικά την ευφυΐα διαφόρων ατόμων, σε συνθήκες που μπορούν να εφαρμόσουν τη σύγκριση, παρουσιάζονται δυο ιδιαίτερες δυσκολίες. Η πρώτη είναι ο ρόλος του ενδιαφέροντος, του κινήτρου αυτού της διευθυνόμενης διανοητικής ενεργητικότητας. Για να κάνει κανείς την προσπάθεια ν' αναζητήσει τη λύση ενός προβλήματος πρέπει να παρακινήθει σ' αυτό από μια τάση και ή δύναμη της τάσης δεν είναι ένας άμελητός παράγων για την επιτυχία. Μπορεί κανείς να κάνει την προσπάθεια αυτή σε ένα διαγωνισμό, ανοίγοντας το δρόμο σε μια σταδιοδρομία, εξ αίτίας της επιθυμίας που έχει να καταλάβει, όταν επιτύχει τη λύση που επιθυμεί. Μπορεί κανείς να το κάνει από φιλότιμο, για να δείξει την υπεροχή των διανοητικών του ικανοτήτων, για να υπερισχύσει π.χ. από ώρισμένα πρόσωπα που διαγωνίζονται μαζί του.

Μπορεί ακόμη να το κάμει κανείς από συμπάθεια προς το πρόσωπο αυτού που του ζητεί αυτή την προσπάθεια και στο οποίο θέλει να δώσει την ευχαρίστηση αυτή. Μπορεί τέλος να το κάμει κανείς απλώς γιατί είναι περίεργος να βρει τη λύση του προβλήματος για το οποίο δείχνει ένα άμεσο ενδιαφέρον. Στην έκτέλεση, λοιπόν, των τείτ, ή ενέργεια των διαφόρων αυτών τάσεων, κινδυνεύει να είναι αρκετά άνιση.

Όταν στις εισαγωγικές εξετάσεις ώρισμένων Αμερικανικών πανεπιστημίων, δάζουν δοκιμασίες (τέστ) ευφυΐας, έπεμβαίνει άμέσως ο πρώτος από τους παράγοντες αυτούς της προσπάθειας. "Αν κάνουν την σύγκριση από μόνον, που είναι εξ ίσου υποκείμενοι στην επίδραση του ίδιου αυτού παράγοντος, μπορεί κανείς να πη, ότι οι συνθήκες είναι άρκετά όμοιογενείς. Οι ατομικές διαφορές που οφείλονται στη διαφορετική αισθηματικότητα, που θα αποδειχθούν στην τελική επιτυχία, θα επέμβουν με τον ίδιο τρόπο των διαφορών της προσοχής ή της μνήμης. Αυτό που εξετάζουμε είναι ή ενεργητική εξυπνάδα και όχι μια άφηρημένη ικανότητα.

Αλλά, ακόμη και αν αποφύγουμε δυσμενείς παράγοντες (π. χ. αποφεύγοντας να είναι ή εξέταση πότε ομαδική και πότε ατομική, αποφεύγοντας την ιδιαίτερη συναισθηματική ενέργεια ενός «που υποβάλλει τα τείτ» επί ώρισμένων «εξεταζομένων», όπως είναι ένας πατέρα απέναντι των παιδιών του κλπ.) μπορεί να μεσολαδήσουν αίτιες λωθών, που οφείλονται στον τεχνητό χαρακτήρα των δοκιμασιών με τείτ.

Κάποιος που υποβλήθηκε σε ώρισμένες από τις δοκιμές αυτές, για τις οποίες λέει ότι ικανοποιούν την περιέργεια μερικών ψυχολόγων, αλλά γι' αυτόν είναι χωρίς καμμία πρακτική συνέπεια, δεν θα θελήσει ποτέ να πραγματοποιήσει την πνευματική προσπάθεια που του ζητούν και θα φανεί πολύ κατώτερος από άλλους, που θα τον περάσουν με άνεση αν αισθανόταν ότι του είναι χρήσιμο να μετρηθεί μαζί τους.

Ένα από τα προβλήματα που τίθενται όταν θέλουν να κάνουν μια χρησιμη κατάταξη των διανοητικών ικανοτήτων στην εξυπνάδα, είναι να προκαλέσουν ένα ενδιαφέρον περίπου ίσο (στις διαφορές των συναισθημάτων του καθενός).

Μια άλλη δυσκολία είναι ή ακόλουθη: Η εξυπνάδα ανατίθεται στο μνημονικό αυτοματισμό, σαν μια ικανότητα να λύνει καινούργιες δυσκολίες για τις οποίες λείπουν οι συνταγές αυτές που προβάλλει το ένστικτο, με τη μορφή της κληρονομικότητας ή αυτής που μπορεί ν' αποκτήσει κανείς με την εκπαίδευση. Η εξυπνάδα δίνει το μέσον να χρησιμοποιήσουν συχνά συνταγές που έχουν μάθει και από τη στιγμή εκείνη ο ουσιαστικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι να βοηθήσει την πρόοδο της ευφυΐας. "Αλλά σ' αντίλλαγμα, ένας από τους σκοπούς της άγωγής είναι να δώσει σ' αυτούς που δεν είναι προικισμένοι το μέσον ν' αποκτήσουν ευφυΐα, χάρη στις συνταγές που θα εφαρμοσθούν αυτόματα. Φαντάστηκαν αριθμητικές πράξεις, σχήματα για τη λύση εξισώσεων, που ο επαναληπτικός χειρισμός τους, δίνει την ευχέρεια σε μέτριες ευφυΐες να φέρουν σε πέρας προβλήματα μπροστά στα οποία θ' απέτυχανε ή ιδιοφυΐα του Αρχιμήδη. Αυτό που

επιτυχάνει σήμερα μια αριθμητική μηχανή, χωρίς την επέμβαση διανοητικών λειτουργιών, το κατώρθωσε σήμερα ο αυτοματισμός των διανοητικών μηχανισμών, χωρίς την ύπαρξη σημαντικών ικανοτήτων ευφυΐας.

Έτσι, αν βάζουν προβλήματα με τη μορφή που έχει χρησιμοποιήσει ήδη η σχολική εκπαίδευση για την απόκτηση διανοητικών μηχανισμών αυτομάτων κινδυνεύουν να δώσουν στην ευχέρεια του καλού μαθητού, στις μνημονικές του ικανότητες, μια εξαιρετική επιρροή στην επιτυχία και να βάλουν στην πρώτη γραμμή άτομα, που σε πραγματικά καινούργιες περιστάσεις, όπου η ευφυΐα θα είχε όλη της την έκταση για να λειτουργήσει ολοκληρωτικά, θα γίνονταν πραγματικά κατώτερα (δεν θα μπορούσαν, δηλαδή, να αντιμετωπίσουν το νέο πρόβλημα, άρα δεν θα ήταν «εξυπνα»). Δυστυχώς, αυτό γίνεται στις περισσότερες σχολικές δοκιμασίες και εξετάσεις και πρό πάντων στους διαγωνισμούς, όπου θα θέλαμε κοντά στην ικανότητα για τη μάθηση και την ποιότητα της εργασίας, κοντά στις γνώσεις και τη μάθηση, να δοθεί και μια σημαντική θέση στις δημιουργικές ικανότητες και στις ιδιότητες της πρωτοβουλίας και της εξυπνάδας και όπου δεν πετυχαίνει κανείς σε όλες τις μορφές που δίδονται στις δοκιμασίες, παρά να αξιοποιήσει τον «καλό μαθητή», τον ευπειθή, εργατικό, προικισμένο με καλό μνημονικό, πρόθυμο στην εφαρμογή των μεθόδων που του έδωσε ο καθηγητής του και που κάνει εντύπωση, αλλά γίνεται αργότερα στεγνός, όταν αφεθεί στον εαυτό του σαν ένα αυτόματο του Βόκανσον που έπαψαν να του τραβούν τα σχοινιά.

Πρέπει επίσης να μελετήσουμε τις μορφές νέων δοκιμασιών, για τις οποίες δεν υπάρχει σχολική εξάσκηση με το σκοπό ν' αποκαλύψουμε την ευχέρεια της «ευφυΐας» και πρέπει να εμποδίσουμε όσο το δυνατό περισσότερο να εκτελούν στην πρακτική τέστ ευφυΐας και να παρουσιάζουν με μια νέα και παράλογη μέθοδο, έναν αυτοματισμό μεθόδων για τη λύση των προβλημάτων ή μια άπλη καταγραφή ετοιμών λύσεων.

Εδώ υπάρχει μια πρακτική δυσκολία, που έχει μεγάλη σημασία. 'Αλλά οι δυσκολίες που συναντάμε στην εφαρμογή των τέστ ευφυΐας δεν είναι ανυπερβλήτες. Μια ριζική και ειλικρινής χρησιμοποίηση τέτοιων δοκιμασιών, μπορεί από σήμερα να προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες.

Πρέπει μόνον ν' αποφύγουμε σφαιρικές εκτιμήσεις και χονδρικές κατατάξεις, πρέπει να επέμβει η ψυχολογική ανάλυση. Πρό πολλού παρατήρησαν ότι η επιτυχία στη λύση των προβλημάτων συμβαδίζει με πολύ διαφορετικά υποδείγματα στις προόδους του πνεύματος. 'Εκεί όπου ο ένας προβαίνει σε αυστηρό συμπέρασμα αψηχημένης μορφής, ο άλλος βαδίζει επάνω σε συγκεκριμένα παραδείγματα

και βρίσκει κάποτε, από άμεση γνώση, με το πρώτο τις πιο δύσκολες λύσεις.

Ο Πασκάλ διέκρινε το γεωμετρικό πνεύμα από το λεπτό πνεύμα. Και στα μαθηματικά, οι αλγεβριστές και οι γεωμέτρες μπορούν να λύσουν το ίδιο ώρισμένο πρόβλημα, ακολουθώντας όμως διαφορετικούς τρόπους. Όταν δεν αποβλέπουμε παρά μόνον στην επιτυχία, δεν θα μπορέσουμε να πληροφορηθούμε για τον τύπο του πνεύματος. 'Αλλά η φύση των προβλημάτων οδηγεί σε διαφορές στον βαθμό της επιτυχίας και το αψηχημένο συμπέρασματικό μυαλό, θα πετύχει καλύτερα σε ώρισμένες δοκιμασίες, ενώ σε άλλες, το θετικό μυαλό θα ευνοηθεί περισσότερο.

Βλέπουμε, λοιπόν, ν' ανοίγεται ένα πειραματικό μέσο ανάλυσης σύμφωνα με τη μορφή και τη φύση των προβλημάτων που θέτονται. 'Αλλά είμαστε έντελως στην αρχή της προσπάθειας αυτής για την ανάλυση.

Εως εδώ οι διακρίσεις περιορίζονται πρακτικά σ' αυτές του Θοριντάικ, που αντιμετωπίζει τρία υποδείγματα κατάταξης για τις ευφυΐες, από την άποψη της «ταχύτητας», του «βάθους» και της «έκτασης». Υπάρχουν ευφύες ταχείες, και άλλες βραδείες και η αξία που πρέπει να δώσουν στην ταχύτητα της ευφυΐας θα είναι πολύ άνιση ανάλογα με την περίπτωση. Για έναν μηχανικό αυτοκινήτων, που έχει αναλάβει να βάλει σε κίνηση ένα αυτοκίνητο, να λύσει τα προβλήματα του σταματήματος, η ταχύτητα είναι το δεδομένο που έχει μεγαλύτερη σημασία, γιατί η λύση θα βρεθεί πάντοτε, κι αυτό που ενδιαφέρει από την οικονομική άποψη, είναι να χάσει όσο το δυνατόν λιγότερη ώρα. 'Εδώ αξίζει το ρητό «Ο χρόνος είναι χρήμα». 'Αλλά όταν πρόκειται για μια μεγάλη ανακάλυψη, μπορεί κανείς να πη ότι ταιριάζει η άλλη παροιμία: «Ο χρόνος δεν έχει καμιά σημασία για την υπόθεση». Αν ο Νεύτων, που ανακάλυψε το νόμο της βαρύτητας ή ο 'Αϊνστάϊν το νόμο της σχετικότητας το έκαναν μέσα σε 5 λεπτά, σε πέντε ώρες ή σε πέντε χρόνια, αυτό δεν αλλάζει καθόλου το θαυμασμό μας για τη δημιουργική τους ιδιοφυΐα. Δεν θα ζητήσουμε από ένα φιλόσοφο να έχει μια ευστροφία πνεύματος, όπως ένας μηχανικός αυτοκινήτου, αλλά πρό πάντων να έχει βάθος. Το να έχει βάθος, για τον Θοριντάϊκ, σημαίνει να είναι ικανός να λύσει τα πιο δύσκολα προβλήματα, αυτά που μπροστά τους αποτυγχάνουν οι περισσότεροι. Και το βάθος δεν συγχέεται με την έκταση. Το χαρακτηριστικό αυτό, αντιστοιχεί με την ικανότητα να λύνουν τα περισσότερα προβλήματα, διαφορετικών τύπων. Ένας, λοιπόν, που κατορθώνει να ανταποκριθεί σε δοκιμασίες που είναι πραγματικά δύσκολες, απάτται συχνά αναζητώντας να λύσει άλλους τύπους προβλημάτων, που είναι εν τούτοις πιο απλά.

Όσον αφορά την ταχύτητα, της δίνουν, γενικά, όπως άλλωστε σε πολλούς διαγωνισμούς

σχολικού τύπου, μια πρωταρχική αξία, με υπερβολή, προτείνοντας στα άτομα που εξετάζονται, έναν αριθμό δοκιμασιών πιο μεγάλο από αυτόν που είναι δυνατό κανονικά να λύσουν στο διάστημα του χρόνου που τους δίνουν. Είναι, λοιπόν, προτιμότερο, παρ' όλο ότι αυτό παρουσιάζει, για τις ομαδικές δοκιμασίες, κάπως λιγότερη άνεση να υπολογίζουμε το χρόνο, αλλά ν' αφήνουμε την εργασία να συμπληρώνεται.

Όσον αφορά την έκταση και το βάθος, μπορεί κανείς να διερωτηθεί αν η διαφορά δεν οφείλεται στο ότι ώρισμένες διανοίες παρουσιάζουν μια ικανότητα να λύνουν προβλήματα που περιορίζονται σε ώρισμένες κατηγορίες, ενώ άλλες βρίσκονται λιγότερο ειδικευμένες.

Πρέπει, από τώρα, ν' ασχοληθούμε με τη φύση των προβλημάτων που πρέπει να λυθούν. Τα προβλήματα αυτά, έτσι όπως παρουσιάζονται στον άνθρωπο μέσα στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον όπου ζει, είναι πολυποικίλα.

Διακρίνουν γενικά τα προβλήματα, ανάλογα με το αν αφορούν τις δυνάμεις της φύσεως ή τα ζωντανά όντα, ή τους άλλους ανθρώπους, κατατάσσοντας χωριστά τα προβλήματα συμβολικής μορφής, που αφορούν τις εικόνες, τις λέξεις ή τις αντιλήψεις. Για ένα μηχανικό που καλείται να χειρισθεί μοχλούς και ελατήρια, για ένα μηχανικό που έχει αναλάβει να στήσει μια γέφυρα, για ένα μαθηματικό που αντιμετωπίζει αλγεβρικά προβλήματα, για ένα φιλόσοφο που ασχολείται με την καταγωγή ή τον προορισμό του κόσμου, για ένα γυμναστή αλόγων ή ένα χειριστή ανθρώπων, για ένα ρήτορα ή έναν ποιητή, για ένα συνθέτη ή ένα ζωγράφο, για έναν αρχιτέκτονα ή ένα γλύπτη, ο ρόλος των εικόνων ή των αντιλήψεων, των φυσικών δυνάμεων ή των κοινωνικών τάσεων είναι διαφορετικός. Ξέρουμε ότι στους πιο προικισμένους οι ικανότητες δεν είναι ίσες στις διαφορές αυτές κατευθύνσεις. Ο ένας λύνει τα πιο δύσκολα αψηχημένα προβλήματα, ενώ δεν κατορθώνει να βρει το μυστικό ενός μηχανισμού πολύ απλού, ο άλλος κατορθώνει να λύσει τους κύκλους προφορικούς, ενώ κανονικά απάτται για τους ανθρώπους.

Αν δλόκληρο το άτομο μετέχει με το σύνολο των πνευματικών λειτουργιών του, στην εξυπνη δράση, δεν είναι εκπληκτικό ότι θα πετύχει άμεσα όταν αυτή ή δράση προϋποθέτει κυρίως την επίκληση ώρισμένων κατηγοριών από εικόνες, ή την κινητοποίηση αισθητικών ή κινητηρίων λειτουργιών, ή την επέμβαση αψηχημένων συμβόλων και λογικών διαθημάτων. 'Ισως υπάρχουν διαφορές στην έκταση και στο βάθος σε διανοίες επιμελών, για τα ίδια προβλήματα, αλλά γενικά, με την εφαρμογή δοκιμασιών με διάφορες μορφές, βλέπουν πρό πάντων να διακρίνονται τύποι πιο περιορισμένης ειδικότητας, να πετυχαίνουν π. χ. να λύνουν δύσκολα προβλήματα αριθμητικής, και ν'

αποτυγχάνουν σε απλές ερωτήσεις, ή στο λεκτικό χειρισμό, ενώ άλλοι βρίσκουν τη λύση δοκιμασιών διαφόρων τύπων, αλλά μόνον, σε κάθε κατηγορία, των εύκολωτέρων από τις δοκιμασίες αυτές.

Είναι αλήθεια, οι τύποι των δοκιμασιών στα τέστ ευφυΐας που χρησιμοποιήθηκαν έως τώρα δεν ανταποκρίνονται στην ποικιλία των προβλημάτων που μπορούν να παρουσιασθούν στη ζωή και οι συνθήκες ακόμη των δοκιμασιών, κάνουν πολύ δύσκολη την αξιοποίηση ώρισμένων ικανοτήτων. 'Αλλά σε ένα τέστ όπως του Μπαρτσελόνε μπορεί κανείς να κατατάξει τις δοκιμασίες σε μερικές κατηγορίες. 'Ορισμένες, όπως σειρές αριθμών για συμπλήρωση, που ανταποκρίνονται σε ένα τύπο αριθμητικής ευφυΐας, άλλες σε ένα τύπο προφορικής ευφυΐας, ώρισμένες σε ένα τύπο πρακτικής ευφυΐας, αυτήν που ονομάζουν γενικά ευθυκρισία.

Παραβάλλοντας, λοιπόν, αυτές τις σειρές των δοκιμασιών, διαπιστώνουμε έμπειρικά ότι ένα άτομο που πετυχαίνει τελείως στη μια απ' αυτές, αποτυγχάνει κανονικά σε κάποια άλλη. 'Εσκέφθηκα επίσης, ότι δεν θάπρεπε να ικανοποιηθούμε με την καθιέρωση μιας σφαιρικής ιεραρχίας ευφυΐας, αλλά να σχεδιάσουμε τη χαρακτηριστική σιλουέττα για να της πάρουμε την κατατομή. Καταφεύγοντας σε ώρισμένες δοκιμασίες (του τύπου *Stenvert*) σχετικές με τη μηχανική ευφυΐα, εφαρμόζοντας προβλήματα πιο συγκεκριμένης ή πιο αψηχημένης έκφρασης κλπ. μπορούμε να προσδιορίσουμε τις μορφές της ευφυΐας, κατατάσσοντας σε ώρισμένες κατηγορίες τους πραγματικά ειδικευμένους τύπους. Και από μια άλλη άποψη ακόμη μπορούμε να καθιερώσουμε μια αναλυτική κατάταξη. Ξέρουμε καλά ότι πολλοί επιστήμονες αντιλαμβάνονται εύκολα, αφομοιώνουν πολύ καλά ακόμη και δύσκολες έπινοήσεις, αλλά είναι χωρίς φαντασία περισσότερο εκλαϊκευτές παρά δημιουργικοί. Γνωρίζουμε λοιπόν μερικούς απ' αυτούς που το κριτικό τους πνεύμα βλέπει διά μιας το έλαττωμα μιας θεωρίας, αλλά που είναι άνικανοι να δημιουργήσουν οι ίδιοι μια θεωρία ή να φαντασθούν ένα νέο πείραμα. Βλέπουμε ακόμη άλλους, που η τόλμηρή τους φαντασία, και μερικές φορές επιτυχημένη, πλουτίζει με πρωτότυπες έπινοήσεις, την πνευματική μας κληρονομία, αλλά που μένουν άπλοοι μπροστά σε χονδροειδείς απάτες και, από έλλειψη κριτικής, παραδέχονται ως αψευδή δεδομένα εκείνα που είναι πολλές φορές παράλογα. Τέλος, γνωρίζουμε μερικές σπάνιες ιδιοφυΐες — πιο σπάνιες από ό,τι θα μάς έκαναν να πιστέψουμε τα πηλικά της ευφυΐας των νεαρών παιδιών στις αμερικάνικες κατατάξεις — όπου η κατανοήση, ή εφεύρεση και η κριτική φθάνουν σε ίση δύναμη, και συνδυάζονται αρμονικά, εξασφαλίζοντας θαυμάσιες εφευρέσεις από τις οποίες ευεργετείται ή ανθρωπότητα, πολλές φο-

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

Το παιδί θεωρείται απ' όλους σχεδόν σαν ένα αληθινό ήθικο πρόσωπο, που έχει δικαιώματα: Το δικαίωμα της ζωής, το δικαίωμα του σεβασμού, το δικαίωμα σ' όλες τις κύριες προσπάθειες, προκειμένου ν' αποκαλυφθούν οι φυσικές και νοητικές ἀρετές του. Περισσότερο σαν ένα ήθικο πρόσωπο, μέλος του Έθνους, με τον τίτλο τον δικό μας, σαν πολίτης της αὔρας!

Σήμερα ελάχιστοι σέβονται την παιδική προσωπικότητα. Είναι ένα ανυπολόγιστο «δν» στο οικογενειακό κυρίως ανήθικο περιβάλλον. Αναριθμητά δε γεγονότα μᾶς αποδεικνύουν πόσο ή ήθικη της μητέρας επιδρά στην ήθικη του σεβασμού, το δικαίωμα σ' όλες τις κύριες κλπ. Το παιδί υφίσταται την επιδράση των ανηθικών σκηνών και διατηρεί πιο καλὰ τις εντυπώσεις αυτές. Γύρω του, το πᾶν είναι νέο, «τὸ πᾶν είναι θαύμα», ἀλλὰ τὸ πᾶν είναι κίν-

ρὲς σὲ τομείς πολὺ διαφορετικούς, ὅπως δείχνει τὸ τόσο ποικίλο ἔργο τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, γιὰ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ὑπερφηανεύεται ὁ μεσογειακὸς μας πολιτισμὸς, αὐτοῦ τοῦ ἀσυναγώνιστου δημιουργοῦ, στὴν τέχνη καὶ στὶς ἐπιστῆμες.

Στὶς μέτριες δοκιμασίες μας, μᾶς εἶναι δυνατό νὰ διακρίνουμε αὐτὲς ὅπου ὑπέρχει ἡ κατανόηση τῶν προβλημάτων (ὅπως ὅταν πρόκειται νὰ ἀναγνωρίσουμε τὸ πραγματικὸ ἠθικὸ δίδαγμα ἐνὸς μύθου), αὐτὲς ὅπου ζητοῦν κυρίως μιὰ κριτικὴ συνετή (ὅπως ὅταν πρέπει ν' ἀνακαλύψουμε τὸν παραλογισμό ἐνὸς ἰχθυογράφου ἢ μιᾶς φράσης), αὐτὲς, ὅπου χρειάζεται μιὰ δημιουργικὴ ἐφεύρεση (ὅπως ὅταν πρέπει νὰ δημιουργήσουμε μιὰ φράση σχετικὴ μὲ ὠρισμένες λέξεις), αὐτὲς, τέλος, ὅπου τὸ πρόβλημα ἀπαιτεῖ κατανόηση, ἐφεύρεση καὶ κριτικὴ (ὅπως ὅταν ρωτοῦν στὴ δοκιμασία αὐτῇ τοῦ Τέρμαν πὼς θὰ μεταφέρουν 7 λίτρες νερὸ μὲ δύο δοχεῖα ποὺ ἔχουν πᾶρει τὴ φύρα τους καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα ἔχει χωρητικότητα 5 λίτρων καὶ τὸ ἄλλο τριών).

Συγκεντρώνοντας τὶς δοκιμασίες τοῦ ἴδιου τύπου σὲ ομάδες, παρατηροῦμε ὅτι ἕνας ποὺ ἀντιλαμβάνεται καλὰ, εἶναι μέτριος ὡς κριτικὸς καὶ ἀδύνατος στὴν ἐφευρετικὴτητα. Καὶ ὑπάρχει μάλιστα συχνὰ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἐφευρετικῶν ἱκανοτήτων καὶ τῆς κριτικῆς εὐχερείας. Ἐπίσης, ὅταν θέλουμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τοὺς ἀνθρώπους καλότερα, σύμφωνα μὲ τὶς ἴδιες τους τὶς ἱκανότητες, ὅταν θέλουμε νὰ πραγματοποιήσουμε λογικὰ αὐτὸν τὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ ποὺ πα-

δυνος, «τὸ πᾶν εἶναι παγίδα». Τὸ πρῶτο τοῦ γέλιο, οἱ πρῶτες τοῦ λέξεις, τὰ πρῶτα τοῦ παιχνίδια, δὲν εἶναι παρὰ μίμηση. Μίμηση αὐθόρμητη στὴν ἀρχή, ὕστερα συνειδητή. Ὑστερὰ ἡ σκέψη τὴν καλλιεργεῖ καὶ καμμιὰ φορὰ βλέπουμε τὴν κόρη νὰ λέη: «Τὸ κάνω αὐτό, γιὰτὶ τὸ κάνει ἡ μητέρα μου. Κάτι ποὺ εὐχαριστεῖ τὴν μητέρα μου, εὐχαριστεῖ καὶ μένα!». Καὶ δυστυχῶς, ἂν ἡ μητέρα εὐχαριστεῖται σὲ μιὰ ἀκόλαστη ζωῇ καὶ ἡ κόρη εὐχαριστεῖται σὲ μιὰ παρόμοια! Γιατί ὄχι; Ἡ μητέρα δὲν ξέρει περισσότερα πράγματα; Γιατί ὄχι; Ὁ πατέρας δὲν εἶναι ὁ τύπος τοῦ παντογνώστου στὰ παιδικὰ βλέμματα;

2. Κι' ἀφοῦ τὸ παιδί υφίσταται τὴν ἐπίδραση αὐτῇ, πόσες εἶναι οἱ οἰκογένειες (1), ποὺ λησμονοῦν νὰ ἀποφύγουν τὰ βλέμματα καὶ τ' αὐτιά τῶν παιδιῶν καὶ τ' ἀφήνουν νὰ βλέπουν καὶ ν' ἀκούν στὶς πιδὲ επικίνδυνες στιγμὲς ἠθικῆς προδοσίας! Πὼς νὰ μὴ γίνῃ κοκέτ-

ρουσιάζεται σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ οὐσιώδη ἔργα τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ μας, πρέπει νὰ καθιερώσουμε μιὰ ψυχολογικὴ κατατομὴ ὅσο τὸ δυνατό πληρέστερη καὶ ἀκριβέστερη καὶ στὴν κατατομὴ αὐτῇ νὰ δώσουμε μιὰ ἐνδιαφέρουσα θέση στὴν εὐφυΐα, ἐπισκιάζοντας τὸ ἐπίπεδο τῆς ἱκανότητος αὐτῆς, ποὺ εἶναι ἡ κυριώτερη γιὰ τὸν ἐκλεκτὸ τῶν κοινωνιῶν μας σύμφωνα μὲ τὶς πρωταρχικὲς μορφές (ἀφηρημένη, προφορικὴ κλπ.) καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους (μὲ μεγαλύτερη κατανόηση, πιδὲ κριτικὴ, πιδὲ ἐφευρετικὴ). Γιατί σύμφωνα μὲ τὴ μορφή καὶ τὸν τύπο τῆς εὐφυΐας, θὰ διευθύνουμε μὲ περισσότερη ἀκρίβεια, αὐτοὺς ποὺ ἐνδιαφέρει περισσότερο νὰ μορφώσουμε μὲ μιὰ ἐκπαίδευση εἰδικὴ καὶ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦμε ὅσο, τὸ κεμενὴ καὶ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦμε ὅσο, τὸ δυνατό καλότερα γιὰ τὸ κοινωνικὸ ἔργο ποὺ εἶναι σήμερα τόσο διακεκριμένο. Ἐτσι κυρίως θὰ ζητήσουμε νὰ βροῦμε τὰ καλότερα δημιουργικὰ πνεύματα, γιὰ τὸ καλὸ ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος.

Στὸ δύσκολο αὐτὸ ἔργο, ποὺ ὥστόσο εἶχε πολὺ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα, ἡ ψυχολογία ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὴ φιλοσοφικὴ ἐμπειρία, καὶ κατὰ τὴν ἀνάληψη τῶν σοβαρῶν ζητημάτων τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, ἐκλήθη νὰ παῖξει ἕναν μεγάλο κοινωνικὸ ρόλο, γιὰ τὴν καλύτερη ὁργάνωση τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα στὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῶ οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναζητοῦν τὸ μέσο νὰ βγάλουν, ἀπὸ τὸ φυσικὸ παράγοντα τὴν καλύτερη καὶ τελειότερη παρτίδα.

(Μετάφραση Χάρη Πάτση)

H. PIERRON

τα μιὰ κοπέλλα, ποὺ βλέπει τὴν μητέρα της εἴκοσι φορές τὴν ἡμέρα νὰ σταματᾷ μπροστὰ στὸν καθρέφτη καὶ ποὺ ἀκούει πάντοτε νὰ ὁμιλοῦν γιὰ τουαλέτες; Πὼς τὸ παιδί δὲν θὰ μοιάσῃ τοῦ πατέρα, ποὺ πρὶν ἐξέλθῃ ἰσιάζει ἐπὶ ἕνα τέταρτο τὸ μουστάκι ἢ τὸ πανταλόνι του; Δὲν εἰναιδῶς μόνον αὐτά. Μπροστὰ στὰ παιδιὰ οἱ γονεῖς ἢ οἱ φίλοι τοῦ πατέρα ἢ οἱ φίλες τῆς μητέρας, ὁμιλοῦν ἐλεύθερα, αὐτὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ ποῦν στὸ δρόμο καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀνθρώπων. Στὸ σπίτι ἐκτυλίσσονται οἱ πιδὲ ἀνομες, ἀνῆθικες καὶ ἐγκληματικὲς συζητήσεις, μυστικὰ ποὺ τὸ παιδί καρδοκεῖ ν' ἀκούσῃ... Τὰ ἀγοράκια καὶ τὰ κοριτσάκια, λοιπόν, ἀκούουν, ἀκούουν καὶ καταλαβαίνουν πολλά. Βλέπουν νὰ παρελαύνουν μπροστὰ τῶν, καθὼς σὲ μιὰ ὁθονὴ ἐνὸς μαγικοῦ φαναριοῦ, ὅλες οἱ σιλουέτες τῶν προσώπων ποὺ γνωρίζουν, ἀλλὰ τὶς περισσότερες φορές, ἀποστερημένες ἀπὸ τὴ γοητεία τῶν καὶ ξεπεσμένες στὸν ἀντιπροσωπευτικὸ λυπηρὸ ρόλο τῶν γελοίων νευροσπάστων, τῶν ἀποκτηνυμένων καὶ βουτηγμένων στὴν ἀμαρτία, τὴν ἐνοχλή, τὴ διαφθορά... Κι' ἀπ' αὐτὲς, τὰ παιδιὰ παίρνουν, δυστυχῶς, τὶς πρῶτες πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ!... Κάνουν μεγάλο λάθος, λοιπόν, ὅλοι ἐκεῖνοι, ποὺ γιὰ νὰ συγχωρήσουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς γλώσσας τῶν, ἐπαναλαμβάνουν τὴ γνωστὴ φράση: «Μποροῦμε νὰ ὁμιλοῦμε ἐλεύθερα, τὸ παιδί δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς καταλάβῃ!».

Ἡ ἀνῆθικη ζωὴ διεγείρει τὴ φαντασία, ἡ φαντασία ξυπνᾷ τὴν αἴσθησι, τῆς δίνει μιὰ πρῶτη ἐνέργεια, ποὺ κάνει νευρικὰ καὶ ἀδυνατίζει πρῶτα τὰ παιδιὰ, ἀλλὰ ὕστερα ἐπακολουθοῦν ὀδυνηρὲς συνέπειες... Ἡ ἐγκοσμιότητα καὶ ἡ πολυτέλεια, δὲν ἀποκτηνώνει μόνο τοὺς γονεῖς, ἀλλὰ καὶ τὶς παιδικὲς ψυχές. Τὶ βλέπουμε συνήθως; Μητέρες νὰ θυσιάζουν γιὰ τὰ ἐγκόσμια καθήκοντά τῶν — δηλαδή γιὰ τὴν διασκέδασή τῶν — ὅλα τ' ἄλλα καθήκοντά τῶν καὶ γιὰ νὰ εἶναι πιδὲ ἐλεύθερες, βάζουν τὰ παιδιὰ τους ἐσωτερικὰ, σ' ἕνα ὁποιοδήποτε ἰδιωτικὸ σχολεῖο, ζητοῦν μὲ κάθε τρόπο ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτά. Πὼς θὰ μποροῦσαν ἔτσι ν' ἀγαπηθοῦν; Δηλητηριάζουν τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν τῶν, γιὰ ν' ἀπολαύσουν οἱ ἴδιοι, δολοφονοῦν τὸ παιδί τους καὶ μαζὶ τὴν κοινωνία, γιὰ νὰ εὐφράνουν λίγο ἀκόμα τὴ γῆϊνη σάρκα τους, τὴν σάρκα αὐτῇ μὲ τὴν ὁποία θὰ καλοθρέψουν ὕστερα λίγα σκουλήκια! Τὴν ὥρα δὲ ποὺ αὐτὰ θὰ καταξεσχίζουν σάρκες ἀνομες, σάρκες ἀχόρταγες, σαράκια ἐπίσης θὰ σιγοτρώγουν τὴν σάρκα τοῦ παιδιοῦ τῶν, τὰ σαράκια τῆς μελαγχολίας καὶ τῆς ἀστοργίας σὲ μιὰ ἀποτυχημένη ζωὴ! Ὡ! νὰ ἤξεραν οἱ γονεῖς τὸ ἐγκλημα ποὺ διαπράττουν!...

3. Συνήθως τ' ἀνυμνᾶται ὡς ἀφορὰ τὸν χαρακτήρα παιδιὰ, πέρασαν τὴν παιδικὴ ἡλικία σ' ἕνα τέτοιο οἰκογενειακὸ περιβάλλον. Εἶναι ἀσθενικά, γιὰτὶ ἐξήσαν σὲ μιὰν ἄρρωστη ζωὴ. Πῆραν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὶς ἴδιες συνῆθειες.

Ἐρευνες ποὺ ἔγιναν σὲ παιδιὰ, ποὺ διέπραξαν πλημμελήματα, διεπίστωσαν τὴν ἐγκληματικὴ ροπή τῶν παιδιῶν ποὺ ζοῦν σὲ τέτοιες ἀτακτες οἰκογενειακὲς ἀγέλες. Τὰ περισσότερα

80%	τῶν περιπτώσεων	στὴν Γαλλία
70%	»	»
73%	»	»
62%	»	»
50%	»	»
		στὸ Βέλγιο
		στὶς Η. Π. Α.
		στὴν Ἀγγλία
		στὴν Ἰταλία

τῶν ἐνόχων καὶ ἀνῆθικων παιδιῶν, προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀποκτηνυμένους αὐτοὺς σταύλους.

Ἡ Alice Balint διηγεῖται τὴν ἀκόλουθη περίπτωση. Μιὰ μητέρα ἤθελε νὰ ἐμπιστευθῇ σ' ἕνα ψυχαναλυτὴ τὴν νευρικὴ κόρη της προκειμένου νὰ τὴ θεραπεύσῃ. Στὴν πρώτη κι' ὅλας ἐπίσκεψιν ὁ γιαιτρός κατάλαβε, ὅτι ἡ ἴδια ἡ μητέρα ἦταν νευρικὴ καὶ ἀκατάστατη.

Ἐτσι πῆρε τὴ θέση τῆς κόρης της ἡ μητέρα γιὰ νὰ κάνει μιὰ ἀνάλυση. Τὸ ἀπὸτέλεσμα ἦταν ὅχι μόνο ἡ καλυτέρευση τῆς καταστάσεως τῆς μητέρας, ἀλλὰ καὶ τῆς κόρης. Ἄν καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ μποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανεῖς, ὅτι ἡ νευρικότητά ἦταν κληρονομικὴ, φάνηκε ὅτι ὀφειλόταν στὴν ἐπίδραση τοῦ σπιτιοῦ...

Ὑπάρχουν μεγάλες συγκρούσεις σὲ πολλὲς οἰκογένειες, ἰδίως μετὰ τὸν πόλεμο: κακὴ διαγωγή τῆς μητέρας, οἰκονομικοὶ ὅροι ἀνεπαρκεῖς, ἀπρόβλεπτοι ἐπὶ ἀνοδοὶ φυλακισμένων, ἐπικίνδυνη διαγωγή τοῦ πατέρα. Παιδιὰ καὶ κορίτσια μᾶς θέτουν ἐπείγοντα προβλήματα, ποὺ περιμένουν τὴ λύση τους, πρὶν θάσσουν στὰ χέρια τῆς δικαιοσύνης! Τὸ ἐπείγον φάρμακον, εἶναι ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζωὴ!...

4. Ἄλλοι ἀνῆθικοι γονεῖς, ποὺ πωλοῦν ψυχὴ καὶ σῶμα στὴν ἱλικὴ διασκέδαση, αὐτοπαρηγοροῦνται μὲ τὸ νὰ ἐγκαταλείπουν τὰ παιδιὰ τους σὲ διεφθαρμένες ὑπηρετίες ἢ σὲ ἀνίκανους παιδαγωγούς, τροφούς κλπ., χωρὶς νὰ αἰσθάνονται τύψεις. Στὴν ἀρχὴ τὰ περιορίζουν καὶ σιγὰ - σιγὰ τὰ ἐγκαταλείπουν ὁλότελα. Δὲν βρισκόμαστε πλέον στοὺς παλιούς χρόνους, ὅπου οἱ ὑπηρετίες ἔμεναν πιστὲς στὴν ἴδια τὴν οἰκογένεια. Τὰ πράγματα καὶ οἱ καιροὶ ἔχουν ἀλλάξει καὶ μαζὶ καὶ τὰ πρόσωπα. Οἱ ὑπηρετίες εἶναι, ἐξ ἴσου ἀνῆθικες ὅπως καὶ οἱ κυρίες τῶν. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ ὠθεῖ τὴν μητέρα νὰ ἐμπιστευθῇ τὰ τέκνα στὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ, γιὰ τὴν διασκέδασή της...

Φεύγει τὸ παιδί ἀπὸ τὴν μητρικὴν προδοτικὴ ἀγκαλιά, γιὰ νὰ πῆσιν ἐν ἑκείνῃ ἄλλῃ περιστάσει προδοτικὴ καὶ ξένη. Καὶ νὰ ἦταν κάποιο ὀρφανό, θὰ ὑπῆρχε δικαιολογία. Τὸ μικροῦλι ποὺ ὁδηγεῖται στὸ πάρκο ἀπὸ τὴν ὑπηρετίαν ἢ τὴν τροφὴν εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ παρίσταται μάρτυρας σὲ χειρότερες σκηνὲς ἀπ' αὐτὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ βιαιότερες μάλιστα. Οἱ γονεῖς πιστεύουν, ὅτι τὸ παιδί, ἀφοῦ δὲν βλέπει τίποτε ἀπὸ τὰ δικά τους, εἶναι ἀθῶο, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ

του είναι μαύρη και η άθωότητά του δηλητηριασμένη, χωρίς να λήη στην προδοτική μάνα τόν πόνο του, τόν φόβο του, τη διαφθορά και, όταν μπορεί να εκφραστεί, γιατί δεν έχει έμπιστοσύνη, αλλά και γιατί τὸ περιμένει ὕστερα σκληρή τιμωρία ἀπὸ τὴν αἰμοχαρή και ἐκδικητική ὑπέρτρια ἢ τροφὸ. Αὐτὴ τοῦ ἔχουν δώσει γιὰ ὁδηγὸ στὴ δύσκολη ζωὴ, πρέπει νὰ κἀνη, συνεπῶς, ὅ,τι διατάσσει...

Ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι, ποτὲ οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστεύονται τὴν ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ των, οὔτε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ στίς ὑπαλλήλους ὑπέρτριες, τροφούς, ἢ τὰ ἡλικιωμένα πρόσωπα τῆς οἰκογενείας των. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ μποροῦν θεαίως νὰ εἶναι βοηθοί, μετὸν ὁρο ὁμως, ὅπως λέγει κι' ὁ Ρ. ἱ. c. h. ο. π. ὅτι ἡ μητέρα εἶναι ἐκεῖνη ποὺ θ' ἀσχολῆται μετὸ το παιδί, νὰ τὸ ἀλλάξη, νὰ τὸ πλύνῃ, νὰ τὸ πᾶν περίπατο. Ἡ ἴδια πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ πρόσωπο τῆς ἀγάπης τοῦ παιδιοῦ. Ἄν τὸ παιδί ἀφοσιωθῇ στὰ ξένα πρόσωπα, τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ μητέρα θὰ ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ τὴ θέλησή της, τὴν ἐπίδρασή της, θὰ εἶχε ἐπὶ πλεον μιά σύγκρουση, ποὺ θὰ κινδύνευε νὰ κἀνη τὸ παιδί νευρικό.

Πόσο καθαρή εἶναι ἡ σύγκρουση, φαίνεται ὅταν ἐμπιστεύονται τὰ παιδιὰ σὲ τροφούς, ἰδίως ὅταν ἡ τροφὸς εἶναι τρυφερὴ πρὸς τὸ παιδί, ποὺ τὴ γνῶρισε σχεδὸν ὡς μητέρα. Σὰν ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεως ἔρχεται ὕστερα ἡ νευρική, ἢ ἀστάθεια, ἢ ἀκράτεια τῶν οὐρων κλπ. Ἡ γλυκύτητα τῆς μητέρας ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα, θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀρχὴ κάθε ἀγωγῆς. Εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον νὰ μεταχειρίζωμαστε τὸ παιδί ὡς μὴδαινὸ ἀσυνείδητο πρᾶγμα.

Ἄν δὲ ὑποθέσουμε πῶς ὑπάρχει μιά ἡθική ὑπέρτρια ἢ τροφὸς ἢ γιαιγιά, ὅσο πιστὲς κι' ἂν εἶναι, δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν καλὰ τίς ὑποδείξεις καὶ ἐντολὰς ποὺ τοὺς εἰναι.

Ἡ S. I s a a c s μᾶς ἀναφέρει πολλὰ τέτοια παραδείγματα στὸ σπουδαῖο βιβλίο της, ποὺ συντίθεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία γονέων, τροφῶν, ὑπηρετριῶν κλπ.

5. Παρατηρήσεις.

Π α ρ α τ. (9) ὁ Π., X. H. 11 χρόνων
Π. H. 8 χρόνων
Π. Π. 72 χρόνων

Φοιτᾷ ἐπὶ δύο χρόνια σὲ εἰδικὴ τάξη. Δὲν ξέρεי νὰ διαβάσῃ, γράφει πολὺ ἀσχημα καὶ μισὲς τίς λέξεις. Ἀλητεύει στοὺς δρόμους ὅλη τὴν ἡμέρα. Κλέβει μετὰ ἄλλα παιδιά, καὶ γε- νικῶς εἶναι ἐγκαταλελειμμένος.

Οἰκογένεια: Βρίσκεται σὲ ἡθικὸ κίνδυνον ἀπὸ οἰκογενειακὴν πλευρὰς ἢ μᾶλλον ἀρ- μόζει νὰ ποῦμε, ὅτι εἶναι θῦμα τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἰδοῦ. Ὁ πατέρας ἀνῆθικος, ἐναλ- λάσσει κατὰ διαστήματα στὸ σπῆτι τρεῖς γυ- ναῖκες. Ἐχει τελείως ἐγκαταλείψει τὴν οἰκο- γένειά του καὶ τὸν Π., ἐργάζεται στὸ τηλε- γραφεῖο. Ἡ μητέρα του ἐπίσης ζῇ πρόστυχη

ζωή. Ἀπὸ τὰ 6 παιδιά ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὸ τὸ σπῆτι (κανένας ἄλλωστε δὲν ξέρει τὴν προ- ἐλευσή τους...), τὰ 3 εἶναι νοητικῶς ἀδύνατα, 1 βρίσκεται στὴ φυλακὴ ἀπὸ ἐπανελημμένες κλοπές. Ἡ οἰκογένεια διαμένει σ' ἓνα διαμέρι- σμα μετὰ δύο δωματῖα. Στὸ ἓνα κοιμούνται τὰ 4 παιδιά, ἂνὰ δύο σὲ κάθε κρεβάτι καὶ στὸ ἄλλο οἱ γονεῖς μετὰ τὰ δύο μικρότερα παιδιά στὸ ἴδιο κρεβάτι... (Ὅταν τυχαῖν νὰ συνταυ- τίζονται!). Τί πρέπει, λοιπόν, νὰ κἀν ὁ Π., ἢ μᾶλλον ἐμεῖς τί πρέπει νὰ κάνουμε γι' αὐ- τόν;

Πρώτη φροντίδα: Ἀπομάκρυνση τῶν παιδι- ῶν ἀπὸ παρόμοια περιβάλλοντα οἰκογενειακά. Τέτοιοι γονεῖς δὲν ἀσχοιοῦνται μετὰ τὰ παιδιά τους, εἴτε ἀπὸ ἀνῆθικὴ ζωὴ, εἴτε ἀπὸ ἀλκοο- λισμό, εἴτε ἀπὸ νευροπαθολογικὴς ἢ ψυχοπα- θολογικὴς ταραχές...

Π α ρ α τ. 10. Σ' ἓνα ὑπόγειο διαμέρισμα μιᾶς πολυκατοικίας στὸ Παρίσι κατοικοῦσε ἓ- νας ἐργάτης (ἐργοστασίου), 38 χρόνων, μετὴν γυναῖκα του, 23 χρόνων. Οἱ γείτονες τοῦ δια- μερίσματος παραπονοῦνται γιὰ τὴν ἐγκατά- λειψη τῶν παιδιῶν των (1 κοριτσάκι 2 χρόνων καὶ 1 ἄλλο 4 μηνῶν).

Μιά μέρα, ποὺ εἰδοποιήθηκε ἡ ἀστυνομία, οἱ κατηγορίες θεβαιώθηκαν. Βρέθηκαν πράγμα- τι τὰ δύο κοριτσάκια ξαπλωμένα σ' ἓνα σάπιο ἐντελὸς στρώμα, φαγώμενο ἀπὸ τὸν σκόρο καὶ γεμάτο ἀπὸ κοριοὺς καὶ ἄλλα παράσιτα. Ἡ μικρότερη ἦταν τόσο ἀδύνατη, ποὺ ὁ σκελε- τὸς της προξενούσε τὸν φόβο! Στὶς ἐρωτή- σεις, ὁ πατέρας ἀπάντησε: «Δὲν φταίω ἐγὼ γιὰ ὅλα αὐτὰ... ἔκανα ἐπανελημμένες ἐπιτηλ- ξεις στὴ γυναῖκα μου νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ μι- κρά, ἀλλὰ αὐτὴ δὲν μετὰ ἄκουσε ποτέ!...». Ἡ ἔρευνα ἀνεκάλυψε πρᾶγματι, ὅτι ἡ μισαρή μη- τέρα ἐγκατέλειπε ὁλόκληρες μέρες τὰ δύο της παιδιά, γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇ στὶς ἀπαιτήσεις τῶν φίλων της! Πρὸ 20 ἡμερῶν εἶχε ἐγκατα- λείψει τὴ συζυγικὴ ἐστία, ὕστερα ἀπὸ μερικὲς νοθεσίες τοῦ συζύγου της...

Π α ρ α τ. 11 ὁ Γ., X. H. 16 χρόνων
Π. H. 12 χρόνων

Παραπονεῖται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐργαστῇ καὶ νὰ ἐντείνῃ τὴν προσοχή του στὰ μαθήματα. Εἶναι ἐπιθετικὸς κατὰ τοῦ πατέρα του. Πα- ρουσιάζει συμπτώματα δυσπεψίας καὶ συγκε- κριμένους πόνους στὴ κοιλία. Καταφανεῖς εἶ- ναι οἱ ταραχές στὴ μνήμη. Πρὶν ἀπὸ ἓνα χρό- νο πέρασε μιά νευρική κρίση, σχεδὸν ἀπαρα- τήρητη ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ποὺ τότε εἶχαν μεγά- λες γκρίνιες στὸ σπῆτι. Τώρα εἶναι πολὺ με- λαγχολικός. Περνᾷ τὴν ἡμέρα σκεπτικὸς καὶ τὴν νύχτα δὲν μπορεῖ νὰ κοιμηθῇ. Ἀσφαλῶς εἶναι τὰ πρῶτα συμπτώματα μικρῆς ψυχοπα- θείας...

Οἰκογένεια: Οἱ γονεῖς του ὑποφέρουν οἰκονομικῶς, οἱ δὲ ἀχόρταγες ἐπιθυμίες τῆς μητέρας του, φέρνουν τὸν πατέρα σὲ οἰκονομ- κὸ ἀδιέξοδο. Εἶναι μοναχογιός. Λόγω τῶν

παραλόγων ἀξιώσεων τῆς γυναίκας του, πρὸ 4 χρόνων εἶχε πέσει κι' ὁ πατέρας του σὲ με- λαγχολία. Ὑπέφερε πολὺ τότε, ὑποφέρει πε- ρισσότερο σήμερα, θλῆποντας τὸν γυιό του νὰ ὑποφέρῃ ἐπίσης. Πόσο σπουδαῖος, συνεπῶς, ὁ ρόλος τῆς γυναίκας!...

Π α ρ α τ. 12 Ἡ Δ., X. H. 10 χρόνων
Π. H. 7 χρόνων
Π. Π. 70 χρόνων

Ἀρκετὰ διεφθαρμένη καὶ ἀνεπαρκὴς στὴ συμπεριφορὰ της. Αὐνανίζετα στὴν τάξη. Πα- ρατηρεῖται ἔλλειψη ἀτονίας καὶ ἡ κουφότητά της αὐξάνει συνεχῶς.

Οἰκογένεια: Νόθος ἀπὸ Ἰταλίδα μη- τέρα, ποὺ ἐργάζεται ὡς ὑπέρτρια γιὰ νὰ ζῇ- ση. Πολὺ κοινὴ καὶ πρόστυχη γυναῖκα. Ὁ φί- λος της, μετὸν ὁποῖο γέννησε τὴν Δ., εἶναι φυματικός...

Π α ρ α τ. 13 Ἡ Ζ., X. H. 8 χρόνων
Π. H. 64)5 χρ.
Π. Π. 85 χρόνων

Διετὴς στὴν Α' τάξη, πέρασε ἀπὸ τὴν ἱα- τροπαιδαγωγικὴ ἐπιτροπὴ καὶ εἰσήλθε στὴν εἰδικὴ τάξη τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1951. Πρόσδος Βραδεῖα: 1) Ὄς πρὸς τὴν ἀνάγνωση διαβά- ζει μόνον μερικὲς λέξεις. 2) Λογαριάζει ὀρθὰ ὡς τὸ 10. 3) Γραφὴ ἀρκετὰ ἀτσάλῃ. Καλὴ ὑ- γεία γενικῶς. Εἶναι κοινωνικῇ, καλὴ στὶς συμ- μαθήτριάς της, εὐκόλη καὶ ἀπαθὴς καὶ κλειστὴ στὸν ἑαυτὸ της. Εἶναι μοναχοκόρη.

Οἰκογένεια: Ἡ μητέρα πέθανε ἀπὸ ἀ- σφυξία (λέγεται ὅτι προσπάθησε νὰ αὐτοκτο- νήσῃ), ὁ πατέρας δύσκολος χαρακτήρας ἔπα- θε ἀπὸ ἐγκεφαλοπάθεια, σὲ ἡλικία 10 χρόνων. Δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν Ζ., συμπεριφορὰ ἀλ- λότρη. Ἀσταθής, πονάει πατάτες γιὰ νὰ ζήσει. Πολλὲς φορές εἶναι χωρὶς ἐργασία. Ἡ ἀνηθικότητά του εἶναι μεγάλη. Γυρίζει μετὰ πολ- λὲς γυναῖκες ὑπόπτου διαγωγῆς (ἡλικία 35 χρόνων). Μερικὲς σκηνὲς ἀνηθικότητος ἐκτυ- λίσσονται μπροστὰ στὴν Ζ.

Εὐτυχὸς ἡ γιαιγιά της (71 χρόνων, ἀπὸ τὸ πατρικὸ γεν. δένδρο) συγκρατεῖ τὸ σπῆτι, κά- νει τίς ἀγορές, καὶ ἡ ἴδια ἐργάζεται ὡς πωλή- τρια. Ὑποφέρει ἀπὸ τὴν καρδιά της. Ἀγαπᾷ τὴ Ζ., καὶ κάνει τὸ πᾶν γι' αὐτή. Ἀνησυχεῖ γιὰ τὸ μέλλον της, γιὰτὶ μετὸν θάνατό της θὰ ἐγκαταλειφθῇ.

Π α ρ α τ. 14 Ὁ Ζ., X. H. 14 χρόνων
Π. Π. 100 χρόνων
(ὁμαλὴ νόση)

Παρουσιάζει μεγάλη σχολικὴ καθυστέρηση. Δὲν ξέρει νὰ διαβάσῃ. Διαγωγὴ ἀσταθής. Ἐ- κκεψε δύο φορές χρήματα ἀπὸ τὴν δασκάλα του καὶ μιά φορὰ ἀπὸ τὸ θυρωρὸ τοῦ σχολείου. Ὁ Ζ., ἀρρώστησε ἀπὸ διφθερίτιδα σὲ ἡλικία 5 χρόνων. Λέγει πολλὰ ψέματα. Εἶναι διστακτι- κός, δὲν θέλει νὰ προοδεύσῃ. Ἡ γενικὴ μορφὴ του δείχνει ἴχνη ἀπὸ κληρονομικὴ σύφιλη.

Οἰκογένεια: Ὁ πατέρας του εἶναι ἄγνωστος. Παραμένει ἐπίσης ἄγνωστος ὁ πα-

τέρας τῆς ἀδελφῆς του. Ἡ μητέρα του εἶναι νευρική καὶ ἀλκοολική. Ἐντελὸς ἀνῆθικη, ἀνί- κνη γιὰ ἐργασία, ζεῖ δὲ μετὰ διάφορα θελή- ματα. Γιὰ τὰ παιδιά της δὲν δίνει πληροφο- ρίες καὶ τὰ ἔχει ἐγκαταλείψει, νὰ μεγαλώσουν στὸν δρόμο!...

Καλύτερα θὰ ἦταν νὰ μὴν ἔρχονταν στὴ ζωὴ ἄδωα πλάσματα, γιὰ νὰ τυραννοῦνται ἀ- δίκως.

Π α ρ α τ. 15. Ἡ κακουργία τῆς ἀσυνεί- δητης μητέρας φαίνεται στὸ ἐξῆς παράδειγ- μα βγαλμένο ἀπὸ παρατήρηση: Κατὰ τὴν κα- τοχή ἡ Χ., μητέρα 4 παιδιῶν 2 — 7 χρόνων, ζοῦσε ἀνηθικῶς μετὰ τοὺς Γερμανοὺς. Ἐγκατέ- λειψε τὰ παιδιά της, ποὺ τὰ περισυνέλεξε ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, πούλησε τὰ υπάρχοντά της καὶ χωρὶς ν' ἀφήσῃ καμιά διεύθυνση, ἐξαφανί- σθηκε. Ὁ σύζυγός της μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή του, τὸ 1945, δὲν βρίσκει, οὔτε σπῆτι, οὔτε γυναῖκα οὔτε παιδιά! Στάθηκε ἀδύνατο ἀπὸ τοὺς γείτονους νὰ βρῇ τοὺς ἀπώλειαν: ὁ ἀγαπη- μένος του παιδί, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπέφερε τόσα καὶ τόσα. Ὁ τύπος δὲν τὸν βοήθησε σὲ τίπο- τε... Πρωτοφανὴς πῶρωση μητρικῆς συνει- δήσεως!... (1)

Π α ρ α τ. 16. Ὁ Δ., X. H. 7 χρόνων
Π. H. 6 »
Π. Π. 85 »

Στὸ κρεβάτι παίξει μετὰ τὸ πέος του καὶ αὐτὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ἡλικίας 3 χρόνων. Εἶναι ὀργίλος, ἐρεθίζεται μετὰ τὸν παραμικρό. Ἡ φυ- σιογνωμία του εἶναι πολλὰς φορές τρομακτικὴ. Παρατηρήσαμε ὅτι ὁ Δ., ἔχει μιά τάση νὰ βα- σανίζει τὰ ζῶα.

Στὰ παράθυρα καὶ στὰ θρανία ζητᾷ ἐπιμό- νως νὰ σκοτώσῃ τίς μυῖγες. Εἶναι ἐπιθετικὸς πρὸς τὰ ἄλλα παιδιά, θεωρεῖ τὸν κόσμον ὡς ἐχθρικό καὶ θέλει νὰ τὸν βασανίσῃ. Σχολικὴ πρόσδος μηδέν.

Οἰκογένεια: Ἡ μητέρα δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ πολλὰς πληροφορίες γιὰτὶ εἶχε ἐμπιστευ- θῇ τὸ παιδί της σὲ τροφὸ. Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ πατέρας ἐργάζονταν σ' ἓνα ἐστιατόριο, ἀργό- τερα ἐγκατέλειψε τὴν οἰκογένειά του, λόγω τῆς ἀνηθικότητος τῆς γυναίκας του.

Ἡ μητέρα εἶναι χονδροειδής, ἀναιδής, ἀλ- κοολική, φιλάρεσκη. Κληρονομικὲς αἰτίες ἀπο- κλείονται. Συζεῖ μ' ἓνα φίλο της, καὶ μπρο- στὰ στὰ βλέμματα τοῦ παιδιοῦ ἐκτυλίσσονται περιπετειώδεις σκηνὲς ἐρωτὸς καὶ σεξουαλικό- τητος. Γιατὶ λοιπόν νὰ μὴν ἀσχολεῖται ὁ Δ. μετὰ τὸ πέος του; Ποῖος θὰ μᾶς ἐπείθετο ὅτι δὲν πρόκειται περὶ παιδιοῦ νόθου; Ἡ μητέρα κο- κινίζει καὶ σιωπᾷ ὅταν τῆς ζητοῦν πληροφο- ρίες γιὰ τὸν πατέρα του...

Π α ρ α τ. 17. Ὁ Κ., 6 χρόνων, ἐξυπνό- τας, μιά μέρα, στὸ τέλος τοῦ μαθήματος ἀρχίζει νὰ διηγῆται αὐθόρμητα παραξενε- ς ἱ- στορίες σεξουαλικῶς περιεχομένου. Εἶναι μο- ναχογιός. Δὲν βγαίνει ἐξω παρὰ μετὰ τὴν ὑπὴ- ρέτρια τοῦ σπῆτιοῦ τὴν Θ. ποὺ εἶναι τύπος

κρυφός και διεφθαρμένος. Αρχίζει ως εξής:
—Εγώ θα ήθελα να παίξω με την Φ., (κοριτσάκι της γειτονιάς 7 χρόνων) αλλά η μαμά δεν μ' αφήνει!

—Γιατί θέλεις να παίξεις με την Φ. κι όχι με τα παχνίδια σου;

—Ναι αλλά...

—Αλλά τί; Πέστο σε μένα, μη φοβάσαι, δεν τὸ λέω στὸ μπαμπά σου! Τὸν χάρεισα ἀπαλὰ στὸ προσωπάκι του, ἦταν κόκκινο σὰν τριαντάφυλλο.

—Αλλά ἀγαπῶ τὴ Φ....

—Καὶ τί θὰ πῇ ἀγάπη; Τὰ παιδάκια μποροῦν νὰ παίξουν μόνα τους, πρόσθεσα, κάνοντας τὸν ἀδιόφορο.

—Νά! νά!... λέγει ὀρμητικὰ — νὰ τὴ φιλήσω, νὰ τὴς πιάσω τὰ μαλλιά!...

—Μπορεῖς νὰ φιλήσης καὶ μιὰ κούκλα σου κι ἕναν ἀπὸ τοὺς ἥρωες τῶν παιχνιδιῶν σου, ὄχι μόνον τὴ Φ., συνέχισα με ἀδιαφορία καὶ ἐνδιαφέρον στὴ συζήτηση.

—Ναι αλλά...

—Αλλά, συνέχισα! Σ' ἀγαπῶ τόσο, μὴ διατάξεις...

—Ξέρω πολλὰ ἐγώ, πρόσθεσε με ἐγωϊσμό.

—Απὸ ποῦ τὰ ξέρεις ὅλα αὐτά; ὦ! χαίρομαι ποὺ ξέρεις τόσα... πολλὰ!

—Απὸ τὴ Θ.

—Απὸ τὴ Θ.;

—Οὐ βέβαια! Τὴν εἶδα νὰ φυλάττει ἕνα κύριο! Πρόσθεσε δειλὰ.

—Ποῦ;

—Στὸ πάρκο... ὅταν πῆγαμε περίπατο...

—Καλὰ, πᾶμε τώρα, καὶ θὰ πῶ στὴ Φ. νὰ παίξετε μαζί, εἶπα, γιὰ νὰ δώσω ἕνα τέλος στὴ συζήτηση.

—Μὴν τὸ πῆς, στὴ μαμά, δὲν θὰ σ' ἀγαπῶ ὕστερα!...

—Ὁχι, ὄχι! πᾶμε...

Τὸ παιδί εἶχε δὴ περισσότερα ἀπ' ὅτι εἶπε... Γι' αὐτὸ καὶ ἦταν ἐπιθετικό, κατέστρεφε τὰ πάντα, εἶχε γίνῃ φαντασιόπληκτο. Ὄταν συναντοῦσε τὴ Φ., τὴν παρατηροῦσε, μερικὲς φορὲς τὴς ἔδειχνε τὸ πέος του, ἄλλες φορὲς τὴ φιλοῦσε παράφορα, σὰν μεγάλος...

Πόσα παιδιά δὲν καταστρέφονται ἐτσι: ἀπὸ μιὰ μητρικὴ ἐγκατάλειψη καὶ ἀπὸ μιὰ διεφθαρμένη καὶ παρωμένη συνείδηση μιᾶς ὑπηρέτριας ἢ μιᾶς τροφουῦ!...

Παρατ. 18. Ὁ Α., 12 χρόνων καὶ ἀρκετὰ ἔθιμος, ψεύδεται πάντοτε. Δημιουργεῖ ὁλόκληρες ἱστορίες, μυθομανὴς ἄλλωστε, κάνει πειστικά τὰ ψέματά του. Ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸν καταλάβει κανεὶς ἂν πῆγαμε π. χ. στὸ σχολεῖο ἢ ὄχι, γιὰτὶ ἐκάλυπτε τὰ κενὰ με τέτοια ψέματα καὶ μὴ τέτοια φαινομενικότητα καὶ ἐπιτηδεσιόσυνη, ποὺ δὲν παρακινούσε τὴν ὑπόψια. Συνηθίζει νὰ κλέβει καὶ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ. Ἀπειθαρχος, ἐπαναστάτης, σὰν μοναχογιός. Μὲ τὴν ψυχοθεραπεία φθάσαμε στὴν

ἐξῆς φοβερὴ ἀποκάλυψη:

Ὁ Α., σὲ ἡλικία 3 — 7 χρόνων κατοικοῦσε μετὰ τὴν μαμά του, τὴ γιαγιά του καὶ τὴν ὑπηρετρία Δ., 18 χρόνων, σὲ μιὰ μονοκατοικία στὸ κέντρο τῆς Ἀθήνας. Ὁ πατέρας του, λόγω τῆς φύσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του, βρισκόταν πολὺ μακριὰ!...

Ἡ μητέρα εἶχε ἐμπιστεθῇ τὸν Α. στὴν Δ., ποὺ ἦταν ἕνα τρομερὸ τέρας ἀνθρώπου. Ἐλεγε πάντοτε ψέματα καὶ ἐκλεβε ὅλα τὰ φαγητὰ καὶ τὰ γλυκὰ τοῦ σπιτιοῦ, ὅσο κλειδωμένα κι ἂν τὰ εἶχε ἡ δειλὴ μητέρα.

Ὁ Α., παρειαυρισκόμενος σ' ὅλες αὐτὲς τὶς σκηνὲς καὶ συνήθως γινόταν καὶ πρωταγωνιστής!... Ἦταν πολὺ λαίμαργη. Ἐλέγχοντάς τὴν ἡ μητέρα, ἔλεγε πάντοτε ψέματα, μπροστὰ στὸν Α., ποὺ τὰ ἔξερε ὅλα, ἀλλὰ δὲν ἔλεγε ὅμως τίποτε, γιὰτὶ ὕστερα δὲν θὰ ἔτρωγε κι αὐτὸς γλυκὰ... Ὑποχωροῦσε βεβαίως ἡ μητέρα, ἀφοῦ εἶχε ἀνάγκη τῆς ὑπηρετίας, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ ἀντρα πῆς, ποὺ τῆς συνιστοῦσε νὰ τὴν κρατήσῃ, μὴ φανταζόμενος τὰ γεγονότα! Δὲν καταλάβαινε ἐπίσης καὶ τὴν ἐπίδρασή της στὸν Α.

Μὰ δὲν ἦταν τὸ ψέμα, ἡ κλοπὴ, ἡ κακὴ διαγωγή στὸ σπῆτι. Ὄταν πῆγαμε περίπατο ἐκτυλίσσονταν στὰ βλέμματα τοῦ Α., τρομερὲς σκηνὲς ἀνηθικότητας. Γι' αὐτὸ κι ὁ Α. εἶχε πρὶν ὁρμητικὴ ἀνάπτυξη: ἀρχισε τὸν ἀνασινισμό ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 6 χρόνων (κυρίως νὰ παίζει μετὰ τὸ πέος του) καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 8 χρόνων ἐνεργητικὰ μετὰ δραματικὰ ἀποτελέσματα. Σ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἄθλια ἐπίδραση τῆς γιαγιάς καὶ τῆς ἴδιας τῆς μητέρας, ποὺ τὸν ἀγαποῦσαν τόσο! Ποῦ τὸν συγχωροῦσαν ὅλα τὰ σφάλματα! Ἐτσι εἶχε γίνῃ ὁ «δεσποτικὸς κύριος» τοῦ σπιτιοῦ, ἔπρεπε νὰ γίνεταί ὅτι ἔλεγε καὶ ἡ Δ. ἐκμεταλλεύονταν αὐτὰ, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ σχέδιά της...

Πολὺ ἀργότερα, ὅταν ἦλθε ὁ πατέρας, ἡ Δ. ἔφυγε γρήγορα ἀπὸ τὸ σπῆτι, ἀλλὰ εἶχε ἡ ἀδελφή του ἔχει τὰ ἴδια ἐλαττώματα. Ὁ ἴδιος ὁ πατέρας εἶπεν ὅτι τὴν συνέλαβε νὰ ἔχη κρύψη ἕνα ψάρι στὸν κόρφο της! Ὄταν ζήτησε, ποῦ εἶναι τὸ ψάρι, προσποιήθηκε ὅτι δὲν ξέρει.

Κι ὅταν τὸ ἀνέσυρε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν κόρφο της, ἔμεινε δῆθεν ἐκπληκτικὴ καὶ ἀκόμη ψεύδονταν! Δυστυχῶς ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ σκηνὴ καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐκτυλίσσονταν μπροστὰ στὸν Α....

Ἀποτέλεσμα. Ὁ Α., δὲν μπόρεσε νὰ τελειώσῃ ποτὲ τὸ γυμνάσιο, παρ' ὅλον ὅτι εἶχε Π. Π. 108. Λέει πολλὰ ψέματα ἀκόμη σήμερα, γίνεται τὸ ὄργανο τῶν ἄλλων καὶ συνεχίζει νὰ εἶναι ὁ «δεσποτικὸς κύριος» τοῦ σπιτιοῦ. Δυστυχισμένο πλάσμα, ποὺ δὲν ξέρει αὐτὸ τὴν εὐθύνη... Μὰ μήπως ἡ Δ. εὐθύνονταν; Ἦταν ἐγκαταλελειμένη κι εἶχε ἔλθει ἀπὸ ἕνα μικρὸ χωριὸ τῆς ὑπαίθρου... Πῆγε

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ

Τοῦ Prof. SALVATORE VALITUTTI

Μὲ θαυμαστὴ ὁργάνωση στὴν Περούτζια τῆς Ἰταλίας, λειτουργεῖ τὸ Πανεπιστήμιο γιὰ ξένους ἀπὸ τὴν ἀνοίξη μέχρι τὰ Χριστούγεννα, με σκοπὸ νὰ κἀν γνωστὴ στοὺς ξένους σπουδαστὲς κάθε φυλῆς καὶ φύλου καὶ ἡλικίας, κάθε πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση τῆς χώρας, ἀπὸ τὰ παλὰ χρόνια μέχρι σήμερα.

Ἀπὸ τὸ 1950 στὸν κύκλο τῶν ἄλλων μαθημάτων, προστέθηκαν τὰ παιδαγωγικὰ καὶ ἡ ψυχολογία. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ προσκαλοῦνται καθηγηταὶ ἐκλεκτοὶ ἀπ' ὅλα τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας γιὰ νὰ κάνουν γνωστὰ καὶ νὰ συζητήσουν με τοὺς ξένους τὴν προαγωγή τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρευνας, τὴ διάδοσή της γνώσης, τῶν μεθόδων διδασκαλίας, τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς τῆς σύγχρονης ἐποχῆς καὶ νὰ προσανατολίσουν τοὺς σπουδαστὲς στ' ἀποτελέσματα τῶν νέων ἀναζητήσεων τῆς θεωρητικῆς σκέψης.

Παράλληλα μ' αὐτὸ λειτουργεῖ Δημοτικὸ Σχολεῖο καὶ Νηπιαγωγεῖο καὶ μπορεῖ ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴ Μοντεσσόριο μέθοδο.

Μὲ σκοπὸ νὰ ἐκδηλώσω τὴν εὐγνωμοσύνη μου στοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ τὴν εὐγενὴ προθυμία τους νὰ με βοηθήσουν στὶς δυσκολίες ποὺ συνάντησα καὶ νὰ βοηθήσω τοὺς ἐδῶ συναδέλφους, θὰ δημοσιεύσω μερικὰ θέματα ποὺ συζητήθηκαν ἐκεῖ.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα παρουσιάζω ὅσο μπορῶ περιληπτικὰ τὴν ὁμιλία τοῦ κ. S. Valitutti, καθηγητοῦ τοῦ πανεπ. τῆς Περούτζια.

Μ. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ

Γενικὰ ὁ δρόμος χαρακτηρίστηκε βασιλεῖο τῶν ἐγκαταλελειμένων παιδιῶν, τῶν παιδιῶν ποὺ δὲν ἔχουν οἰκογένεια ἢ ἐκείνων ποὺ ἡ οἰκογένεια εἶναι ἀνίκανη νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἀγωγή τους.

Ἐδῶ ὅμως θὰ ἐξετάσω μετὰ τὸ δρόμο γιὰ ὅτι ἀντιπροσωπεύει στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν ἂν καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀξιοποιήσω μετὰ ἐκεῖνο ποὺ προσφέρει εἰς τὴν ἐξελικτικὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδιῶν, χωρὶς νὰ ἐξετάσω μετὰ ἀπὸ ποιά οἰκογένεια προέρχονται.

Δρόμος στὴν τεχνικὴ τοῦ ἐννοῖα εἶναι ἕνα μέρος γῆς ἀνοικτὸ, φτιαγμένο γιὰ νὰ πηγαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στὸ ἄλλο.

σὲ ἄλλο σπῆτι, ἀπ' ὅπου ἔφυγε πολὺ γρήγορα, κατόπιν σὲ ἄλλο, ποὺ ἐπακολούθησε τὸ ἴδιο... Ἐμαθάν ὅτι ἔπεσε στὴν προστυχία, βγήκε στὸ δρόμο κι ἔκτοτε ἔχασαν τὰ ἴχνη της!...

(Συνεχίζεται)

Δρόμος στὴν παιδαγωγικὴ ἐννοια, εἶναι τὸ ἐλεύθερο ἀνοικτὸ περιβάλλον, ποὺ τὸ ἀνεκάλυψαν τὰ ἴδια τὰ παιδιά καὶ ποὺ ἐκεῖ μποροῦν νὰ ὁργανώσουν μόνα τους τὴν πραγματικὴ ζωὴ τους. Μπορεῖ νὰ εἶναι κοντὰ στὰ σπῆτια τους ἢ μακριὰ, μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνα στενὸ, μπορεῖ ἀκόμη νὰ μὴν εἶναι δρόμος μετὰ τὴν στενὴ ἐννοια τῆς λέξεως, μὰ εἶναι πάντα ὁ χώρος ποὺ ἀνακαλύπτουν τὴ ζωὴ τους καὶ τὴν δραστηριότητά τους, (ἐνεργητικότητά τους).

Στὴν παιδαγωγικὴ ὁ δρόμος ἀντικρίζεται μετὰ συμβολικὴ σημασία, ἐπεὶδὴ εἶναι τὸ περιβάλλον ποὺ ἐκδηλώνονται οἱ πλέον αὐτόνομες ἐνέργειες τῶν παιδιῶν. Ἀνυψώμετα σὰν σύμβολο τῆς αὐθόρμητης ζωῆς, τῆς αὐτοδημιουργίας, ἐν ἀντιθέσει μετὰ τὸ σχολεῖο, ὅπου ἡ παιδαγωγικὴ ἐπίδρασις καὶ κάθε ἐνέργεια ἔχει ἐκ τῶν προτέρων ὁργανωθῇ. Στὴν ἐποχὴ τῆς μηχανικῆς ἀγωγῆς ὁ δρόμος εἶχε ἐκθειασθῇ Ὁ Prezzoli πῖ ἐπαίνεσε τὴ συμβολὴ τοῦ δρόμου στὴ διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος. «Τὸ σχολεῖο ὁδηγεῖ τὸν περισπασμὸ καὶ στὴν προσποίηση, γράφει, οἱ πλέον εἰλικρινεῖς ἐκθέσεις, τὰ πῖο ἐκφραστικὰ καὶ εὐχάριστα ἱερογραφήματα γίνονται πάντα ἐξῶ ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σχολείου, ὅπου πάλαιται ἡ ποιητικὴ αἰσθησις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ.

Κι ὁ L. o b a r d o R a d i c e γράφει ὅτι «ἡ ἀγωγή, ἡ ὑπέροχη τυπικὴ ἀγωγή ὠρισμένων κολλεγίων, διαφθείρει τὸ χαρακτῆρα περισσότερο ἀπ' ὅτι ὁ δρόμος.

»Εἶναι πῖο δύσκολο νὰ παιδαγωγήσῃς ἕνα ἄδουλο, πεισματάρικο, ἥδη ὑποκριτὴ, διεφθαρμένο παιδί τοῦ σπιτιοῦ, παρὰ ἕνα παιδί τοῦ δρόμου.

»Στὸ δρόμο ὑπάρχει ἡ δημοσιότης τῶν κατορθωμάτων, τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τοῦτο εἶναι πολλὲς φορὲς ἕνα φρένο γιὰ πολλὰς ἀδικίες ἐνέργειες. Ὑπάρχει ὁ συναγωνισμός, ἡ ἀλλαγὴ, ἡ σκληρὴ καὶ σοβαρὴ ἐργασία, σὰν τὴν ἐργασία τῶν γονέων, κι ὅλα εἶναι ἀντιφάρμακο γιὰ τὸν χαρακτῆρα ὅπως ὁ καθαρὸς ἀέρας γιὰ τὸ σῶμα.

Ἡ ἀξία ποὺ δίδουν στὸ δρόμο ὁ Ραντίσε καὶ ὁ Πρετζολίνι ἐρχεται νὰ δώσῃ τὴν ἀρχὴ μιᾶς νέας παιδαγωγικῆς ποὺ ὑπόσχεται στὰ παιδιά τὴν ἐλεύθερη ἐκδήλωσιν τῶν ἐνεργειῶν τους. Μὰ ὁ δρόμος ἔχει ἄλλη ἀκόμη πῖο βαθεὴ σημασία γιὰτὶ εἶναι ἕνας κάποιος τρόπος ν' ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἐπικύρωση τῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῆς θελήσεώς του κι ἀπὸ ἕνα σύνολο καλῶν ιδιοτήτων τῆς καρδιάς ποὺ κατακτῶνται ἐκεῖ καθὼς μαθαίνει νὰ ἐνεργῇ μόνος, αὐτὸς ὁ ἴδιος, κάνοντας λάθη, ὑποφέροντας, δοκιμάζοντας χαρὲς

καί λύπες. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα του Πινόκιο, του ήρωα του δημοφιλέστατου παραμυθιού, ο οποίος εγκαταλείπει τον δημιουργό του πατέρα και βγαίνει στο δρόμο για να γνωρίσει τη ζωή.

Το παιδί μέχρι τα 4 — 5 χρόνια αναζητάει την επιβεβαίωση του έαυτού του με την κινητικότητα του επί των πραγμάτων. Αργότερα ξεπηδά η ανάγκη της κοινωνίας των ενεργειών εν σχέσει με τους άλλους. Η ανάγκη αυτή παρουσιάζεται όταν εκτός από την αντίληψη των πραγμάτων που το περιβάλλον παθητικά, παρουσιάζονται κι άλλα παιδιά που αντιδρούν στις ενέργειές του.

Η πρώτη ένδειξη της ανάγκης που για επικοινωνία είναι η αίσθηση της απειρίας του.

Μπορεί η αρχική εκδήλωση της κοινωνικότητας να έχει επιθετική μορφή, μα κι αυτή φανερώνει την ανάγκη του για επικοινωνία. Τα παιδιά μαλλώνουν γιατί δεν έφθασαν ακόμη στο σημείο να καταλαβαίνουν το ένα, το άλλο, (οι μεγάλοι συχνά γιατί δεν καταλαβαίνουν πιά, ο ένας τον άλλον). Οι φιλονεικίες και οι διαφορές θα πάσουν όταν το παιδί γίνη άριστο κοινωνικό.

Υπάρχουν παιδιά που η ανάγκη για επικοινωνία άργει να παρουσιασθή, όπως άργουν κι άλλες πνευματικές ή ψυχικές ικανότητες.

Η πλέον τυπική εκδήλωση της κοινωνικότητας, είναι η ανάγκη της συμπράξεως που απαιτεί το παιχνίδι, — εκεί, στο ξεπέρασμα των πρώτων ομάδων — που οι σχέσεις είναι διστακτικές και μεταβλητές, σιγά-σιγά δημιουργείται η κοινωνική σχέση. Το σχολείο και ο δρόμος είναι τα μέρη που οι πρώτες σχέσεις γίνονται σταθερές. Στο σχολείο δημιουργούνται κοινότητες ή ομάδες συνεργασίας με την καθοδήγησιν και τον έλεγχο των δασκάλων. Μα ο δρόμος είναι πιο αυθόρμητος, για τούτο ικανοποιεί καλύτερα την ανάγκη του παιδιού για επικοινωνία, ανάγκη που ικανοποιείται όταν το παιδί φτάνει από μοναχό την κοινωνία του, την ομάδα του, την αληθινά δική του, μαζί με άλλα παιδιά, χωρίς επιβλεψη, καθοδήγησιν κι έλεγχο.

Η έλλειψις της αυτονομίας που μονάχα ο δρόμος δίνει μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά κι επιβλαβή επακόλουθα.

Κοινωνικότης είναι ικανότης να εμβάλλω την ατομική ενεργητικότητα σ' εκείνη των άλλων, να δημιουργώ μια άλληλοεξάρτηση από άτομα και συντρόφους και μια συνεργασία.

Ο δρόμος προσφέρει την πρώτη κοινωνική άγωγη σε απλή εύκολη και φυσική μορφή. Αβίαστα κι άπροσποίητα δημιουργούνται φιλίες — που ίσως να σβύνουν με τον καιρό, μα χωρίς άλλο έχουν πραγματοποιήσει την αναγκαία αρχή και το παιδί μεγαλώνοντας θα επιθυμεί πάντα να έχει συμπαθείς και φίλους.

Η ικανότης να ζή στην κοινωνία που αποκτήθηκε στο δρόμο είναι αποτέλεσμα αὐτοα-

γωγής. Εκτός αυτής, ο δρόμος προσφέρει πολλά και στην πνευματική εξέλιξη του παιδιού, γιατί στις μικρές κοινωνίες τους θέτουν στην κρίση των άλλων την ατομική γνώμη ή κρίση. Μέσα από την κοινή παρατήρηση φτάνουν σε μια αλήθεια που από ατομική γίνεται γενική. Κι είναι η συζήτησις που βοηθά σ' αυτό, που εμβαθύνει σ' αυτή την αναζήτηση.

Κάθε παιδική ομάδα εξερευνά το περιβάλλον και τούτο δίνει έρεθισμούς στην πνευματική λειτουργία, ή οποία αργότερα θα εξαφανίση τους δεσμούς που αναπτύχθηκαν στο δρόμο. Μα πόσες φορές ο προσεχτικός παρατηρητής, της παιδικής ομάδος του δρόμου, δεν χάρηκε την απλότητα και την ειλικρίνεια των συναισθημάτων, την καλλιτεχνική τους ευαισθησία και την πνευματώδη παρατηρητικότητα των παιδιών. Τα ίδια παιδιά στα σχολεία είναι άπαθη, αδιάφορα. Εκτός τούτων ο δρόμος προσφέρει πολλά και στη σωματική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών.

Ο Ρουσσώ έλεγε ότι ο άνθρωπος ποτέ στη ζωή του δεν θα είναι τόσο απησχολημένος όσο στα παιδικά του χρόνια. Ίσως γιατί είναι ανάγκη ν' ασκήση και να δυναμώση το σώμα και τις αισθήσεις γιατί αυτά είναι οι πρώτοι του δασκαλοι.

Η λογική αναπτύσσεται αργότερα. Η παιδική ηλικία είναι ο ύπνος της λογικής.

Η φύσις θέλησε να είναι έτσι το παιδί και να ζή σαν παιδί, πριν να γίνη άνδρας.

Μα ο Ρουσσώ δεν θα δεχόταν ούτε την αυθόρμητη παιδική κοινωνία ούτε το δρόμο.

Ο παιδαγωγός, γι' αυτόν, γνωρίζει εκ των προτέρων τ' αποτέλεσμα των ενεργειών, των πράξεων του μαθητού. Απομονώνει το παιδί ακόμη κι από τα παιδιά τα άλλα για να μην ταρραχθή ή φυσική, ή κανονική του ανάπτυξις. Αν ο Ρ. δεχόταν το δρόμο ή τις παιδικές ομάδες θ' απομακρύνονταν από τις αρχές που στηρίζει την παιδαγωγική του.

Μα ποιά είναι τα πραγματικά όρια της προσφοράς αυτών των παιδικών αυτοδημιουργημένων ομάδων και κοινωνιών στο πεδίο της άγωγής;

Ο άνθρωπος έχει ανάγκη μίας κοινωνικότητας μα δεν μπορεί να δεσμευθή με την κοινωνία. Αυτός στην πραγματική του υπόσταση είναι πάνω από την κοινωνία, προσβλέπει σε καθαρές αξίες και είναι ικανός να κατευθύνει την ζωή του για την κατάκτηση των αξιών αυτών. Η κοινωνικότης είναι για μια στιγμή αναγκαία μα δεν είναι απαραίτητη για τον άνθρωπο πής σκέψεως. Κι είναι ανάγκη να μάθω το παιδί να ζή με άλλα παιδιά μα είναι επίσης ανάγκη να μάθω να ζή και μοναχό, για να έργασθαι και να σκεφθώ, σαν άτομο. Οι παιδικές κοινωνίες του δρόμου δεν προσφέρονται σ' αυτό.

Κι ούτε είναι αλήθεια ότι στις παιδικές ομάδες αυτές παρουσιάζεται πρόωρη πνευματι-

Η "ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΟΣ,"

Του κ. ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Ο 20ος αιώνας είναι ο αιώνας των μεγάλων αντιθέσεων, πρόδρομος ίσως μιάς μεγάλης σύνθεσης στο έγγυς μέλλον, μιάς δεύτερης και λαμπρότερης Αναγέννησης, αυτή τη φορά ήθικης και κοινωνικής. Αντίθετα απ' ό,τι πολλοί πιστεύουν, τον αιώνα μας δε χαρακτηρίζει τόσο η επαναστατικότητα που χαρακτήριζε το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώ-

να ανάπτυξη. Έξελλίσσονται γρηγορότερα μερικές ικανότητες π.χ. ή σωματική δύναμις και άντοχη ή ευστροφία κι ή ευκινησία.

Μεταξύ των πνευματικών ικανοτήτων που αναπτύσσει ο δρόμος και το σχολείο υπάρχει μεγάλη διαφορά.

Το ενδιαφέρον του παιδιού είναι για συγκεκριμένα πράγματα, τα οποία θέλει να γνωρίσει μα όχι για να τα χρησιμοποιήσει.

Αργότερα παρουσιάζεται ένα άλλο είδος ενδιαφέροντος, ένα πνευματικό ενδιαφέρον που ενθαρρύνεται και βοηθείται στο σχολείο. Η σκέψις είναι ικανή να εισέλθω στην κυριαρχία του άφηρημένου. Τότε δημιουργούνται αυτόματως διαφορές ενδιαφερόντων, τα οποία δεν είναι χρήσιμα στις παιδικές ομάδες του δρόμου.

Το πνευματικό ενδιαφέρον απομακρύνει το ένα παιδί από το άλλο. Η πνευματική άνοδος πάντοτε εισπράττει την απομόνωση και την εξορία.

Τα μέσα της ιεραρχικής οργάνωσης των παιδικών ομάδων είναι ή διαφορά της σωματικής δυνάμεως, ή διαφορά στην ικανότητα της εξουσίας και της επιβολής. Οι πνευματικές διαφορές μένουν έξω από την ομάδα και αρχίζουν να τήν διαλύουν.

Στη Β. Αμερική τα προβλήματα των παιδικών ομάδων μελετήθηκαν περισσότερο απ' ό,τι σε μας.

Παρατηρήθηκε ότι ένα από τα αρνητικά σημεία των παιδικών αυτών ομάδων είναι ή παρουσία ενός αρχηγού που εύκολα συνθίξει στην θρασυότητα και την αυθάδεια καταστρέφοντας πρώτα τον ίδιο τον έαυτό του με τον έγωισμό κι' ύστερα τους άλλους με την επιβολή τυφλής υπακοής. Μερικά παιδιά γίνονται το δέλεαρ, ο κράχτης των άλλων που ενώ είναι ανίκανα να λάβουν μέρος στην ομάδα θέλουν να γίνουν μέλη της. Τότε υπομένουν με δουλοπρέπεια κάθε επίπληξη ή τιμωρία και ψυχικούς τραυματισμούς που δεν έπουλώνονται ποτέ πιά.

Ο Πρεζζολίνι παρατηρεί ότι πολλές ασχήμες του δρόμου προέρχονται από την ανεπάρκεια του σχολείου και από τον τρόπο της ζωής στο σπίτι. Κάθε κοινωνία άλλωστε έχει τον αντίκτυπο της δρόμο.

αίωνα — αν και ζούμε τις συνέπειες της επαναστατικότητας εκείνης — όσο μια τάση για σταθεροποίηση, για αποκρυστάλλωση νέων πολιτικών, κοινωνικών και ήθικών αξιών. Στο πρώτο ήμισυ του δικού μας αιώνα άλλοι πάλαιοι και τρομεροί πόλεμοι θέρισαν νιάτα που σε καμμία άλλη εποχή δεν είχε θερίσει το δρεπάνι του Χάρου. Μα στην ίδια περίοδο,

Τα παιδιά των ομάδων αυτών προέρχονται από κάποιο σπίτι και φοιτούν σε κάποιο σχολείο. Το ένα και το άλλο παιδαγωγούν με διαφορετικό τρόπο μα συγκλίνουντα ή και συμπιπτοντα και ή επίδρασις τους φανερώνεται στις παιδικές ομάδες του δρόμου π.χ. Οι ομάδες με επιθετική και μαχητική διάθεση οργανώνονται τις περισσότερες φορές από ζωηρά παιδιά που το σπίτι και το σχολείο τους απαγορεύει κάθε αυθόρμητη ενεργητικότητα και πρωτοβουλία. Κάποτε είναι φοβερές κι επικίνδυνες μα είναι ενδεχόμενη μια αλλαγή προς το καλύτερο.

Ένας δικαστής στο Κολοράδο ήταν να δικάση τον αρχηγό μιάς τέτοιας φοβερής ομάδος. Σκέφτηκε να χρησιμοποιήση τον αρχηγό και την ομάδα του σε μικρές υπηρεσίες πολιτικές και αστυνομικές, πριν από κάθε άλλη ενεργεία του ή απόφαση. Η υπηρεσία εξετελέσθη στην έντελεια κι ή ομάδα άλλαξε προς το καλό την ενεργητικότητά της.

Απ' τ' άλλο μέρος ο καλύτερος τρόπος για να περιορισθουν οι απρέπειες του δρόμου είναι εκείνος, να καταστήσωμε υγιεινότερη — για το σώμα και τη ψυχή — τη ζωή του παιδιού: στο σπίτι πρώτα. Παρατηρήθηκε ότι ή βάση πολλών διαφθορών είναι σχεδόν πάντα μια ανώμαλη οικογενειακή κατάσταση, κι ύστερα ή φτώχεια ή στέρησις και ή κακή οργάνωσις του σχολείου.

Το σχολείο μπορεί να δεχθώ αυτές τις ελεύθερες κι αυθόρμητες παιδικές ομάδες. Σε μερικά Αγγλοσαξωνικά σχολεία είναι δεχτές. Το αξιο σχολείο εξετάζει πάντα τις σχέσεις των μαθητών μεταξύ των, όχι με το σκοπό να επιπλήξω ή να τιμωρήσω μα για να προλάβω κάθε κακό.

Ένα άλλο αποτελεσματικό μέσον είναι ή αλλαγή του τόπου της σχολικής εργασίας. Οργανώσεις εργασίας για ομάδες και συνεργασία μαθητών και δασκάλων.

Δεν ελέχθη ότι ο δρόμος πρέπει να λείψει μα μπορεί να γίνη περισσότερο καλός εξαγνισμένος. Και χωρίς άλλο δεν είναι κακό να μένω στο παιδί λίγος χρόνος για τον ελεύθερο δρόμο, όπου σαν αληθινός δημιουργός θα φτιάξω την αυτόνομη δική του κοινωνία.

αφηγείται λεπτομερείς ιστορίες περί δήθεν αφοσιώσεως και λατρείας προς αυτήν τοιούτων θαυμαστών. Είναι αλήθες, ότι τα άτομα ταύτα ούδόλως ή εν μέρει μόνον έχουν συνείδησιν του ότι δεν ήμילו την αλήθειαν. Παρατηρείται, ότι αι ιστορίαι των, αφού επαναληφθούν δύο-τρεις φορές, γίνονται πολλάκις πιστευταί και από τους ίδιους. Το ψεύδος τούτο αποτελεί ένα βαθμόν ψυχικής διαταραχής μάλλον ή ήθικόν παράπτωμα. Η θεραπεία που συνίσταται εις την εξεύρεσιν μάλλον συμπληρωματικών μέσων εκδηλώσεως των άπωθημένων εν τῷ υποσυνειδήτῳ επιθυμιών ή εις ήθικὰς επικρίσεις.

Διὰ τούς μεγαλυτέρους παίδας τὸ ψεύδος αποτελεί ἐν μέσον ἀμύνης των ή πηγάζει ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐπεκτείνουν τὸ οἰκεῖον ἐγώ. Ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐνηλίκων, οἱ παῖδες ψεύδονται διὰ δύο κυρίως λόγους: ἢ ἀπὸ φόβον ἢ ἀπὸ ὀρμὴν πρὸς ἐπίδειξιν. Ἡ πλειονότης τῶν παίδων, μέχρι τῆς ἡλικίας καὶ τῶν πέντε ἐτῶν, προθύμως ὁμολογεῖ ὅτι ἔθραυσεν ἢ ἀπώλεσεν ὠρισμένον ἀντικείμενον. Ἐὰν τυχὸν ὅμως τὸ παιδί δὲν ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθειαν, ὀρθὸν εἶναι ὅπως οἱ γονεῖς ἐρωτοῦν ἑαυτούς: «Ποῦ ἄραγε σφάλλομεν εἰς τὴν καθόλου ἐναντι τοῦ παιδὸς στάσιν μας, ὥστε τὸ παιδί νὰ φοβῆται νὰ μᾶς ὁμολογή τὴν ἀλήθειαν;». Τὸ παιδί ἴσως νὰ ψεύδεται, διότι συναισθάνεται ὅτι ἐπιπλήττεται συχνὰ ἢ τιμωρεῖται αὐστηρῶς. Τὸ ψεύδος συνεπῶς, ἐν προκειμένῳ, δὲν ἀποτελεῖ διὰ τὸ παιδί εἰμὴ ἐν μέσον πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερμέτρως αὐστηρὰς μεταχειρίσεως. Ἐάν, συνεπῶς, αἰτία τοῦ ψεύδους εἴναι ὁ φόβος τοῦ παιδὸς, τοῦτο συνήθως σημαίνει ὅτι ἡ ἐναντι τοῦ παιδὸς συμπεριφορὰ μας εἶναι αὐστηροτάτη (ὅταν π. χ. τὸ παιδί ἔχη θραύσει ἢ ἀπολέσει ἀντικείμενόν τι) ἢ ὅτι, διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον, ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἔχει ἦδη κλονισθῇ σοβαρῶς. Ὁ χλευασμὸς ἢ ἡ ἐπιβολὴ σωματικῶν ποινῶν διὰ τὸ καθ'αυτὸ ψεύδεσθαι ἐπιδεινώνει τὴν ὅλην κατὰστασιν. Οἱ εὐφυεῖς πάλιν παῖδες θὰ καθίστανται προσεκτικώτεροι καὶ ἐπιδέξιοι εἰς τὸ ψεύδεσθαι. Ὁ μόνος τρόπος, διὰ τοῦ ὁποῖου δυνάμεθα νὰ βοηθήσωμεν τὸν παῖδα εἶναι νὰ πείσωμεν αὐτόν, ὅτι οἱ φόβοι του εἶναι ἀνεδαφικοὶ καὶ ἐδρεῦσώμεν ἐκ νέου τὴν πίστιν του εἰς τὴν λογικὴν μας καὶ τὴν στοργὴν καὶ ἀγάπην, τὴν ὁποῖαν ἀισθανόμεθα πρὸς αὐτόν. Ὄρθον ὅθεν εἶναι ὅπως παραδίδωμεν τὸ καθ'αυτὸ ψεύδεσθαι, παρατηροῦντες ἀπλῶς εἰς τὸ παιδί, ὅτι, ἐὰν ἐνίστε ψεύδεται, δὲν θὰ δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν πότε πράγματι λέγει τὴν ἀλήθειαν, ἵνα οὕτω φροντίζωμεν διὰ τὴν ἐξάλειψιν τῶν προκαλούντων τούς φόβους τοῦ αἰτίαν.

Ὅταν τὸ παιδί ἀφηγῆται μίαν ἀναληθῆ ἱστορίαν, συνεχίζει καὶ μετὰ ταῦτα νὰ τὴν υποστηρίξῃ ἐπιμονῶς μετ' ἀλυσιδὰ ἀπὸ ψεύδη, ἅνεν τοιαύτης ἀρχαϊκῆς προθέσεως. Τὸ κίνητρον τούτου εἶναι ὡςσάτως ὁ φόβος καὶ δι' ὃ φόβος

μὴ τυχὸν ἀποκαλυφθῇ ὡς ψεύστης. Οἱ παῖδες ἔχουν, κατὰ κανόνα, ζωηρὰν συνείδησιν τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαπραπτομένης ἀπὸ μέρους των ἀπάτης καὶ αἰσθάνονται δι' αὐτὸ τῷψις.

Καθ' ὅμοιον τρόπον θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται καὶ τὸ ψεύδος, τὸ προερχόμενον ἀπὸ λόγους κομπορημοσύνης. Τὸ ψεύδος τοῦτο διασώζει τὸ παιδί, ἀλλὰ τὸ ὀδυνηρὸν συναισθημα ὅτι δὲν εἶναι τὸσον καλὸν καὶ νοῦμον ὅσον θὰ ἔδει· ἔχει δὲ τὴν ρίζαν του εἰς τὸ συναισθημα τῆς κατωτερότητος. Αἰσθάνεται ἴσως ὅτι δὲν ἀγαπάται ἀρκούντως ὑπὸ τῶν γονέων του, ὅτι δὲν τυγχάνει τῆς δεούσης ἀπὸ μέρους των προσοχῆς, ὅτι ἐλέγχεται ἢ ἐπικρίνεται ὑπερμέτρως, καὶ ὅτι εἶναι κατώτερον ἐνὸς τῶν λοιπῶν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἀδελφῶν του. Πεύδεται συνεπῶς, ἵνα δυνηθῇ καὶ ἐπουλώσῃ τὸ βαρὺς τραυματισθὲν φιλότιμον ἢ προστατεῦσιν ἑαυτὸν ἀπὸ περαιτέρω δυσαρέστους συγκρίσεις. Ἐν προκειμένῳ, αἱ διαμαρτυρίαι τῶν γονέων θὰ πρέπει ἴσως νὰ εἶναι ἐντονώτεραι, κάμνοντες εἰς τὸ παιδί τὴν παρατήρησιν, ὅτι εἶναι εἰς τὸ παθητικόν του νὰ μὴ γνωρίζουν οἱ γονεῖς του πότε λέγει τὴν ἀλήθειαν καὶ πότε ὄχι. Ἡ οὐσιαστικὴ ἡμῶς ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἔμμεσος. Ἐὰν τὸ παιδί αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοῦ κομπορημονεῖν ἢ τοῦ δημιουργεῖν ἐντυπώσεις διὰ τοῦ ψεύδεσθαι, ὑποφέρει ὑπὸ τινος ἐννοίαν, ἀπὸ συναισθημα ἀνικανότητος καὶ κατωτερότητος. Ἐν προκειμένῳ, καθήκον τῶν ἐνηλίκων εἶναι ἡ ἀνακάλυψις, εἰ δυνατόν, τῶν ὁπισθεν τοῦ ψεύδους κειμένων κινήτρων καὶ ἡ θεραπεία τούτου, διὰ τῆς ἐδραιώσεως εἰς τὸ παιδί αὐτοπεποιθήσεως. Τὸ παιδί ἀποστρεφεται ἴσως καταλλήλως εὐκαίρως πρὸς ἐπιτέλεσιν πραγματικῶν ἐπιτευγμάτων ἢ οἱ γονεῖς του κάμνουν ἴσως κατάχρησιν τῶν ἀπαγορευτικῶν «μὴ» (μὴ πράττης τούτο, μὴ πράττης ἐκεῖνο).

Ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν πολυαριθμῶν εἰδικῶν προβλημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν παιδείαν τῶν παίδων, ἡ θεραπεία ἐπιτυχάνεται μάλλον διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς καθόλου, πρὸς τὸ παιδί, συμπεριφορᾶς μας ἢ διὰ τῆς ἀμέσου ἀντιμετωπίσεως τοῦ εἰδικοῦ τούτου προβλήματος. Τὸ καθ' ἕξιν ἢ συχνὸν ψεύδος ἀποτελεῖ σαφὴ ἔνδειξιν, ὅτι τὸ περιβάλλον καὶ αἱ σχέσεις τοῦ παιδὸς πρὸς τοὺς γονεῖς του χρῆζουν λεπτομεροῦς ἐξετάσεως καὶ ἀναθεωρήσεως. Ὅταν ὅμως τὸ παιδί, παρὰ τὴν εὐγενή, λογικὴν καὶ συνεπῆ στάσιν μας, ἐξακολουθεῖ καὶ ψεύδεται, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ ἰσχυραὶ ψυχικαὶ διαταραχαὶ καὶ θὰ πρέπει νὰ ζητηθῶν αἱ συμβουλαὶ εἰδικοῦ περὶ τὰ ζητήματα ταῦτα ἐπιστήμονος.

Πολλὰ ὑπερβολαί, κοινόταται διὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ἄλλα ὀφείλονται ἴσως εἰς τὴν ἐπιθυμίαν δημιουργίας ἀρίστων περὶ τοῦ ἀτόμου των ἐντυπώσεων καὶ ἀποτελοῦν ἐν μέσον προσελκύσεως τῆς προσοχῆς τῶν ἄλλων.

Τὸ παιδί ποὺ καυχᾶται διὰ τὰς ἱκανότητάς του, τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὴν οἰκογενειὰν τοῦ πράττει πιθανῶς τοῦτο ἵνα ἀποδείξῃ εἰς ἑαυτὸ ὅτι δὲν εἶναι τὸσον ἀνίκανον ὅσον τὸ ἴδιον συναισθάνεται.

Ἡ αὐταπάτη εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας. Ὅλοι ἐπιθυμοῦν νὰ δημιουργήσουν ἀρίστους περὶ ἑαυτῶν ἐντυπώσεις, τυχὸν δὲ ἀποτυχία ἐπὶ ἀναγνωρισμένου πεδίου ἀπαιτεῖ νέας προσπάθειας. Ὅταν ἱκανοποιητικαὶ διέξοδοι δὲν εἶναι ἐφικταί, ἡ εξεύρεσις ἀναπληρωματικῶν ἐνασχολήσεων καθίσταται ἀναγκαία.

Κατὰ τὸν διαπρεπῆ Ἀγγλον ψυχολόγον Cyril Burt: «Τὸ ψεύδος ἐκδηλοῦται εἰς τὸ παιδί ὑπὸ πολλὰς μορφάς, τὰ δὲ αἷτια τούτου εἶναι ἀναρίθμητα. Τὸ ψεύδος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ παιδὸς διὰ νὰ ἀντισταθμίσῃ πᾶσαν σχεδὸν μορφήν διανοητικῆς ἀνικανότητος. Προκαλεῖται ὑφ' ὧν σχεδὸν τῶν συναισθημάτων: τοῦ θυμοῦ, τῆς διευρύνσεως τοῦ οἰκείου ἐγώ, τῆς ὑποτελείας ἢ ἀκόμη τῆς ὑπερβολικῆς αφοσιώσεως καὶ στοργῆς καὶ πρὸ παντὸς τοῦ φόβου».

«Ὁ Νίκος μοῦ εἶπε ψέμματα σήμερον» εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ κάνει τέτοιο πρᾶγμα...», λέγει ἡ μητέρα πρὸς τὸν σύζυγόν της.

Τὸ γεγονός ὅτι τὸ παιδί δύναται νὰ ψεύδεται ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ συγκρίνῃ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸ ψεύδος καὶ νὰ διακρίνῃ αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἱκανότης τοῦ παιδὸς νὰ λέγῃ: «αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἐκεῖνο δὲν εἶναι», δηλοῖ ὠρισμένην βαθμίδα ἐξελιξέως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος. Τοῦτο ἀποτελεῖ βῆμα πρὸς ὅσον. Ἡ προσπάθεια πρὸς κατανόησιν κάθε νέας βαθμίδος ἀποτελεῖ προνόμιον τῶν ἐνηλίκων, ἡ δὲ ἐπιτυχία ταύτης μεγάλῃ ἀπόλαυσιν των. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὸ παιδί ἀρχίζει νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸν κόσμον τῆς φαντασίας, χάριν τῆς μεγάλης λεωφόρου τῆς πραγματικότητος.

Ὅταν τὸ παιδί τιμωρῆται διὰ τὰ πρῶτα ψεύδη του, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι συχνὰ ἀντίθετον τοῦ ἐπιδιωκόμενου, ἐπερχομένης θετικῆς, εἰς τὴν ἀνέλιξιν του, ἀνασχέσεως. Τοῦτο ἐνίοτε ὡθεῖ ἐκ νέου τὸ παιδί εἰς ἀσκότους ἀνὰ τοὺς ἀγρούς περιπλανήσεως. Πλὴν τῆς δημιουργουμένης εἰς τὴν ὀρμὴν πρὸς περιπετείας ἀνασχέσεως, δημιουργεῖται ἐπίσης μία ἀγχώδης κατάσταση, ἡ ὁποία διαταράσσει τὸν ρυθμὸν τῆς ἐξελιξέως του καὶ καθιστᾷ τὸ παιδί λεπτολόγον καὶ ἀνίκανον νὰ αἰσθάνεται τὴν χαρὰν τῆς περαιτέρω ἐκτιμήσεως τῆς ἀληθείας.

Κάθε ἔντιμος πρὸς ἑαυτὸν ἐνήλικος συναισθάνεται ὅτι εἰς τὸν βίον ὑπάρχουν πολυάριθμοι περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ ψεύδος καθίσταται σχεδὸν ἀναπόφευκτον δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ τὰ τέκνα του. Διὰ τῆς πλουσιωτέρας ὅμως πείρας των οἱ ἐνήλικοι δύναται νὰ ἀτενίζουν

ἀπὸ εὐρυτέραν ὀψιν τὴν ἐκάστοτε κατάστασιν καὶ διὰ τῆς νοημοσύνης των νὰ διευκολύνουν τὰ τέκνα των εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως σημασίας τῆς ἀληθείας. Τὸ παιδί εἶναι ἱκανὸν καὶ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἀπλουστερὰ πάσης ἄλλης· ὅτι ἐφ' ὅσον πάντοτε λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτε θὰ παρᾶσθῃ ἀνάγκη νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι τὴν τελευταίαν φορὰν εἴπομεν.

Ἀτυχῶς, αἱ ἀντιλήψεις τοῦ παιδὸς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐνωρίτατα ὑφίστανται σύγχυσιν. Συχνὰ οἱ ἐνήλικοι ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως συναισθάνονται ὅτι τὸ παιδί ἀντιλαμβάνεται τὰς παρουσίας αὐτοῦ γιγνομένης συζητήσεως περισσότερον ἀφ' ὅτι συνήθως νομίζομεν καὶ ὅτι ἡ ἀποτυχία των νὰ εἶναι ἀπολύτως ἐντιμοὶ καὶ εὐκρινεῖς ἐναντι τῶν παίδων ἀποτελεῖ διὰ τοὺς τελευταίους κακὴν ἀπαρχήν. Οἱ γονεῖς ὀφείλουν πάντοτε νὰ τηροῦν τὰς ὑποσχέσεις ποὺ τυχὸν δίδουν πρὸς τὰ τέκνα των. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, τὸ παιδί αἰσθάνεται ἀβεβαιότητα καὶ ἔλλειψιν εὐδαιμονίας, ἀναλύεται εὐκόλως εἰς δάκρυα, γίνεται κακὸτροπον καὶ ζεῖ διαρκῶς ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνασφαλείας. Δὲν γνωρίζει πλέον τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ἢ μὴ, ἐξ ὧν οἱ γονεῖς τοῦ λέγουν. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ὀρμῆς πρὸς μίμησιν, τὸ παιδί προσπαθεῖ πολλάκις ὅπως ἐξαπατᾷ τοὺς ἄλλους· μὴ διαθέτον ὅμως τὴν δέουσαν πρὸς τοῦτο ἐξυπνάδα συλλαμβάνεται ψευδόμενον καὶ ὑφίσταται τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης διαγωγῆς του.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν ἀνωτέρω παραθετομένων τῶ ἐξῆς παράδειγμα: Μίαν ἡμέραν, ὅταν ἡ κυρία Κ. ἐπεσκέφθῃ τὴν κυρίαν Μ., ὁ μικρὸς Νίκος ἤκουσε τὴν μητέρα του νὰ λέγῃ: «?Ω, εἶμαι πολὺ εὐτυχὴς ποὺ σὰς βλέπω, καλὴ μου φίλη! Σὰς εἶχα πάρα πολὺ ἀποθυμήσει. Σὰς εὐχαριστῶ ποὺ εἴχατε τὴν καλὴν σὺν ἡμῶν νὰ με ἐπισκεφθῆτε». Μετὰ μίαν ὁμῶς ὥραν, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς κυρίας Κ., ὁ μικρὸς Νίκος ἐξεπλάγη ὅταν ἤκουσε τὴν μητέρα του νὰ λέγῃ: «Τί ἀνίκαρος τύπος εἶναι αὕτη ἡ κυρία Μ! δὲν ἔδωκε τὴν ὥρα ποὺ θὰ μοῦ ἀδειάζει τὴν γωνιά».

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν μία θεία τοῦ ἐπεσκέφθῃ τὴν κυρίαν Μ. «Σοῦ ἀρέσει τὸ σχολεῖο, Νίκο μου;», ἐρώτησε. «Μοῦ ἀρέσει πάρα πολὺ, θεία», ἀπήντησε ὁ μικρὸς ἀνεψιὸς της. Βραδυτέρως ὅμως ὁ μικρὸς Νίκος ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν μητέρα του: «Ἡ θεία, μαμά, με ρώτησε ἂν ἀγαπῶ τὸ σχολεῖο καὶ τῆς εἶπα ὅτι τὸ ἀγαπῶ πάρα πολὺ, ἐνῶ ἐγώ, μαμά, μισῶ τὸ σχολεῖο». Ἡ ἀπάντησις τοῦ παιδὸς ὑπῆρξε διὰ τὴν μητέρα του ὀδυνηρὸν βέλος. Ἐπίστευσεν ὅτι τὸ τέκνον της ὡμίλει τὴν ἀλήθειαν (εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Νίκος ἠγάπα τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ ἐμίμητο ἀπλῶς τὸ παράδειγμα τῆς μητρὸς του) καὶ οὐδαμῶς ὑποπτεύθη ὅτι ἡ ἴδια εἶχε χρησιμεύσει εἰς τὸ τέκνον της ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν. Τὸ ψεύδος τοῦτο δὲν ἡ-

το χειρότερον του ίδιου της. Όταν μάλιστα βραδύτερον ο Νίκος ωμολόγησεν εις την μητέρα του την αλήθειαν, ότι δηλ. ήγάπα το σχολείον, δεν γέγονε υπό της μητρός του πιστευτός. Ταύτα πάντα προέκάλεσαν μεγάλην σύγχυσιν εις τὸν νουν τοῦ μικροῦ Νίκου.

Ἐν ὅψει μεγάλης σήμερον διαστροφῆς τῆς ἀληθείας, ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς οἱ παῖδες εἶναι τόσον εἰλικρινεῖς ὅσον πράγματι εἶναι. Κατὰ κανόνα, οὗτοι εἶναι πράγματι ἐντιμότεροι καὶ εἰλικρινέστεροι τῶν ἐνηλίκων καὶ ἡ πρόθεσις των ὅπως ἐξαπατοῦν τοὺς ἄλλους εἶναι μικρότερα. Ὅταν ψεύδονται πράττουν οὕτως εἴτε μιμούμενοι τὸ παράδειγμα προσώπων τινος ἢ ἵνα ὑπερασπίσιν ἑαυτοὺς ἢ διατηρήσουν ἀμείωτον τὸ γόητρόν των.

Κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ βίου των ἔτη, οἱ παῖδες εἶναι ἀπολύτως ἀξιόπιστοι. Μέχρις οὗ διδάχθουν νὰ ἀμφιβόλῃσιν εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἄλλων, πιστεύουν εἰς ὅ,τι οἱ ἐνηλικοὶ λέγουν. Μία ἐκ τῶν πρώτων περιπτώσεων, καθ' ἣν οἱ γονεῖς σπείρουν, εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τέκνων, τὸν σπόρον τῆς ἀμφιβολίας, εἶναι τὸ πρόβλημα περὶ τῆς γεννήσεως των. «Πῶς, μαμά, ἐγεννήθη ὁ μπέμπης;», ἐρωτοῦν καὶ ἀτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμη γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν, ὅτι δὴθεν τὸν ἔφερον ὁ ἱατρός ἢ «ἕνα πουλάκι» ἢ ὁ «Χριστούλης» ἢ ἐπινόουν ἄλλας παρεμφερεῖς ἱστορίας, ἀνακριθεῖς καὶ ἀπατηλάς.

Οἱ ἐνηλικοὶ θὰ πρέπει νὰ μὴ τρέφουν τὴν ἐλαχίστην πίστιν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ πρὸς τὴν ἰκανότητά των. Νὰ ἀντιλοιδανῶνται καὶ ἐκτιμοῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, κρίνομεν ὀρθὸν νὰ τονίσωμεν, ὅτι πρὶν ἢ ἐπικρίνωμεν τοὺς παῖδας, οἱ ὁποῖοι ψεύδονται, ὀρθὸν εἶναι νὰ ἐρευνᾶται μετὰ προσοχῆς τὸ εἶδος τοῦ ὑπάρχοντος πρὸ αὐτῶν παραδείγματος.

Τὸ ὅλον θέμα τῆς φιλαληθείας εἶναι πλήρες δυσκολιών καὶ οὐδὲν ὀφελος προκύπτει ἐκ τῆς ὑποτιμῆσεως τούτων. Τουναντίον μάλιστα, οἱ παῖδες συνήθως ὑποβοηθοῦνται διὰ τῆς παραδοχῆς τούτων. Καὶ μετὰ τὰς ἀγαθετέρας ἀκόμη ἐν τῷ κόσμῳ προθέσεις, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁμιλοῦμεν «ὄλην τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν». Ἐνίοτε ἀπαγορεύεται εἰς τὸ παιδί νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐνίοτε ἐπίσης τὸ παιδί, ἂνευ προθέσεως, λόγῳ ψυχικῶν διαταραχῶν, ἀπερισκεψίας ἢ καὶ ἐπιθυμίας νὰ φαίνεται εἰς τοὺς ἄλλους ἀρεστόν, ὀλισθαίνει εἰς ψεύδη. Εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ παιδὸς ὅπως ἐκφράζεται πάντοτε μετ' ἀκριβείας εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ διστάζῃ εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν σκέψεων του ἀπὸ φόβου μὴ

τυχὸν ἀναφέρῃ τι, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀληθές. Ἡ εὐθύτης καὶ ἡ εἰλικρίνεια θὰ προτιμῶνται τῆς ὑπεράγαν ἀκριβολογίας, ἢ ὁποῖα δυσχεραίνει τὴν ὁμιλίαν.

Θὰ πρέπει νὰ ἀποφεύγονται αἱ προκλητικαὶ ἀφορμαὶ καὶ νὰ μὴ τίθεται ἡ ἀκεραιότης τῶν παιδῶν εἰς ψυχικὴν ὑπερέντασιν διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς αὐτοὺς ἀνοήτων ἐρωτήσεων (ποῖον ἀγαπᾷ περισσότερο, ἐμὲ ἢ τὴν μαμά;). Νὰ μὴ ἐξαναγκάζωμεν αὐτοὺς νὰ ἀπαρνοῦνται τοὺς φίλους των καὶ ἄλλα προσφιλῆ των πρόσωπα καὶ νὰ μὴ ρίπτωμεν πέπλον ἀμφιβολίας εἰς τὰς ἐντίμους καὶ εἰλικρινεῖς προθέσεις των. Θὰ καθιστῶμεν εἰς αὐτοὺς σαφές, ὅτι σπανίως ὠφελούνται ἐκ τῆς ἐπιτυχούς ἀπὸ μέρους των ἐξαπατήσεως τῶν ἐνηλίκων καὶ ἐν γένει προτιμότερον εἶναι νὰ δίδωμεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἡ προσπάθειά των νὰ μᾶς ἐξαπατήσουν ἀπέτυχεν.

Ὅταν ἀνακαλύπτωμεν ὅτι τὸ παιδί ψεύδεται, βασικὸν εἶναι νὰ ἀναζητοῦνται τὰ κίνητρα τῆς τοιαύτης διαγωγῆς των. Ἐνίοτε συμβαίνει ὥστε νὰ ἀνοηττυχθῇ μετὰ τὸν παιδὸς καὶ ἐνηλίκων ἐχθρότης, ἢ ὁποῖα ἀποδοῖναι καὶ ἡ πραγματικὴ αἰτία τοῦ ψεύδεσθαι, συντρεχούσης καὶ τινος ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω περιστάσεων.

Ἡ κατάκτησις τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ παιδὸς ἀποτελεῖ τέχνην ὑψηλὴν. Μία ὁμῶς ὀρθὴ γενικὴ ἀρχὴ εἶναι ὅπως οἱ ἐνηλικοὶ μὴ ὁμιλοῦν μὲ ἔμφασιν περὶ τῶν ὀλισθημάτων καὶ σφαλμάτων τοῦ παιδὸς, ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίζουν ταῦτα μετὰ ἡρεμίας καὶ ψυχραιμίας. Ἡ τοιαύτη στάσις τῶν ἐνηλίκων ἀμβλύνει τὸν φόβον τοῦ παιδὸς καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι οὐδὲν ὠφελείται διὰ τῆς πακτικῆς τῆς ἀπάτης. Παρορμᾷ αὐτὸν νὰ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο σημαίνει τὴν ὁμολογίαν ὀρισμένης πράξεως, τὴν ὁποῖαν θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ ἀποκρύψῃ.

Ἐπιβάλλεται ὅπως οἱ παῖδες διδάσκωνται, ὅτι ἡ φιλολήθεια ἀποτελεῖ τὸ βάθρον καὶ τὸν πολυτίμον συνακόλουθον τῆς φιλίας. Ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ εὐθύτης ἀποτελοῦν ἐχέγγυα τῆς ὑπάρξεως πραγματικῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης. Ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἶναι εὐγενὴς καὶ καλλίτερος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὁποῖου δύναται τις νὰ βασίζεται. Ὅσοι ἀντιμετωπίζουν τὴν ζωὴν μετ' ἐντιμότητα καὶ εὐθύτητα, πρόθυμοι πάντοτε νὰ ἀνενίσουν τὴν ἀλήθειαν, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο σημαίνει τὴν ὁμοταύτην εἶναι πολλὴ πιθανώτερον ὅτι θὰ προσφέρουν εἰς τὴν κοινωνίαν ἀγαθὰς ὑπηρεσίας, μετὰ τὴν ἀρίστην τῆς λέξεως σημασίαν.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ὑπὸ ΔΗΜΗΤ. ΠΛΙΑΚΟΥ Μετεκπ. Δ/λου

«Μακρὰ εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ παραγγελμάτων, βραχεῖα καὶ μετὰ ἄμεσα ἀποτελέσματα εὐεργετικὰ ἡ ὁδὸς διὰ παραδειγμάτων Σενέκας».

Ἀποτελεῖ γεγονός ἀναμφισβήτητον ἡ τεραστία ἐπίδρασις τὴν ὁποῖαν ἐξασκεῖ τὸ παράδειγμα εἰς τὴν ψυχοφυσικὴν ἐν γένει ἀνέλιξιν τοῦ ἀτόμου. Ὁ ἄνθρωπος δέχεται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντός του. Ἡ ἀντίδρασις δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡλικίαν του, πρὸς τὰ διαφέροντά του, τὴν κλίσει καὶ τὴς διαθέσεις του. Ἡ ἐπίδρασις ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπινου ἰδίως περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ μικροῦ τροφίμου εἶναι μεγίστη λόγω τοῦ εὐπλάστου τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς ἀτελοῦς ἐν γένει φύσεώς του. Διότι τὸ παιδί ἔχει ἴδιαν ψυχοφυσικὴν ἰδιοσυγκρασίαν διαφόρου τοῦ ἐνηλίκου, ζῇ καὶ κινεῖται εἰς φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον διὰ τῆς ἐπίδρασεως τῶν ὁποίων, ἀναπτύσσεται καὶ καλλιεργεῖται ἡ προσαρμοστικότητα εἰς τοὺς διαρκεῖς μεταβαλλομένους ὁρους αὐτῶν καὶ ἡ ὁποῖα ἐκτὸς τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς συνεπιφέρει καὶ τὴν ἀπώκτησιν ἐκ μέρους αὐτοῦ γνώσεων, πεποιθήσεων, ἰδεῶν, ἔξεων, δεξιοτήτων, ἥτοι ἐμπειρίας συνεδεόμενης καὶ μετὰ τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἡ ὀρθὴ ὁμῶς καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξις τῶν προδιαθέσεων καὶ δυνατοτήτων τοῦ μικροῦ τροφίμου ἐξαρτᾶται ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλους παράγοντες καὶ τῆς προσωπικότητος τῶν περιβαλλόντων, αὐτὸ ἐνηλίκων. Ἡ συμπεριφορὰ καὶ ἡ ἐν γένει διαγωγή τῶν γονέων, ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν ἐπιδρουν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ὑπὸ ἀνάπτυξιν διατελοῦντος παιδιοῦ καὶ κατὰ μέγιστον ποσοστὸν ρυθμίζουν τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν καὶ προσαρμοστικότητά του. Εἰς τὴν οἰκονομείαν τὸ παιδί ἀποκτᾷ τὴς πρώτες ἐξείας, γνώσεις καὶ δεξιότητες. Ἡ οἰκονομειὰ ἡ ἀγωγή θὰ θεμελιώσῃ τὸν πνευματικὸν καὶ ψυχικὸν κόσμον τοῦ αἰῶρος ἀνθρώπου. Εἰς τὴν οἰκονομειὰν ἐστὶν γεννῶνται, τρέφονται καὶ ἀναπτύσσονται οἱ νέοι ἄνθρωποι ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη. Εἰς τὸ οἰκονομειὰν περιβάλλον τὸ παιδί ἀποκτᾷ τὴς ἀρετῆς ἢ τὴς κακίας, τὴς ἠθικῆς δυνάμεις ἢ τὴς σκοτεινῆς. Βαρεῖα εἶναι ἡ εὐθύτης καὶ ἱερὰ τὸ καθῆκον τῶν γονέων εἰς τὰ προβλήματα τοῦ ἀφοροῦν τὴν ἀγωγήν τῶν τέκνων των. Διότι τὰ παιδιὰ ρυθμίζουν τὰς τράξεις των συμφῶνως πρὸς παραδείγματα τῶν γονέων. Τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐννοῦν καλύτερον τὰ ὅσα ὑποπίπτουν εἰς τὴν ὁρασίν των παρὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀκούουν. Τὸ παιδί μιμεῖται καὶ εἰς τὴν τάσιν αὐτὴν ὀφείλεται ἡ αξία τοῦ παραδείγματος τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας ἰδίως τῶν γονέων των. Τὰ παραδεί-

γματα τῶν γονέων κατὰ τὸν Πάουλ ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν συνείδησιν τῶν παιδιῶν. Οἱ λόγοι, τὰ ἔργα των, οἱ συγκινήσεις, οἱ ψυχικὲς των μεταπτώσεις, οἱ συναισθηματικὲς ἐκδηλώσεις κλπ. γίνονται στὴ συνείδησιν τοῦ παιδιοῦ διώματα ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται κυρίως ἡ ἐξέλιξις τοῦ χαρακτήρος. Διὰ τῆς μιμήσεως δὲ ἐπαναλαμβάνει τὰ ὅσα παρατηρεῖ καὶ οὕτω διαπλάσσεται τὸ νέο του ἐγὼ εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζῇ. Μιμεῖται τὰ προτερήματα ἢ τὰ ἐλαττώματα τῶν γονέων καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κύκλου του. Ψεύδεται τὸ παιδί ἢ ὑποκρίνεται, διότι βλέπει ψευδομένους ἢ ὑποκρινόμενους τοὺς γονεῖς ἢ τοὺς μεγαλύτερους ἀδελφούς. Εἶναι ἀλτρουϊστὴς καὶ γενναῖος διότι, τοιοῦτοι εἶναι οἱ γονεῖς του. Ἡ ἀρμονία εἰς τὴν οἰκονομείαν ἐπιφέρει τὴν ἀρμονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχῶν, δυνάμειν τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ καθιστᾷ αἰσιόδοξον καὶ ἰσορροπημένον εἰς τὸν μετέπειτα βίον του. Ἀπεναντίας οἱ συζυγικοὶ διαπληκτισμοί, οἱ ἐριδίες καὶ οἱ φιλονικίες, ἡ δάναυσος συμπεριφορὰ καὶ ἡ ἐν γένει οἰκονομειὰ δυσαρμονία τραυματίζουν ἀνεπανορθώτως τὴς ψυχῆς τῶν μικρῶν καὶ τὰ καθιστοῦν ἀργόστον εἰς τὴν ζωὴν δυστυχῇ. Υἱὸς πατρὸς σκληροῦ, νευρικοῦ καὶ θαναύσου κατὰ κανόνα συμπεριφέρεται καὶ οὗτος ἀναλόγως ὅταν ἐνηλικιωθῇ. Ὡσαύτως τέκνα καθίστανται τυραννικά βραδύτερον, λόγω τῆς ὑπερβολικῆς ἐπιεικείας τῶν γονέων. Ὁ μέθυσος, ὁ χορταπαίζων πατέρας δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἐπιδῶσῃ δυσμενῶς ἐπὶ τῶν τέκνων μιμουμένων τὸ παράδειγμα των. Γονεῖς οἱ ὁποῖοι ἀποκαλύπτουν ἐνώπιον τῶν τέκνων των χωρὶς οὐδεμίαν προφύλαξιν τὰ ἐλαττώματά των, ὡς ἡ συκοφαντία, ὁ ὑπαινιγμός, ἡ κλοπὴ, ἡ ἀνιλικρίνεια, ἡ ὕβρις, ἡ ὀκνηρία κ.λ.π. γίνονται πρόξενοι ἀνεπανορθώτων ζημιῶν καὶ δημιουργοὶ πρὸς ἀπώκτησιν λόγω τῆς ὑποβολῆς των, παντοίων κακῶν ἔξεων. Μητέρα ἡ ὁποῖα ἀγνοεῖ τὰ ἱερὰ καθήκοντα, ἀλλὰ στρέφεται πρὸς διαφέροντα ξένα πρὸς τὴν ἰδίαν φύσιν της, ὠθεῖ καὶ τὴς θυγατέρας εἰς ἀνάλογες περιοχὰς καὶ οὕτω καταλύεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἱερότης τοῦ οἰκονομειοῦ θεσμοῦ.

Γονεῖς οἱ ὁποῖοι διάγουν βίον ἀνάρμοστον ἀντιβαίνοντα πρὸς τοὺς ἠθικοὺς κανόνες στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων ἠθικῶν κριτηρίων βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἐλέγχουν ἀνάλογως πράξεις τῶν τέκνων των. Τὰ τέκνα των ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν ἀνάρμοστον ἀντιβαίνοντα πρὸς τοὺς ἠθικοὺς κανόνες στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων ἠθικῶν κριτηρίων βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἐλέγχουν ἀνάλογως πράξεις τῶν τέκνων των. Πλείστα ὅσα ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀνάρμοστον ἀντιβαίνοντα πρὸς τοὺς ἠθικοὺς κανόνες στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων ἠθικῶν κριτηρίων βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἐλέγχουν ἀνάλογως πράξεις τῶν τέκνων των.

βίον. Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων καταφαίνεται περιτράνω ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὴν ἀγωγήν τῆς νεολαίας ἡ προσωπικότης τῶν γονέων. «Οἱ γονεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μεταδίδουν τὸ πρῶτον εἰς τὸ θυμικὸν τοῦ παιδιοῦ τοὺς κραταιοὺς καὶ σκοτεινοὺς ἐκείνους νόμους, οἱ ὁποῖοι σφίγγουν καὶ διαμορφώνουν ὄχι μόνον τὰς οἰκογενεῖας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τοὺς λαοὺς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅλον» λέγει ὁ Jung.

Ἐνῶ ὁ Λώκ θεωρεῖ τὴν ἰδιωτικὴν ἀγωγήν ὡς ἔχουσιν μεγαλύτεραν ἀξίαν λόγῳ τῆς ἀξίας τοῦ παραδείγματος ἀπὸ τὴν σχολικὴν τοιαύτην ἡ ὁποία συνήθως ἀρκεῖται εἰς τὴν κατὰ παραγγελίαν ἠθικολογίαν». Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ὑποβολὴ τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν οἱ ἐνήλικοι καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι λόγῳ τῆς θέσεώς των διαθέτουν δύναμιν, ἀξίαν καὶ κύρος (γονεῖς, δημῳχοι κ.ά.) ἀποδεικνύει τὸ δυνατόν τῆς ἀγωγῆς καὶ τὸ μὴ ἀπεριόριστον τῆς κληρονομικότητος. Τὸ παιδί ἐρχόμενον τὸ πρῶτον εἰς τὸν κόσμον εἶναι φύσις ἀγαθὴ καὶ δεκτικὴ διαπλάσεως. Καὶ ἐκεῖνες οἱ φύσεις οἱ ὁποῖες ἔχουν κληρονομικὴ ἐπιβάρυνσι καὶ κακὰς διαθέσεις, δύναται διὰ συστηματικῆς καὶ ἐγκαίρου ἀγωγῆς, νὰ μεταβληθῶν εἰς ἀγαθὰς ἢ τοῦλάχιστον νὰ παραμείνουν ὑπὸ λαμβάνουσιν κατὰστασιν. Ἐπομένως εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ σχολεῖον ἐξαρτᾶται ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐν ἀνθρώπῳ ἀποβαίνοντος χρησίου εἰς τὸν ἐαυτὸν τοῦ καὶ τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἐν γένει καὶ δημιουργοῦ καὶ χρησίου μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ ὁρθὴ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἀδιότυπον τῶν προσωπικοτήτων οἱ ὁποῖες διαβιῶν εἰς τὸ σπῆτι καὶ ἀπὸ τὸ κακὸν ἢ καλὸν πνεῦμα ποῦ ἐπικρατεῖ εἰς τὸ οἰκογενειακὸν καὶ ἐν γένει κοινωνικὸν περιβάλλον.

Ἀπὸ τὴν γενικὴν καὶ πνευματικὴν συμπεριφορὰν τῶν γονέων μεταξύ των καὶ πρὸς τὰ τέκνα. Ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν των εἰς τὸ καθῆκον τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων των. Ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ ὁποῖες συνθέτουν τὸν οἰκογενειακὸν βίον. Οἰκογενειακὸς βίος τὸν ὁποῖον διακρίνει ἡ γαλήνη, ἡ ἀμοιβαία κατανόησι τῶν μελῶν, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμός, ἡ ἀρμονία καὶ ἡ ἐργατικότης, εἶναι τὸ ἄριστον περιβάλλον ποῦ δὲ ἐπιδράσει εὐεργετικῶς εἰς τὴν ψυχικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικρῶν παιδιῶν. Τὸ ἀληθὲς σχολεῖον τῆς συμπαιδείας καὶ τῆς φιλαληθείας εἶναι κατ' ἀρχὰς ἡ οἰκογένεια καὶ κατόπιν ἐρχεται τὸ Σχολεῖον. Ἐκεῖ καταβάλλονται τὰ σπέρματα ἐξ ὧν δὲ ἀναπτύσσονται τὰ παντὸς εἶδους κοινωνικὰ καὶ συμπαθητικὰ συναισθήματα. Ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ δυνατοῦ πατρὸς καὶ τῆς καλῆς μητέρας ὁ υἱὸς καὶ ἡ κόρη θ' ἀντιμετωπίζουσιν τὴν πραγματικότητα καὶ θὰ ὀπλισθῶν μετὰ τὴν μέσσην διὰ τὸν μετέπειτα ἀτομικὸν των καὶ κοινωνικὸν βίον. Ὁ πατήρ καὶ ἀρχηγὸς τῆς μικρᾶς ὀργανωμένης κοινωνίας πρέπει νὰ κοσμήται μετὰ ἀρετὰς ἐκείνων ποῦ θὰ τὸν καθιστοῦν ὡς ἀληθινὸ πρότυπον

παραδείγμα μιμήσεως. Τὸ παιδί εἰς τὸ πρόσωπο τοῦ πατρὸς ἀντικρύζει τὴν παντογνωσίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Εἰς τὴν στοργὴν, τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν παρηγορίαν του καὶ τὴν παιδικὴν του ἀνησυχίαν καὶ θλίψεις. Ἡ μητέρα στολισμένη μετὰ πλούσιον ἠθικὸν καὶ συναισθηματικὸν κόσμον, θὰ σπεύρῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τέκνων τῆς τῆς πρώτης συνήθειας κατευθύνουσα τὸ σπέρμα τῶν εὐγενικῶν ἰδεῶν. Ἀμφότεροι οἱ γονεῖς νὰ ρυθμίζουν τὴν πράξιν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ποῦ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν τέκνων των. Οἱ ἀψυχολόγητες ἐνίοτε ἐπεμβάσεις ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν παιδιῶν, ἐπιφέρει ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἐπιδικώμενον ὑπ' αὐτῶν σκοπὸν. Ἡ χρησιμοποίησις σωματικῶν ποινῶν διὰ τυχὸν παραπτώματα τῶν τέκνων, οἱ συχνὰς ἀπαγορεύσεις καὶ διαταγὰς, κλονίζουν τὸν σεβασμὸν τούτων πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ εἰς τὴν ψυχὴν των ἐμφωλιάζει τὸ μῖσος καὶ ἡ ἐκδίκησις. Ἐκ τούτου τὰ ραπισματα καὶ οἱ ραβδισμοὶ καθιστοῦν τὰ παιδιὰ ἐξ ἀντιδράσεως ἀπειμάρχα καὶ δυσανάγωγα.

Οἱ γονεῖς πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι τὰ τέκνα των ἔχουν ἴδιες ἀνάγκες καὶ διαφέροντα ἴδιον κόσμον καὶ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς νὰ τὸν σεβαστοῦν. Ἡ φύσις των δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ σκεφθῶν, συναισθανθῶν καὶ νὰ πράττουν ὡς οἱ ἐνήλικοι. Καὶ οἱ γονεῖς ἐὰν θέλουν νὰ ἐπιβληθῶν ἐπὶ τῶν τέκνων, θὰ ἐπιτύχουν ὄχι μετὰ τὴν αὐθαίρετες διαταγὰς καὶ ἰδιοτρόπους βουλήσεις των, ἀλλὰ μετὰ τὸ προσωπικὸν των γόητρον καὶ ἀπευθυνόμενοι εἰς τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς των.

Ὁ πατέρας πάντα συγκρατημένος καὶ νηφᾶλιος μετὰ τὴν αὐστηρότητα ὅταν πρέπει, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πατρικὴν οἰκειότητα καὶ ἀγάπην, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὁ ἀποτελέσει λίγο ἢ πολὺ τὸ πρότυπον τοῦ υἱοῦ ποῦ εἰς τὸ χαρακτῆρα καὶ δύναμιν τῆς ψυχῆς. Ὁ πατέρας θὰ τοῦ καλλιεργήσῃ τὸ ἔθνος φρόνημα μετὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν πατρὸς εἶδους ἔθνη ἐκδηλώσεις καὶ θὰ μιμήσῃ τὰ τέκνα του εἰς τὰ νάματα τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς, ὅταν ὁ ἴδιος θὰ φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ὡς ἐνσαρκωτὴς τῆς ἔθνικης παραδόσεως καὶ ἄξιος συνεχιστῆς αὐτῆς.

Θὰ τοῦ καλλιεργήσῃ τὸ κοινωνικὸν συναίσθημα, ὅταν ὁ ἴδιος λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος εἰς πράξεις κοινωνικοῦ χαρακτῆρος. Θὰ τοῦ μεταλαμπαδεύσῃ τὴν πίστιν εἰς τὰ θεῖα διδάγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅταν ὁ ἴδιος ἐκδηλώνει ἐμπράκτως τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν εἰς ταῦτα. Τὸ παιδί ὅταν ἀπὸ τὴν πρώτης στιγμῆς τοῦ βίου του θὰ παρατηρήσῃ ὅτι οἱ γονεῖς προσεύχονται καὶ ἐκκλησιάζονται τακτικὰ, τότε κι' αὐτὸ θὰ μιμήθῃ τὸ παράδειγμα καὶ — μετέπειτα θ' ἀποκτήσῃ θρησ. συνείδησιν. Ὁ πατέρας μετὰ τὴν ἐργατικότητά του, μετὰ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ του καθήκοντα, μετὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν του καὶ μετὰ τὴν ἐν γένει τάξιν καὶ οἰ-

κονομία ἃς εἶναι βέβαιος πὼς καὶ τὰ τέκνα του θὰ τὸν μιμηθῶν ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῆς ἐν γένει συμπεριφορᾶς του.

Διότι, τὸ παιδί μορφώνεται περισσότερον ἀπὸ τὸ παράδειγμα παρὰ ἀπὸ τὴν δ)λίαν. Ἡ ἄμεσος ἀντίληψις καὶ ἡ ἐπαπτεία προκαλεῖ μεγαλύτεραν ἐντύπωσιν παρὰ ἀπὸ τὴν ἀφηρημένην διὰ λέξεων δ)λίαν.

Ὅ,τι ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος δὲν ἐπιτυγχάνεται μετὰ λόγια ἀφηρημένα καὶ μετὰ ἠθικὸν νόμους. Τὸ ἦθος καὶ ἡ βούλησις τοῦ παιδιοῦ μορφώνεται μετὰ τὴν ἄμεση ἀντίληψιν τῶν πράξεων καὶ μετὰ τὴν ἀνάμνησιν γεγονότων τὰ ὁποῖα θαθεῖς ἔχουν ἐπιδάσει εἰς τὸ συναισθηματικὸν τοῦ βίου.

Οἱ ἰδέες περὶ δικαίου, τιμότητος καὶ ἀλληλεγγύης τότε μόνον ἀποκτοῦν περιεχόμενον νόημα καὶ διαρκὲς εἰς τὴν συνείδησιν τῶν παιδιῶν, ὅταν ὑλοποιῶνται ἐνώπιόν του διὰ ζωντανῶν παραδειγμάτων ὑπὸ τῶν γονέων καὶ ἄλλων τινῶν προσώπων.

Πρέπει νὰ τοισθῇ ἡ ἰδιάζουσα θέσις τῆς μητέρας διὰ τὴν ἀγωγήν τοῦ παιδιοῦ. Ἡ μητέρα μετὰ ἰδιόρρυθμια μέσα τὰ ὁποῖα ἐκπηγάσκει ἀπὸ τὴ φύσιν τῆς καὶ μετὰ τὴν διαγωγήν τῆς, θὰ ὀδηγήσῃ τὸ ἀπειρο παιδί σιγὰ-σιγὰ εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Αὐτὴ δίδει ἀπὸ τῆς ζωῆς τῆς ζωῆς εἰς τὰ τέκνα τῆς καὶ προσφέρει τὴν χαρὰν μετὰ τ' ἀγνά τῆς φιλίας τῆς μεγάλης ἀγάπης τῆς. Αὐτὴ ποῦ ἀκούει καὶ πειθαρχεῖ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς δημιουργίας, προσφέρει τὸ πᾶν εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ τέκνου τῆς. Τὸ παιδί εἶναι τὸ ἐμψυχο λουλούδι τῆς ζωῆς τοῦ ὁποῖου τὸ κάλλος καὶ εὐωδία ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἀπὸ τῆς ζωογόνου δύναμιν τῆς μητέρας καὶ ἀπὸ τῆς δύναμιν τῆς ἀγάπης τῆς-ποῦ κανένα μέρος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν συναγωνισθῇ. Ὁ δημιουργὸς εἰς τὴν μητέρα ἔχει ἐμπιστευθῇ πρῶτον τὴν διὰπλασὶν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἀνθρώπων. Βαρὲς συνεπῶς ἡ εὐθύνη καθεμὲν μητέρας εἰς τὴν ὁρθὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων. Ἡ μητέρα εἶναι ὁ καλύτερος ἀναγνώστης τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ. Εἰς αὐτὴν ἀνατίθεται τὸ ἔργον τῆς πρώτης καλλιέργειας τῶν σπερμάτων ἀγαθῶν προδιαθέσεων, ἀρετῶν ἢ ἔξεων. Τὴν μητέρα, θὰ μιμηθῇ τὸ κορίτσι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων οἰκιακῶν ἐργασιῶν, εἰς τὴν καθαρότητα, φιλεργία, καλαισθησία, καὶ εἰς εὐγενεῖς ἐν γένει ἐκδηλώσεις. Ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ γενικῶς τῶν γονέων ἐξαρτᾶται νὰ γίνουν τὰ τέκνα ὑπομονητικὰ, ὑπάκουα, φιλαλήθη μετὰ ἰσχυρὰ βούλησιν καὶ αὐτοπεποίθησιν γιὰ τὴν ζωὴν. Οἱ γονεῖς πρέπει ν' ἀποφεύγουν νὰ πράττουν ἢ νὰ λέγουν ὅτι δύναται νὰ παρακινήσουν τὰ παιδιὰ των εἰς τὸ κακόν.

Πρέπει νὰ συγκρατοῦν τὴν ἐκρήξει τῶν παθῶν ἐνώπιον αὐτῶν. Αὐτὰ κρατοῦν μακριὰ ἀπὸ τῆς ἀτομικῆς τῶν ἀδυναμιῶν καὶ ἃς χαλιναγωγῶν τῆς διαφορῆς ἀδυναμιῶν, διὰ νὰ μὴ ἐπιδρῶν δυσμενῶς ἐπὶ τὴν διὰπλασιν τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν τέκνων των.

Εἰς τὸ οἰκογενειακὸ ὅμως περιβάλλον δὲν ἀνήκουν μόνον οἱ γονεῖς, ἀλλὰ οἱ παπποὺδες, τὰ ἀδελφία καὶ ἐνίοτε διάφοροι συγγενεῖς. Ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον ἀνθρώπινο περιβάλλον τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ κακὴ ἢ καλὴ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ. Ἡ στάσις τῆς γιγασίας ἢ τοῦ παποῦ νὰ μὴ διαφέρῃ ἀπὸ τὴν στάσιν τῶν γονέων. Ὅ,τι ὀρθὸν καὶ σκόπιμον κρίνουν οἱ γονεῖς σχετικῶς μετὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων των νὰ μὴ τὸ καταστρέφουν οὐτοῖ μετὰ ἐπιπόλαιες ἐνέργειες. Χρειάζεται ἐνιαία τακτικὴ καὶ ἀνάλογος κατανόησις τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ διαφέροντος πρὸς ὅλα τὰ τέκνα καὶ ὄχι — ὡς συνήθως συμβαίνει — ἰδιαίτερες συμπάθειες καὶ διακρίσεις διότι ἄλλως καλλιεργᾶται ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ὑπερψυχία, ἐμφανίζεται ἡ ζηλοφθονία καὶ διαταράσσεται μ' ἄλλους λόγους ἡ ἀρμονία ἡ ὁποία πρέπει νὰ βασιλεύῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν.

Εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἐπίδρασις τῆς ὁποῖαν ἀσκοῦν οἱ μικροὶ ἀδελφοί, ἐφ' ὅσον τοιοῦτοι ὑπάρχουν. Διότι δημιουργεῖται μία μικρὴ κοινότης πνευματικῆς συναναστροφῆς καὶ παιδιοῦ καὶ τῆς ὁποῖαν ἡ παροχὴ ἡλικίας καὶ ἐμπειρίας ὡς καὶ ἡ ἀμοιβαία κατανόησις ἐπιτυγχάνονται καλύτερον. Οἱ μεγαλύτεροι ἀδελφοὶ ἢ οἱ συγγενεῖς ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν γίνονται κι' αὐτοὶ μετὰ τὴν σειράν των πρότυπα μιμήσεως ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ οφείλουν νὰ συμπεριφέρονται, οὕτως ὥστε ἡ ἐπίδρασις των νὰ εἶναι ἐπωφελὴς, ἐνισχύουσα τὴν παιδαγωγ. ἐνέργειαν τῶν γονέων. Νὰ ἀποφεύγουν νὰ ὑπερσεχωχῶνται εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ νὰ μὴ ἀναλαμβάνουν τὴν προστασίαν τοῦ παιδιοῦ, ἐναντίον τῶν διαταγῶν, ποινῶν ἢ ἀπαγορεύσεων τῶν γονέων, διότι ἄλλως ἡ ἐπίδρασις τῶν θὰ εἶναι ἐπιζήμια. Ἐπίσης τὸ παιδί ἐκτὸς τῶν οἰκείων μετὰ ἰδιάζοντα ἔχληρον μιμεῖται τοὺς συντρόφους του, τοὺς συμπαίκτορας του καὶ συμμαθητάς. Τὸ γεγονός ποῦτο ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρέωσιν εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἐπαγρυπνοῦν διαρκῶς ἐπὶ τῶν συναναστροφῶν τῶν τέκνων των καὶ γενικῶς ἀπὸ παντοῦ, ὅπου δύναται νὰ ἴδουν κακὰ παραδείγματα. Τὸ λογικὸ τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀνίκανον νὰ κρίνῃ κατὰστάσεις, νὰ ἐλέγξῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν ὅτι πράττουν οἱ σύντροφοί του, διὰ τὸ παιδί εἶναι καλόν. Καταβάλλει δὲ προσπάθειαν νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸ τὴν ἴδιαν πράξιν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προσβάλῃ τὸ ἐγὼ του εἰς τοὺς ἄλλους, ἀφ' ἑτέρου νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐμψυγμένην τάξιν του, τὴν μίμησιν καὶ τὴν περιέργειάν του. Ὁ χαλαρὸς ἔλεγχος τῆς οἰκογενείας, ὀδηγῶν πολλὰκις τὰ παιδιὰ εἰς κακὰς συναναστροφάς, οἱ ὁποῖες ἀφαίρουν ὅ,τι ἀγνὸν καὶ ἠθικὸν ἐχάραξε ἡ οἰκογενειακὴ ἀγωγή. Πόσοι νέοι δὲν οφείλουν τὸ ἠθικόν τους κατρακύλισμα ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα διεφθαρμένων ἀμελικῶν των! Δὲν ὑπάρχει ἡμέρα ποῦ νὰ μὴ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἄθλοι παιδιῶν, ἐφήβων καὶ νεαρῶν ποῦ

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΙΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΩΜΑΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΑΣΙΑΚΟΥ, Δ/λου

Ἀπὸ ἐτῶν ὑπηρετῶν εἰς διάφορα σχολεῖα, ἐκτὸς τοῦ κυρίως (διδασκτικοῦ) ἔργου, σοβαρῶς με ἀπασχόλησαν διάφοροι ἀνώμαλοι ἐκδηλώσεις μαθητῶν τινῶν. Διὰ τὰς ἐξακριβώσας τὴν αἰτίαν τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων, παρηκολούθουν τοὺς μαθητὰς συνεχῶς καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῶν, (εἰς τὴν αἰθούσαν, τὰς ἐκδρομὰς, τὰ παιγνίδια τῶν κλπ.). Ἐμελέτησα διαφόρους ἐργασίας συγγραφέων, οἱ ὅποιοι ἡσχολήθησαν με τοιαυτὰ θέματα, ὥστε νὰ καταλήξω εἰς ὠφέλιμα συμπεράσματα διὰ τοὺς μαθητὰς τούτους.

Κατ' ἀρχὴν, τονίζω, ὅτι ἀμφιβάλλω ἂν θὰ

προκαλοῦν τὴ θλίψι καὶ τὴν ἀπαγοήτευσιν. Ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότητα τοῦ τόσο συνταράσσει τὴν σημερινὴ κοινωνία ὀφείλεται κατὰ μέγα βαθμὸν εἰς τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν τοῦ κακοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον παντοῦ ἐμφανίζεται με κάθε ὑποπτὴ μορφή με σκοπὸ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ θύματά του. Διὰ τοῦτο χρειάζονται τὰ παιδιὰ μιὰ ἐντονὴ καὶ συστηματικὴ παρακολούθησι. Ποῦ πηγαίνουν τὰ παιδιὰ νὰ παίξουν; Τί λέγουν εἰς τὶς συζητήσεις τους; Μὲ ποιά παιδιὰ συναναστρέφονται; Τί παιγνίδια παίζουν; Ἄς μὴ ξεχνῶμε ὅτι τὸ περίεξ περιβάλλον δὲν μὴ ἐγγυάται τὴ καλὴ συντροφιά πού ζητοῦμε γιὰ τὸ παιδί μας. Χρειάζεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴ τῶν συμπαικτῶν. Δὲν χρειάζεται βέβαια νὰ τὸ ἀπομονώνομεν τὸ παιδί ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς τῆς γειτονίας ἢ τοῦ χωριοῦ. Τὸ παιδί μόνον εἰς τὰ ὁμαδικὰ παιγνίδια καλλιεργεῖ τὴν κοινωνικότητά του, ὡς ἀντίδοτον φάρμακον τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ καὶ τοῦ ἀτομισμού. Ἐκεῖ συγκρίνει τὸ ἐγὼ του καὶ δυναμώνει τὸν δυναμισμόν του διὰ τῆς ἀμίλλης. Πρὸς τοῦτο οἱ γονεῖς ὀφείλουν νὰ ἐκλέγουν τὴν συντροφιά τῶν παιδίων τῶν ἀπὸ οἰκογένειες ἐνάρετες καὶ τίμιες διακρινόμενες διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν χαρακτήρα. Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν ἀνωτέρω προσώπων πού ἐπιδρῶν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος τοῦ παιδιοῦ, ὑπάρχουν καὶ τὰ παντὸς εἶδους κυκλοφοροῦντα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀναλόγως τῶν περιεχομένων των μορφώνουν τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων. Ἐπομένως ἔργον τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ ἐλέγχῃ τί διαβάζουν τὰ παιδιὰ. Διότι πλείστα ἐξ αὐτῶν λόγῳ τοῦ περιεχομένου των διαστρεβλώνουν τὸν χαρακτήρα των καὶ ἐξάπτουν τὴν νοσηρὰ φαντασίαν των. Προβαίνουν δὲ μιμούμενοι εἰς πράξεις ἀναλόγους με τὰς πράξεις τῶν τελομένων ὑπὸ τῶν δρώντων προσώπων. Διότι τὰ πρόσωπα αὐτὰ λόγῳ τῆς ἡρωϊκῆς

ὑπάρχει σχολεῖον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔχῃ μαθητὰς με ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις ἢ καθυστερημένους διανοητικῶς.

Αἱ αἰτίαι ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννῶνται ἀνώμαλα παιδιὰ εἶναι πολλαί. Π. χ. ἡ σύφιλις τῶν γονέων, ἡ ἀσθενικότης, ὁ ἀλκοολισμός κλπ., αἱ ὁποῖαι ἀφήνουν κληρονομικὰ στίγματα ἐπὶ τῶν ἀπογόνων των.

Εἰς τὴν μελέτη ταύτην θὰ ἀσχοληθῶ με τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 1 φοβερὸν κίνδυνον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς «τὸν ἀλκοολισμόν», πρὸς τὸν ὁποῖον ἔστρεψα κυρίως τὴν ἐρευνάν μου, διὰ τὰς ψυχικὰς ἀνωμαλίας, τὰς παρατηρηθείσας ἐπὶ τινῶν μαθητῶν.

τῶν προβολῆς ἐκλαμβάνονται ἀπὸ τὸ παιδί ὡς πρότυπα ἀξία μιμήσεως ἀδιαφοροῦντα ἐὰν οἱ πράξεις αὐτὲς εἶναι ἀνθρώπινες καὶ κολάσιμες. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κινηματογράφος ἔπαιξε καὶ παίζει σπουδαῖο ρόλο εἰς τὴν παρεκτροπὴν τῶν παιδίων. Πολλὰ ἔργα τὰ ὁποῖα παρακολουθοῦν τὰ παιδιὰ χωρὶς τὸν ἔλεγχον τῶν γονέων, βλέπουν ἐπὶ σκηνῆς ἥρωες σκληροὺς με τὸ πιστόλι στὸ χέρι, ἀπειλοῦντας καὶ φονεύοντας.

Ὁ σκοπὸς αὐτὸς τῆς συμπεριφορᾶς πού ἀποτελεῖ ὀλέθριο παράδειγμα διὰ τὰ ἀνήλικα παιδιὰ, δὲν εἶναι πάντοτε ἠθικός. Ἀλλὰ καὶ πλείστα ἄλλα ἔργα δηλητηριάζουν τὴν ἀγνότητα τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ τὴν προδιαθέτουν εἰς ἀνάλογες ἐνέργειες. Ἔργον ἐπίσης τῶν γονέων εἶναι νὰ ἐκλέγουν τὰ θεάματα πού βλέπει τὸ παιδί καὶ νὰ τὸ δὴμιον εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα λόγῳ τοῦ περιεχομένου των, θὰ ἐπιδρῶν μορφωτικῶς καὶ ἠθικῶς εἰς τὸ παιδί.

Εὐνόητον, λοιπόν, εἶναι ὅτι πᾶσα τυχαία ἐνέργεια παρ' οἰομένης τελομένη ἐνώπιον τοῦ παιδιοῦ, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπάνω εἰς αὐτὸ εἰς καλὸ ἢ κακὸ παράδειγμα. Ἡ ἐπίδρασις δὲ γενικῶς τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον παράγοντα. Διότι εἰς ὅ,τι γίνεται μέσα εἰς τὴν οἰκονομείαν δὲν μένει ἀπαθὴς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ. Ὅλα τὰ παρακολουθεῖ καὶ ὅλα προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ. Ἡ συμπεριφορὰ καὶ ἀρμονία τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, τὸ παράδειγμα καὶ ἡ ἐργατικότης, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ κοινωνικότης ἐναποθέτουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ ὑγιεῖς σπόρους ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐκβάλωσιν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἕξεις καὶ ἀρεταί, οἱ ὁποῖες θὰ ρυθμίσουν τὴν μετέπειτα ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ του ζωὴ.

(Συνεχίζεται)

Ὁ Ἑλβετὸς ἱατρὸς Α. Μπερσὸ χαρακτηρίζει τὸν ἀλκοολισμόν ὡς ἓν ἀπὸ τὰ πλέον ἐπικίνδυνα «κληρονομικὰ στίγματα» καὶ ἔχει τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὥσταν τὸν πτωχὸν εἰς ἀπόδοσιν ἀγρόν, τὸν ὁποῖον ὅσον καὶ ἂν περιποιηθῇ ὁ νέος του ἰδιοκτήτης, δὲν ἀποδίδει, διότι ἔχει κληρονομήσει ἀπὸ τὸν προηγούμενον ἰδιοκτήτην του «κληρονομικὰ στίγματα» ἐγκαταλείψας.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, διότι πατὴρ ὁ ὁποῖος εἶναι πότης, ἔχει τὰ ἀναπαραγωγικὰ του ὄργανα διαποτισμένα με οἶνον πνευμα καὶ τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον θὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, θὰ εἶναι ἐλαττωματικόν.

Θὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὑπάρχουν ἀδέλφια ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι ὁμαλὸν καὶ τὸ ἕτερον ἀνωμαλόν, χωρὶς οἱ γονεῖς των νὰ εἶναι ἀλκοολικοί. Καὶ ὁμως ἂν συνέπεσε, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως τοῦ ἀνωμάλου παιδιοῦ, ὁ πατὴρ νὰ εἴχε πηὶ οἶνον πνευματώδη ποτά, ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς τὴν ὑπαιθρον κατὰ τὴν πρώτῃν νύκτα τοῦ γάμου, τοῦτο ἦτο ἀρκετὸν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου, ὥστε νὰ κληρονομήσῃ «τὸ στίγμα τοῦ ἀλκοολισμοῦ».

Καὶ ἄλλοι ἴσως παρετήρησαν ὅτι, ἐνὼ μαθηταὶ τινες εἰς τὰ πρώτα ἔτη τῆς φοιτήσεώς των ἐξελίσσοντο ὁμαλῶς, ξαφνικὰ παρουσίασαν ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις (κλοπὴν, ψεύδος, ἀστάθειαν χαρακτήρος). Καὶ πάλιν αἱ ρίζαι τοῦ κακοῦ εὐρίσκονται εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔπρὸς τὰς τὰ παιδιὰ των με «κληρονομικὰ στίγματα», χωρὶς νὰ ἐκδηλωθοῦν ἀμέσως.

Συνήθως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι φέρουν κληρονομίον τι στίγμα, εὐρίσκόμενον εἰς λαθάνουσαν κατάστασιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι θὰ παρουσιάσουν καὶ ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις. Διότι ἡ ἐκδήλωσις «τῶν στίγμάτων» ὀφείλεται καὶ εἰς διαθέσεις, π. χ. ἓνα παιδί ἀλκοολικῶν γονέων, ὅταν σωματικῶς κοπιᾷ τὴν ἐξαντληθῇ, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ παρουσιάσῃ πολλὰς ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις, ὡς ἐπιληψίαν, ἥτις εἶναι ἀκάνεινα προσβάλλουσα τὰ τέκνα τῶν ἀλκοολικῶν.

Τὸ κλίμα ἐπίσης ἐπιδρᾷ δυσμενῶς καὶ ὑποβοηθεῖ τὰς ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις, ὅπως πολὺ ὀρθῶς γράφει εἰς βιβλίον του ὁ κ. Ἀν. Χαραλαμπίδης, τ. Γεν. Ἐπιθεωρητῆς, «ἡ θερμὴ ὑγρασία φέρνει τὴν φυσικὴν ὁκνηρίαν, τὴν κατάπληξιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων».

Ὁ ἱατρὸς Ἑμμ. Ζαννὴς λέγει, ὅτι ὁ ἀλκοολισμὸς παίζει μέγα ρόλον ἐπὶ τῆς διανοητικῆς ὑπολείψεως (ἡλιθιότης, καθυστέρησις κλπ.) τοῦ παιδιοῦ. Ὁ ὕπνος τῶν παιδίων αὐτῶν εἶναι ἀνίσχυρος καὶ διαταράσσεται ἀπὸ ἐφιάλτας, φρικτῶδη ὄνειρα κλπ.

Ἀπὸ τὸν ἀλκοολισμόν ἐπίσης, λέγει ὁ Μ. Μωῦσεϊδης, ἀλλοιοῦται ταχέως ἡ προσοχὴ καὶ ἡ σκέψις καὶ δημιουργεῖται εὐρεσιμότης, ἀπειθαρχία διαρκῆς, αἱ ὁποῖαι διαταράσσουν τὴν

διαγωγὴν τοῦ παιδιοῦ, τὸν χαρακτήρα του, τὸ ἠθικόν του.

Αἱ στατιστικαὶ ἀποδείκνουν, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν ἀνωμάτων παιδίων (νευροπαθῶν κλπ.) εἶναι κυρίως τέκνα ἀλκοολικῶν.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω διεπίστωσα καὶ ἐξηκρίβωσα ἐπὶ μαθητῶν διαφόρων σχολείων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπηρετήσα καὶ κατέληξα εἰς θετικὰ συμπεράσματα.

Μαθηταὶ οἱ ὁποῖοι ἀφαιροῦντο κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος καὶ ἐξεχνούσαν ποῖαν σχολικὴν ἐργασίαν εἶχον νὰ ἐκτελέσουν κατ' οἶκον, ἀπεδείχθη ὅτι ἦσαν τέκνα ἀλκοολικῶν. Ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπειθαρχοὶ καὶ ἠρεθίζοντο με τὴν παραμικρὰν αἰτίαν, ἐπίσης εἶχον τοιοῦτους γονεῖς. Ἄλλοι, οἵτινες ἦσαν ψεύται καὶ εἶχον ροπήν πρὸς τὴν κλοπὴν, προήρχοντο ἀπὸ ἰδίων γονέων. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς ἦσαν καὶ οἱ ἴδιοι πόται, ἔστω καὶ με ἐλαχίστην ποσότητα, ἀρκετὴν ὁμως νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος των. Δύο κατελαβάνοντο ἐξ ἐπιληψίας, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οἱ γονεῖς των τὴν αἰτίαν τῆς.

Διὰ γενομένης ἐρευνῆς εἰς σχολεῖον με ἀρκετὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις, ἐξηκρίβωθη ὅτι: Ἐπὶ 45 μαθητῶν τὸ 1)5 ἦσαν οἱ ἴδιοι πόται, ἔστω καὶ με ὀλίγην ποσότητα, τὸ 1)5 ἔφερον «κληρονομικὰ στίγματα» ἐκ τῶν γονέων των καὶ τὸ ὑπόλοιπον ποσοστὸν 3)5 ἦσαν ὁμαλοί.

Καὶ ὁ δεύτερος παράγων, δηλαδὴ τὸ θερμὸν ὑγρὸν κλίμα, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν κατάπληξιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, ἰδίως εἰς τὰ παραθαλάσσια μέρη, ἀπεδείχθη ὅτι εἰς μαθητὰς, οἱ ὁποῖοι φέρουν «κληρονομικὰ στίγματα», ὑποδοχθεῖ τὰ μέγιστα τὰς ἀνωμάλους ἐκδηλώσεις.

Πράγματι τὸ τοιοῦτον κλίμα ἐξασθενίζει σωματικῶς τὸ παιδί, ὅταν δὲν διατάτῃ καλῶς καὶ παρουσιάζονται αἱ ἀνωμαλοὶ ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις ἀμέσως μετὰ τὴν σωματικὴν ἐξασθένειαν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα, ὥστε νὰ μετριασθῇ τὸ κακόν, τόσον διὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῶν παιδίων τούτων, ὅσον καὶ διὰ τὴν εὐρυθμὸν λειτουργίαν ὁλοκλήρου, ἐν γένει, τοῦ σχολείου.

Τοιαῦτα μέτρα ἦσαν: 1) Σύστασις εἰς τοὺς γονεῖς των, καλῆς διαίτης τῶν παιδίων, διὰ νὰ τονώσωμεν τὸν ὁργανισμόν των, παρέχοντες πρὸς τοῦτο καὶ τὸ Μαθητικὸν Συστήριον. 2) Νὰ συναντοῦν εἰς τὸ σχολεῖον πάντοτε φαιδρὰν ἀτμόσφαιραν (με ἐν πρῶτον ὄψμα κλπ.) διὰ νὰ ξεχνοῦν τυχόν δυσαρέστους σκηνάς, τὰς ὁποίας συχνάκις βλέπουν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, ἀφυπνίζοντες τὸ ἐνδιαφέρον των. 3) Ἐπειδὴ λησμονοῦν τὴν κατ' οἶκον σχολικὴν ἐργασίαν των (γραφὴν, ὀρθογραφίαν, λύσιν προβλημάτων κλπ.) νὰ ἐκτελοῦν ταύτην εἰς τὸ σχολεῖον, διότι εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἀμείνων ἐπίβλεψιν

ΡΕΦΕΡΕΣ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Μετάφραση ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΤΑΡΤΙΖΩΜΕ ΣΥΛΛΟΓΕΣ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Κάθε δάσκαλος πρέπει σιγά - σιγά να σχηματίζει μια συλλογή από γεωγραφικές εικόνες, απαραίτητες για τη διδασκαλία του. Αν έχει φωτογραφική μηχανή, και το εύχουμεθα, θα πάρει μόνος του κατά το διάστημα των σχολικών περιπάτων και εκδρομών και ακόμη των ιδιωτικών του ταξιδιών, κλισέ από φυσικά γεγονότα, ή ανθρώπινα, που θα κρίνει μόνος του για το βαθμό του γεωγραφικού τους ενδιαφέροντος. Οι «θέες» παρμένες από το τοπίο περιβάλλον, θα του χρησιμεύσουν για να εικονογραφήσει την κοινοτική μονογραφία του, αν αναλάβει μια μονογραφία, ή να επαναλάβει στην τάξη γεγονότα, που παρατηρήθηκαν από τους μαθητές «έν σπουδή» και δεν τα έχουν

και έλεγον του δασκάλου, όστις ανά πάσαν στιγμήν προτρέπει και υπενθυμίζει εις τους μαθητάς το καθήκον των. Η εν τῷ σχολείῳ εργασία είναι ποιοτικῶς και ποσοτικῶς καλλιτέρα, λόγω τῶν καλλιτέρων συνθηκῶν τῆς αἰθούσης.

Εἰς τὸ σχολεῖον καταβάλλει περισσότεραν πνευματικὴν δύναμιν, δεικνύει μεγαλυτέραν προσοχὴν καὶ ἐπιμονήν, διότι γνωρίζει, ὅτι ὁ χρόνος εἶναι περιορισμένος καὶ δὲν δύναται νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐργασίαν του.

Οὕτω οἱ ἀνώμαλοι μαθηταί, ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἀσχολοῦνται ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι (συνεργαζομένη τάξις) καὶ δεικνύουν προσπάθειαν τινα. 4) Νὰ μὴ κουράζωμεν σωματικῶς τοὺς μαθητάς αὐτούς, ἀλλ' οὔτε καὶ πνευματικῶς μετὰ τὴν ἀνάθεσιν κατ' ἐργασίας, διότι ἀπεδείχθη ὅτι μόνον ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασία εἶναι ἀποδοτικὴ δι' ὅλους, ἐν γένει, τοὺς μαθητάς. Ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐνότητα τῶν παιδιῶν τούτων, οὐδέποτε θὰ ἐκδηλωθῇ ἐν τοιοῦτον κληρονομικὸν στίγμα, ἢ τουλάχιστον θὰ μετριασθῇ, ἐφ' ὅσον καὶ μετὰ τῶν γονέων τῶν συνεργασθώμεν.

Κατὰ τιν τῶν μέτρων τούτων ὁμολογῶ, ὅτι ἐμετρίασθη τὸ κακόν, διότι αἱ ἀνώμαλοι ἐκδηλώσεις (κλοπὴ, ἐπιληψία κλπ.) δὲν ἐπανεμφανίσθησαν πλέον. Αἱ ἐργασίαι ἐκτελοῦνται ὅλα εἰς τὸ σχολεῖον ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν διδασκάλων. Ὑπακούουν καὶ πειθαρχοῦν. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν δὲ σχολικοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὴν ἔκδοσιν μαθητικῆς ἐφημερίδος, ἀπηλείφθη τὸ

καταλάβει καλὰ. Οἱ ἄλλες, ποὺ ἀφοροῦν τοπία πρὸ μακρυὰ, δικά μας ἢ ξένα, θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν σχόλια, ποὺ θὰ εἶναι πρὸς ἐνδιαφέροντα γιὰ τοὺς μαθητῆς, ἐφόσον θὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν προσωπικὴν πείρα τοῦ δασκάλου τους. Ὡς σημειώσωμεν τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ θὰ ἔχουν στὴ γεωγραφία, ἂν κάνει στερεοσκοπικὲς φωτογραφίες, ποὺ δίνουν τὸ θέαμα τοῦ ἀναγλύφου, ἀλλὰ ἡ χρῆσις τῶν κλισέ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἀτομικῇ.

Ἐξ ἄλλου, πάντοτε κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐκδρομῶν τοὺς ἢ τῶν ταξιδιῶν οἱ δάσκαλοι θὰ ἀσχοληθῶν μετὰ εἰκονογραφημένα δελτάρια ποὺ ἔχουν χαμηλὴ τιμὴ. Ἐννοεῖται θ' ἀποκλείσιν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν γεωγραφικὸ ἐνδιαφέρον πραγματικόν, ἢ ποὺ κάνουν μέτρια ἐντύπωση. Ὑπάρχουν στὸ ἐμπόριο συλλογῆς εἴτε φωτογραφικῆς, εἴτε ἡλιοτυπικῆς, τέλει παρμένες, ποὺ συνδυάζουν συχνὰ μετὰ πολὺ ἐπιτυχία τὴν μορφωτικὴ καὶ τὴν αἰσθητικὴ πλευρά.

μειονέκτημά των (κατωτερότητος) ἔναντι τῶν μαθητῶν ἄλλων σχολείων.

Μερικοὶ ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀδιάφοροι πρὸς τὸ ἔργον τοῦ σχολείου καὶ διανοητικῶς ἔχουν μεγάλην κατὰπτωσιν, ἀλλὰ τί νὰ κάνῃ τὸ σχολεῖον, ὅταν οἱ γονεῖς δὲν ἐφαρμόζουν τὰς συστάσεις μας καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ δραματικὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν των; Τὸ ἰδιωδὲς σπερον θὰ ἦτο νὰ ἐδημιουργεῖτο ἰδιαίτερον τμήμα ἀπὸ τὰ παιδιὰ αὐτά, ὡς ὑποστηρίζει ὁ κ. Ν. Ἐθαρχόπουλος: «Ἰδρυσις σχολείων νέου τύπου παρὰ τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἰδιαίτερων τάξεων χάριν τῶν ὑστερούντων νοητικῶς», διότι «οἱ οὕτω δὲ συνδιδασκόμενοι ἀνομοιογενεῖς παῖδες ἀσκούσιν ἐπιβλαβεῖς ἐπιδράσεις ἐπ' ἀλλήλους, παραλύουσι τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασίαν καὶ γεννῶσιν καὶ ποικίλλας ἄλλας ἀνωμαλίας ἐν τῇ τάξει».

Ἡ Ἀμερικὴ πρὸ ἐτῶν εἶχε λάβει δραστὶ κώτερα μέτρα: Ἀπαγόρευσιν χρήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ δραστηρίων προπαγάνδαν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὸν λαὸν κατὰ τῆς χρήσεως τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἰδίως ὑπὸ τῆς νεότητος. Τὸ ἴδιον ἐὰν γίνῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀσφαλῶς τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι καλὰ.

Διὰ τὰ παιδιὰ δέ, οὔτε μία σταγόνα κρασί πρὶν ἀπὸ τὰ 12 χρόνια νὰ μὴ δίδεται, ἔγραφε ἡ ἐφημερίς «Ἀπογευματινὴ» τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1957.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΣΙΑΚΟΣ
Δημοδιδάσκαλος

Συνιστοῦμε ἰδιαίτερα τὶς συλλογῆς Υ ν ο η, Β γ α υ η κλπ. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, τὰ περισσότερα σχολεῖα τῆς Μέσης Παιδείας (στὴ Γαλλία) ἔκαναν συλλογῆς τῶν διαμερισμάτων, ἀπὸ εἰκονογραφημένα δελτάρια ποὺ προορίζονταν εἰδικώτερα γιὰ τὴ διδασκαλία καὶ ἐπωλοῦνταν πρὸς ὄφελος τοῦ Ταμείου Ταξιδιῶν τῶν μαθητῶν - διδασκάλων. Τέλος, οἱ δάσκαλοι μποροῦν ἐπίσης νὰ προμηθευθῶν δελτάρια διὰ μέσου τῶν ἀνταλλαγῶν (σχολικῆς ἀλληλογραφίας). Ἄλλη πηγὴ ἐντύπων ποὺ μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν εἶναι: Οἱ εἰκονογραφῆσεις τῶν διαφόρων βιβλίων, τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. Αὐτῆς τῶν ἐφημερίδων εἶναι συχνὰ μέτριες, ἀλλὰ τὰ περιοδικὰ (ὅπως τὰ δικά μας «ΕΙΚΟΝΕΣ», «ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ» καὶ ἄλλα) περιέχουν πολλὰς φορὲς θαυμάσιες. Ἀκόμη καὶ τὰ ἀθλητικά, ὅπως τὰ δικά μας «ΑΘΛΗΤΗΣ», «ΤΑ ΣΠΟΡ» κλπ.), τὶς ἐποχὲς τῶν μεγάλων ἀθλητικῶν ἀγώνων καὶ ἰδίως τοῦ Πανελληνίου Πρωταθλήματος κλπ., δημοσιεύουν θαυμάσια κλισέ «κατὰ σύμπτωση» κάποτε γεωγραφικὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ. Εἶναι ἔργον τοῦ δασκάλου νὰ κόψῃ εἰκόνες ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν στὴ διδασκαλία καὶ νὰ τὶς κατατάξῃ. Οἱ μεγάλες σιδηροδρομικὲς καὶ ἀεροπορικῆς ἐταιρίαι καὶ τὰ συνδικάτα δημοσιεύουν ρεκλάμες προπαγανδιστικῆς ποὺ πολλὰς ἀπ' αὐτὰς ἔχουν ἀληθινὸ γεωγραφικὸ ἐνδιαφέρον. Συλλογῆς γεωγραφικῶν εἰκόνων, συχνὰ ἀκόλουθημένης ἀπὸ οδηγίαις, ὑπάρχουν στὸ ἐμπόριο καὶ μποροῦν νὰ προσφέρουν μεγάλες ὑπηρεσίαις στοὺς δασκάλους. Μεταξὺ αὐτῶν σημειώνουμε:

1) Ἐπιστολικά δελτάρια.

α) Συλλογὴ T i g e t (ἐκδότης N a t h a n Σειρὲς ἀπὸ 25 κάρτες ποὺ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἕνα σημείωμα ὑπὸ μορφήν μαθητήματος: Ἡ θάλασσα (Α) Γενικόττες. Ἡ θάλασσα (Β) Οἱ λιμένες. Ἡ θάλασσα (Γ) Ψάρεμα καὶ βιομηχανίες. Ἀνάγλυφον ἐδάφους: Συγκοινωνίαι στὰ βουνά. Ἱστορία ἐνὸς ποταμοῦ. Φαινόμενα ποὺ ὀφείλονται στὴν ἄρδευση. Οἱ γραμμὲς συγκοινωνίας.

6) Συλλογὴ B e a u ὁ σειρὲς μετὰ σημειώσεις. Τὸ βουνὸ (γεωγραφικὸ ὄρο). Στὸ βουνὸ (ἐκδρομῆς, σπῶρ). Ἡ ζωὴ στὸ βουνό. Οἱ ἄλπεις. Τὰ καύσιμα. Τὸ χαρτί. Ἡ γαλακτοκομία.

3 σειρὲς χωρὶς σημειώσεις. Συλλογὴ τοῦ P o i r e t Συλλογὴ τοῦ C a n e t.

II. Εἰκόνες διάφορες.

III. Εἰκονογραφημένα ἔργα.

ΘΕΑ ΥΠὸ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ
ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΗ

Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν χωρὶς ἀπώλεια χρόνου καὶ χωρὶς ἀταξία στὴν ὁμαδικὴ διδασκαλία, οἱ κάρτ - ποστὰ καὶ οἱ εἰκόνες τῶν διαφόρων συλλογῶν ποὺ ἀπαραίτηται σμε πρέπει νὰ μεγεθυνθῶν. Γιὰ τὸν σκοπὸ

αὐτὸ χρησιμοποιοῦμε δύο τύπους ὀργάνων ποὺ εἶναι κοινῆς χρήσεως, τώρα ποὺ ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τῆς υπαίθρου ἐπέστρεψε στὰ περισσότερα σχολεῖα νὰ ἔχουν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὑπάρχουν συσκευὲς μεγεθύνσεων. Μιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς εἶναι ἡ Πανοπτική, ποὺ μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ μετὰ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Χάρη σὲ ἕνα δυνατό φωτισμὸ καὶ σὲ μιὰ μεγάλη λυχνία τὰ παιδιὰ μποροῦν νὰ δοῦν κατ' εὐθείαν ὑπὸ μεγέθυνση καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῶν κάρτ - ποστὰ, χαρτῶν, φωτογραφικῶν ἀπὸ βιβλία καὶ εἰκόνων, καθὼς καὶ διαφόρων ἀντικειμένων. Ἐξ ἄλλου ἀναγκάζονται νὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὶς προβολὰς ὅλων τῶν σκιερῶν σωμάτων συσκευὲς ποὺ δίνουν στὴν ὁθὴν μέγεθος 2 μέτρων. Ἡ ἐπιτροπὴ ποὺ ἤδρευε στὸ Παيداγωγικὸ Μουσεῖο τὴν 22 Ἰανουαρίου 1937, παρεδέχθη τὰ 3 μοντέλα προβολῶν ἐπισκοπικῶν.

1. Σχολικὸν χαρτοσκόπιον Α. Κ. Νο 16, M o l l i e r.

2. Σχολικὸν ἐπισκόπιον Α. Ι. Νο 17, M o l l i e r.

3. Πραγματοσκόπιον τύπου Facultè M a s s i o t e t C i e

ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΑΘΕΡΗ, ΔΙΑΦΑΝΗΣ

Ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἀπασχολοῦνται μετὰ τὴν προβολὴν στὴν ὁθὴν φωτογραφιῶν μεγάλων διαστάσεων πάνω σὲ γυαλί, ἢ σχεδίων ἐπάνω σὲ διαφανὲς χαρτί. Αὐτὰ τὰ ὄργανα προβολῆς, ποὺ λέγονται «προβολῆς διασκοπικῆς», ἔχουν κάνει μεγάλες προόδους, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐπιτρέποντας τὴν προβολὴν σὲ φωτισμένη σάλα, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο χρησιμοποιοῦντας εἰκόνες σὲ ταινίες μετὰ ἐλαττωμένο φωτισμὸ. Τὰ κατατάσσονται σὲ τρεῖς κατηγορίαι:

1. Αὐτὰ ποὺ προβάλλουν εἰκόνες ἐπάνω σὲ γυαλί 8½X10 καὶ 9X12 σὲ φωτισμένη αἴθουσα.

2. Οἱ μηχαναὲς μετὰ ὀριζόντιο σχέδιο διαφανὲς ἐπάνω στὶς ὁποῖες τοποθετοῦν τὸ θετικὸ ἐπάνω σὲ γυαλί (9X15) ἢ ἕνα ἐκτύπωμα μετὰ ξὺ δύο ὑαλίνων πλάκων, ἢ ἕνα γυαλί, ὅπου μποροῦν νὰ σχεδιάσων ἢ νὰ γράψουν. Ὁ δάσκαλος κυττάζει τοὺς μαθητῆς καὶ ἡ προβολὴ γίνεταί στὴν ὁθὴν πίσω του.

3. Τὰ ὄργανα προβολῆς εἰκόνων ἀπὸ ταινίες 3.5 χιλιοστῶν ἢ σὲ σχῆμα Λαίκα (24X36). Ὁ φωτισμὸς τῆς τάξεως πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ἐλαττωμένος. Μποροῦν, π. χ., νὰ ρίξουν ἀπὸ τὸ ταβάνι ἐπάνω στοὺς θεατὰς ἕνα θαλασσινὸ φῶς, ποὺ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κρατήσουν σημειώσεις. Οἱ εἰκόνες ἐπάνω σὲ γυαλί σχ. 8½X10 δίνουν προβολὰς ἐξαιρετικῆς, ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς σταματήσει ὅσο θέλει γιὰ νὰ τὶς παρατηρήσῃ καὶ νὰ τὶς ἐξηγήσῃ. Τὸ Παيداγωγικὸ Μουσεῖο ἔχει μιὰ θαυμάσια συλλογὴ ποὺ ἕνα μέρος τῆς ἀφορὰ τὴν γεωγραφία. Οἱ οἱ M a s s i o t, M a z o κλπ. ἔχουν ἐπίσης πολλὰς συλλογὰς γεωγραφικῶν ἀπόψεων ἐπ' αὐτὸν

ω σὲ γυαλί.

Οἱ εἰκόνες σὲ χαρτὶ διαφανὲς δὲν εἶναι οὐ-
τε εὐθραυστες, οὔτε ἀκριβείς. Τὰ σχέδια ἀπλο-
ποιοῦν τὶς εἰκόνες καὶ ἀξιοποιοῦν ἀνέτως τὸ
ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστι-
κά. Ἀλλὰ σὲ πολλὰς περιπτώσεις προτι-
μοῦν τὴ φωτογραφία, ποὺ εἶναι ἀκριβὴς ἀνα-
παράσταση τῆς πραγματικότητας.

Οἱ σταθερὲς εἰκόνες ἐπάνω σὲ ταινία ἔχουν,
ἀπὸ φωτογραφικῆς ἀπόψεως, τὰ ἴδια προτερή-
ματα μὲ τὸ κλισὲ σὲ γυαλί καὶ εἶναι λιγώτε-
ρο εὐθραυστες, ἐλαφρότερες, καὶ φθηνότερες
ἀπὸ τὶς γυάλινες. Ἐνα ἀπλό μὴχάνημα καὶ
φθηνὸ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴν προβολή. Αὐτὸς ὁ
τύπος προβολῆς φαίνεται ὁ πιὸ πρακτικὸς καὶ
ὁ πιὸ καὶ ἀλλήλως γιὰ τὴν διδασκαλία. Ἐπειδὴ
ἔχουν παρουσιαστέι τελευταῖα, οἱ συλλογὲς
ταινιών ποὺ ἔχουν μελετηθῇ καὶ ἔχουν υἱοθετη-
θῇ, εἶναι ἀκόμη λίγες. Βρίσκει κανεὶς ὡστό-
σο ἀρκετὰς, ἐνδιαφέρουσες, στὸ Παιδαγωγικὸ
Μουσεῖο. Ἡ Φωτοσκοπία ἔχει ἐπίσης ὠραίες
συλλογές. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι τὸ Παιδαγω-
γικὸ Μουσεῖο δανεῖζει εὐχαρίστως στὰ μέλη
του. Κάθε αἴτηση γὰ ἀπευθύνεται: M. le Mi-
nistre de l'Éducation Nationale - Direction
du Musée Pédagogique—service des vues
pour projections lumineuses—29 d'Ulm
Paris Ve.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

Ἄν οἱ εἰκόνες καὶ οἱ σταθερὲς προβολές
φαίνονται ὅτι εἶναι ἀρκετὲς στὴ γεωγραφία
γιὰ τὴν ἀναπαράσταση πραγμάτων χωρὶς κί-
νηση: ἀνάγλυφο, θλάσσηση, πανόραμα κλπ.,
οἱ κινηματογραφικὲς προβολές εἶναι ἀπαραίτη-
τες γιὰ τὴν ἀναπαράσταση φαινομένων γεω-
γραφικῶν, ποὺ ἔχουν κίνηση: π. χ. γιὰ τὴ
μελέτη τῆς θάλασσας, ἐνεργῶν ἡφαιστειῶν, οἰ-
κονομικῶν φαινομένων γενικά. Οἱ εἰκόνες ποὺ
κινούνται πρέπει ἐξίσου νὰ προσφέρουν μεγά-
λες ὑπηρεσίες, ἰδίως γιὰ νὰ δείχνουν σχημα-
τικά τὴν κίνηση τῶν ἐλῶν, τὸ ἔργο τῆς ἀρδεύ-
σεως ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ τὰ τρεχούμενα
νερά, ἀπὸ τοὺς δάκρυους, ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ ἀ-
κόμη τὸ σχηματισμὸ τῶν ἀκτῶν, τῶν νήσων,
τῶν ἀκρωτηρίων, τῶν κόλπων κλπ.

Σὲ μιὰ μελέτη του γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς
Γεωγραφίας μὲ ταινίες στὸ Σινέ-Ντοκιμάν
ὁ καθηγητὴς Φελίξ Λάμπ τοῦ Πανεπιστη-
μίου τοῦ Βερολίνου, ἐπιμένει γιὰ τὴ σημασία
τῆς κινήσεως στὰ γεωγραφικά γεγονότα καὶ
κατὰ συνέπεια τὴν σημασία τοῦ κινηματογρά-
φου στὸ πεδίο αὐτό. «Θὰ παρεγγώριζε κανεὶς
τὸ γεωγραφικὸ διάστημα ἂν τὸ θεωροῦσε νε-
κρό, χωρὶς κίνηση καὶ καθαρὰ στατικό. Ὁ
κόσμος τοῦ νεροῦ (θάλασσα, ποταμοί, λί-
μνες) εἶναι ζωντανός. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι
γεμάτη ἀπὸ νέφη, σκόνες, βροχές καὶ ἀπὸ μιὰ
σειρὰ φαινομένων ἀτμοσφαιρικῶν, ποὺ μπο-
ροῦν νὰ προσφέρουν ἀφθονο ὕλικό στὴν κινη-
ματογράφηση. Ἀκόμη καὶ στὸ πιὸ ἀκίνητο

σημεῖο τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, στὴ λιθόσφαιρα,
δημιουργοῦνται πολλὰ φαινόμενα, ὅπως οἱ ἐ-
κρήξεις ἡφαιστειῶν, σεισμοὶ κλπ., ποὺ μπο-
ροῦν νὰ κινηματογραφηθοῦν. Ἡ γεωγραφία
τῆς ὁργανικῆς ζωῆς, τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ
τῶν ἀνθρώπων εἶναι πλούσια σὲ κίνηση. Πρέ-
πει νὰ σημειώσουμε ὅτι τίποτε στὴ γῆ δὲν εἶ-
ναι σὲ διαρκὴ ἀκίνησια. Μόνον ὁ ρυθμὸς τῶν
κινήσεων ἔχει μεγάλη ποικιλία. Ἡ ταχύτητα
τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων εἶναι διαφορετικὴ στὰ
ψηλὰ βουνὰ καὶ στὴν πεδιάδα. Ἡ μεταβολὴ
τῆς κοίτης ἐνὸς ποταμοῦ θέλει δεκάδες ἐτῶν
ἢ αἰῶνες γιὰ νὰ συντελεσθεῖ. Τὰ νησιὰ ἐμφα-
νίζονται καὶ ἐξαφανίζονται, τὰ βουνὰ ὑψώνον-
ται καὶ χαμηλώνουν, ἀλλὰ οἱ περισσότερες ἀ-
πὸ τὶς κινήσεις αὐτῆς τοῦ γεωγραφικοῦ δια-
στήματος εἶναι τόσο ἀργές, ὥστε τὸ ἀνθρώ-
πινο μάτι δὲν μπορεῖ νὰ τὶς ἀντιληφθεῖ. Ἡ
μνήμη ἀκόμη μιὰς γενεᾶς δὲν μπορεῖ νὰ ὀρί-
σει τοὺς μετασχηματισμοὺς ἐνὸς τοπίου ὅπου
ἔζησε. Ἀλλες γεωγραφικὲς κινήσεις εἶναι τό-
σο γρήγορες, ὥστε ὁ ἀνθρώπος δὲν προφθάνει
νὰ τὶς συλλάβει. Γι' αὐτὸ ἡ γεωγραφία πρέ-
πει νὰ ἔχει ὡς ἀρχὴν ὅτι ἡ γῆ ἐπιφανεία
δὲν εἶναι ἓνα ἀκίνητο ἀντικείμενο. Δυνάμεις
ἐξωτερικὲς καὶ ἐσωτερικὲς ἐνεργοῦν ἐπὶ τῆς
ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ κοσμικὲς δυνάμεις ἀ-
πορροῦν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ γῆνινη σφαῖρα. Ἡ
ταινία κατορθώνει νὰ καταγράψει αὐτὲς τὶς
κινήσεις τῶν δυνάμεων, ἢ κατὰ τὸ διάστημα
πειραμάτων στὸ ἐργαστήριό ἢ ὅταν γίνονται
στὴ φύση καὶ νὰ τὶς παρουσιάσει σ' αὐτοὺς
ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὶς ἴδουν σὲ ἐνέργεια.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δυναμικὰ φαινόμενα ποὺ,
τὶς κινήσεις τους, εἶναι εὐκόλο νὰ τὶς ἀντιλη-
φθεῖ τὸ μάτι, στὴν ἐξελίξή τους, ἡ ταινία ἐπι-
τρέπει νὰ τὰ ἐξετάσουμε στὴ γεωγραφικὴ τους
ἀνάπτυξη ὅταν τὰ παίρνουμε σὲ ἀργὸ ρυθμό.
Παραθέτουμε τὴ σελίδα, ὅπου ὁ κ. Λάμπ
ὀρίζει τοὺς δρους ποὺ πρέπει νὰ ἐκπληρώνει
μιὰ ταινία γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς γεωγραφί-
ας καὶ τὸν τρόπο τῆς χρήσεώς της: «Πρέπει
νὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ τοὺς μαθητὰς καὶ τὴ γε-
ωγραφία. Ἡ παράσταση τῶν σκηνῶν, ἡ σύν-
δεσή τους, τὸ κείμενό της, θὰ διαφέρει ἂν
προορίζεται γιὰ παιδιὰ δέκα ἐτῶν, γιὰ ἐνη-
λίκους ἢ γιὰ μαθητὲς — μετεκπαιδευομένους.
Ὁ καλλιτέχνης καὶ ὁ παιδαγωγὸς δὲν ὑποδέ-
χονται ἓνα φῖλμ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὁ παι-
δαγωγὸς θὰ λάβει ὑπ' ὄψιν οὐχ μόνον τὸν
τρόπο ποὺ τὰ βλέπει ὁ δάσκαλος, ἀλλὰ τὸν
τρόπο ποὺ τὰ ἰδεῖ τὰ πράγματα ὁ μαθη-
τής. Ὁ δάσκαλος πρέπει πρῶτα νὰ προσδιο-
ρίσει αὐτὸ ποὺ βλέπουν οἱ μαθητὲς. Στὶς ἀρ-
χές τῆς διδασκαλίας μὲ τὴν ταινία, ὁ δάσκα-
λος θὰ μελετήσει τὴν εὐχέρεια τῶν μαθητῶν
στὴν παρατήρηση, τὴν εὐκολία νὰ περιγρά-
ψουν αὐτὸ ποὺ τοὺς ἐδείξε καὶ νὰ τὸ ἀναπτύ-
ξουν σύμφωνα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς φαντασίας
τους. Εἶναι σφάλμα νὰ πιστεύει κανεὶς, ὅτι
τὸ παιδί μένει παθητικὸ μπρὸς σὲ μιὰ ταινία,
ἐνῶ τουναντίον λαμβάνει μέρος στὴ δράση ποὺ

Εἰκόνες ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ. ΓΚΡΟΖΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς πραγματικότητας τῆς
ζωῆς τοῦ χωριοῦ ἔχομε νοιώσει καλὰ τὸ ἀνα-
λυτικὸ πρόγραμμα μόρφωσης ποὺ χρειάζεται
γιὰ τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ, ποὺ πρέπει νὰ μᾶς
προβάλλῃ ὁ δάσκαλος. Θὰ εἶναι πολὺ ἀλλοιώ-
τικο ἀπὸ πρόγραμμα ὕλης, ποὺ ἀποβλέπει σὲ
γνώσεις πολλὰς, ποὺ ἀρκετὲς ἀπ' αὐτὲς δὲν
ἔχουν καμμιὰν ἀμεση σχέση μὲ τὸ περιβάλλον
τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου. Τὸ ἀναλυτικὸ πρό-
γραμμα τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου ἔχει ἄλλη βά-
ση καὶ ἄλλη μορφή. Σ' αὐτὸ βρίσκουμε θέμα-
τα τέτοια: Ἡ χωριάτικη αὐλὴ μας, τὸ δάσος
μας, ἡ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ μας.
Οἱ μορφωτικὲς ἐνότητες περιέχουν πολλαπλές
σχέσεις καὶ συναρμογὲς πρὸς ὅλες τὶς πλευ-
ρές. Τὸ πραγματογνωστικὸ, γεωγραφικὸ,
γλωσσικὸ, ἀριθμητικὸ, χειροτεχνικὸ μορφωτικὸ
ἀγαθὸ, συγκεντρώνονται λογικὰ σὲ μιὰ ἐνότη-
τα. Ἡ ἀξία του δὲν ἔγκειται κατὰ τὸ μέγιστο
στὴν πολυγνωσία, ἀλλὰ στὶς λαϊκὲς ζωτανὲς
γνώσεις. Ὅχι ἐπιστήμη νὰ ἐπιδιώκεται, ἀλλὰ
νὰ καλλιιεργηθῇ μορφωτικὴ σκέψη. Γι' αὐτὸ
πρέπει ὁ ὅλος ἀνθρώπος μὲ κατανόηση, καρδιά

καὶ χέρι νὰ λαμβάνῃ μέρος. Στὸ κέντρο τῆς
παιδαγωγικῆς καὶ μορφωτικῆς ἐργασίας δὲν
εἶναι ἡ γνωστικὴ ὕλη, ἀλλὰ ἡ προσωπικότητα
τοῦ δασκάλου. Ὁ δάσκαλος εἶναι ὁ φορέας
καὶ ὁ γνώστης ὑπερχρονικῶν ἀξιών.

Ἡ διάβαση ἀνάμεσα στὸ χωριό, τὰ χωράφια
καὶ τὰ λειβάδια του, ἡ συζήτηση μὲ τὸ δάσκα-
λο γιὰ τὴ θέση, ποὺ παίρνει στὰ γύρω του
προβλήματα, τὴ θέση ποὺ ἔχει τὸ λαϊκὸ ἀγρο-
τικὸ σχολεῖο μέσα στὴ λαϊκὴ ζωὴ, μᾶς ἔχουν
δώσει τὶς βάσεις γιὰ τὶς ὡς τώρα ἐλλείψεις
μας γνώσεις γιὰ τὸ ἀγροτικὸ σχολεῖο καὶ τὴν
ὕψηλὴ του παιδαγωγικὴ σημασία γιὰ τὸν ἐλ-
ληνικὸ μας λαό. Ὡλισμένοι πιά μὲ τὴ νέα
αὐτὴ προοπτικὴ θὰ μπορούμε τώρα πιὸ πολὺ
ν' ἀκολουθῶμε τὴν πρόσκληση τοῦ δασκά-
λου, νὰ πάρωμε μιὰ ματιὰ μέσα ἀπὸ τὴ scho-
λικὴ ζωὴ, ποὺ θάνα ἓνα πιστὸ κάτοπτρο τῆς
πραγματικῆς ζωῆς. Τὸ νέο ἀγροτικὸ σχολεῖο
περιλαμβάνει 4 μορφωτικὲς περιοχές: τὴ θρη-
σκευτικὴ ἀγωγή, τὴ μουσικογυμναστικὴ ἀγω-
γή, τὴν ἀγωγή τῆς ἐργασίας καὶ τὴν πνευμα-
τικὴ μόρφωση.

Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή δὲν εἶναι μόνον θρη-

παρουσιάζει ἡ ὁδὸν. Γιὰ νὰ ἐμβαθύνουν στὴ
μελέτη, θὰ χρησιμοποιήσουν χάρτες καὶ θεά-
ματα. Σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις πρέπει νὰ
προετοιμάσουν τοὺς μαθητὲς στὴν ταινία ποὺ
θὰ ἴδουν γιὰ νὰ τὴν καταλάβουν καλύτερα.
Δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐπίδραση τῆς
ἐκπληξέως. Ἡ ἐξαψὴ τῆς κινηματογραφικῆς
προβολῆς, ἐπιδρά στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν μα-
θητῶν. Ὅσο περισσότερες ταινίες βλέπουν,
τόσο ἀναπτύσσεται ἡ εὐχέρειά τους στὴν πα-
ρατήρηση καὶ μάλιστα αὐτὴ τὴν πιθανότητα
νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ περιεχόμενο. Ἀφοῦ τοὺς
δείξουν μερικὲς σκηνές, μποροῦν νὰ τοὺς ρω-
τήσουν γιὰ τὴν πιθανὴ συνέχεια τῶν σκηνῶν
ποὺ δὲν εἶδαν ἀκόμη γιὰ νὰ ἐξάψουν τὴν φαν-
τασία τους. Μποροῦν ἀκόμη νὰ τοὺς διηγούν-
ται τὸ περιεχόμενο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προ-
βολῆς τῆς ταινίας, γιὰ νὰ ἐξασκήσουν τὴν εὐ-
χέρεια στὴν ἐκφραση, γιὰ νὰ τοὺς μάθουν νὰ
κάνουν συγκεκριμένες τὶς ἐντυπώσεις καὶ νὰ
μεταφέρουν τὶς ἐντυπώσεις σὲ ἀφηρημένες ἐν-
νοιες. Αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον στὴ γεω-
γραφία. Ἡ γεωγραφία εἶναι πολὺ πλούσια σὲ
λεπτομέρειες. Δὲν ὑπάρχουν δυὸ βουνὰ, δυὸ
πόλεις, δυὸ ποταμοὶ ἀπόλυτα ὅμοιοι. Ἡ γεω-
γραφία ἐπίσης προσπαθεῖ νὰ καθορίσει τύ-
πους, νὰ σχηματίσει κατηγορίες καὶ δὲν δί-
νει ὁρισμοὺς παρὰ μόνον ὅταν γνωρίζει ὅλα
τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν διαφόρων στοιχείων
τῆς γεωγραφικῆς περιγραφῆς. Αὐτὸ τὸ σύστη-

μα, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες γιὰ νὰ
καταλήξει σὲ ὁρισμένους τύπους, μὲ τὴ σύγ-
κριση τῶν χαρακτηριστικῶν τους, διευκολύνει
τὴν κινηματογραφικὴ σύνθεση, ἀλλὰ πρέπει
κάθε φορὰ μιὰ προφορικὴ ἐκθεση νὰ προσδιο-
ρίσει τὸ περιεχόμενο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ὀρί-
σει τὰ σημεῖα ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀναλύσεως.
Ὅσο λιγώτεροι τίτλοι ὑπάρχουν, τόσο ἡ δρα-
στηριότητα τῶν παιδιῶν θὰ δοκιμάζεται. Ἡ
ταινία ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ διάλεξη εἴτε
αὐτὴ εἶναι ἐπάνω στὴν ταινία ἢ δίδεται ἀπὸ
τὸ δάσκαλο, θὰ προσφέρει ἐπεῖτα ὕλικό συζη-
τήσεων μετὰ τοῦ δασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν
του. Ὑπάρχουν πολλὰ κινηματογραφικὰ μη-
χανήματα γιὰ τὴ χρῆσιν τῆς διδασκαλίας καὶ
τὰ σχολικὰ ἔργα. Δὲν ἔχουν ἀκόμη συμφωνή-
σει στὸ σχῆμα τῶν ταινιῶν. Ὑπάρχει μιὰ
μορφή ποὺ λέγεται Standard 35 χιλιοστῶν,
ποὺ ἀπαιτεῖ μὴχάνημα ἀκρίβ. Τοῦ τύπου
Standard 35 θὰ βρῇται ταινίες γεωγραφικὲς
στὸ Παιδαγωγικὸ Μουσεῖο καὶ στὶς κινημα-
τογραφικὲς τῶν διαμερισμάτων. Οἱ ταινίες
πρέπει νὰ μὴ ἀναφλέγονται καὶ ἂν εἶναι δυ-
νατὸν νὰ μποροῦν νὰ σταματοῦν γιὰ τὰ ἀναγ-
καῖα σχόλια. Ἀπὸ τὸ 1936 μιὰ ὥρα ἐπιθε-
ώρηση ταινιῶν ποὺ παρουσιάζεται κάθε δυὸ
μῆνες δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν ἐκδότη Bull. de
ἔχει ὡς θέμα τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἐκλαί-
κευση διὰ τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἤχου.

(Συνεχίζεται)

σκευτική διδασκαλία, αλλά υπηρεσία του Θεού. Η δλη ζωή του σχολείου πρέπει να διαπερνάται από χριστιανικό πνεύμα. Μένουμε και μείς να συμμετάσχουμε έσωτερικά στο θεϊκό έορτασμό του σχολείου. Μια κατανυκτική εύλαβεια δίνει ή πρωινή προσευχή και μια σοβαρότητα ή χριστιανική διδασκαλία. Δάσκαλος και παιδιά στέκονται μαζί μπροστά στον Θεό και τόν παρακαλούν να δίνη υγεία και δύναμη από ψηλά στο έργο της ημέρας. Στην προσευχή οι δειήσεις του χωριού παίρνουν ξεχωριστή ένταση. Ο δάσκαλος εκπληρώνει το λειτουργημά του σαν γνώστης των θείων εντολών. Σ' αυτόν έμφωλεύει ή συνείδηση, ότι καμμιά παιδαγωγική και μορφωτική εργασία δεν καθαγιάζεται, αν δεν θεμελιώνεται στον Θεό. Η βασική αυτή αρχή θα έκδηλώνεται σε κάθε διδασκαλία και στην κοινοτική ζωή της σχολικής κοινότητας, στις σκέψεις, στους λόγους και τα έργα, για να έκπηγάξη άρμονική, χριστιανική και άνθρωπιστική ζωή.

Η μουσικο - γυμναστική άγωγή θα καλλιεργείται ιδιαίτερα στο άγροτικό σχολείο. Σ' αυτή θα συγχωνεύονται ασκήσεις σώματος, κίνηση, χορός, τραγούδι, μουσική, γλώσσα ελληνική, τέχνη, ίχνογραφία, χειροτεχνία, σ' ένα ενιαίο σύνολο.

Εδώ θα διεγείρονται οι μυστικές δυνάμεις της ψυχής. Η γνώση από τα αντικείμενα μεταβάλλεται σ' επίζηση, το ένα ιδιαίτερο παιδί διαθρώνεται μέσα στο σύνολο. Πρέπει να μείνουμε αρκετά μέσα στο σχολείο, να συζητώμε πολλές έορτές. Αυτές διαποτίζουν όλο το έτος και δίνουν τον ρυθμό της σχολικής εργασίας. Όπως ή χωριάτικη άγροτική ζωή δονεί τη φύση καθ' όλην την διαδρομή του έτους, έτσι γυρίζει ή άγροτική σχολική ζωή περίπου γύρω στο ίδιο περιεχόμενο.

Ο δάσκαλος μάς διηγείται για τις μεγάλες και τις μικρές έορτές της βδομάδας, του μήνα και της Έκκλησίας, κατά τις οποίες το σχολείο συνδέεται με το χωριό. Οι καλλίτερες έορτές είναι της 28ης Οκτωβρίου, των Χριστουγέννων, των Απόκριων, του Εύαγγελισμού και του Πάσχα. Τότε ιδιαίτερα μαθαίνουν πολλά τα παιδιά; τα ζουν και τα έκφράζουν με θεϊκές και έθνικές πράξεις και χειροτεχνήματα πλούσια. Η σχολική αίθουσα είναι γοητευμένη. Σκηνή, σημαίες, εικόνες, ίχνογραφήματα πλούσια. Τραγούδια, ποιήματα, ιστορίες, διάλογοι, σκέτες, δράματα άπλα παρουσιάζονται, συζητούνται και διαλέγονται. Αυτή την έβδομάδα γίνεται χειροτεχνία, ίχνογραφία και ετοιμάζεται ή έορτή των Χριστουγέννων. Μια ομάδα φέρει χριστουγεννιάτικα τραγούδια του χωριού από τα παλιά χρόνια, όπως τα τραγουδούν γέροι του χωριού.

Ιδιαίτερα έπιβλητική είναι ή γιορτή των νέων του χωριού μεγάλης ηλικίας. Είναι ή ηλικία, που αγαπά πολύ τα παιδιά και τους φέρει μεγάλη χαρά και ευθυμία. Μέσα στην

έορτή γενικά ή σχολική ζωή βρίσκει την βαθύτατή της έκφραση. Μέσα σ' αυτή ενώνονται όλοι σε κοινή εργασία. Βλέπει κανείς το σχολείο σ' αυτή, σαν χώρα των παιδιών. Από πρωί άρχίζει ή εργασία μ' ένα τραγούδι, κάτω στον πλάτανο του σχολείου στην αλλη, έπειτα ακολουθεί προσευχή και άνάγνωση. Η χαρά, ή ευθυμία, το τραγούδι, το γέλιο, το άστείο πρέπει να έπικρατή κάθε ώρα διδασκαλείας. Έτσι θεμελιώνεται στο άγροτικό σχολείο ένας νέος άγροτικός χαρούμενος πολιτισμός.

Η άγωγή εργασίας άνοίγει νέους τομείς. Παραπλεύρως στη γνωστή σχολική εργασία, βαδίζει ή άγωγή των κοριτσιών σαν μητέρων, σαν βοηθών στους παιδικούς κήπους, στην περιποίηση των πρώτοερχομένων παιδιών, στην παρασκευή του σχολικού συσσιτίου, στην ετοιμασία του σχολικού κήπου, στην καθαριότητα του σχολείου και του εργαστηρίου της χειροτεχνίας. Τ' άγρία εργάζονται στο εργαστήριο, στον σχολικό κήπο και στην περιποίηση μικρών ζώων. Η σωματική εργασία αποχτάει νέα άξια. Έχει μέσα της πνεύμα και διδάσκει πιο άπτά, πλείστα στοιχεία της ζωής. Όλη ή εργασία, που γίνεται με συνείδηση, είναι πνευματική εργασία και γι' αυτό φυσικά φέρει γνήσια μόρφωση. Η άγωγή εργασίας, θα παράγει σκέψεις προς εργασία. Γι' αυτό το άγροτικό σχολείο πλατύνει τη μόρφωτική του περιοχή και παίρνει νέες έκτασεις εργασίας, που δίνουν στα παιδιά ευκαιρία να δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους. Το άγροτικό σχολείο συνεργάζεται μέσα σε περιοχές της ζωής και ρίχνει ανάμεσα μια γέφυρα για την καθημερινή άπασχόληση του χωριού, με τις ανάγκες και τους παλμούς της.

Γι' αυτό βαδίζουν στο πλευρό του δασκάλου σαν βοηθοί άνδρες και γυναίκες του χωριού. Έτσι γίνεται εκεί το άγροτικό σχολείο, σχολείο ζωής.

Θα εξέτάσωμε κατά την έπίσκεψή μας μεταξύ των πρώτων εκείνους τους τομείς εργασίας, που καθιστούν δυνατή την εξέλιξη των φυσικών ιδιοτήτων των παιδιών. Γιατί πρέπει άρρενες και θήλεις να διδάσκονται κατά τον ίδιο τρόπο, αν και είναι τόσο διαφορετικοί πρό πάντων στις άνώτερες τάξεις; Δεν πρέπει να έπιζητούν τα άγροτικά σχολεία να άσκούν προσαρμοσμένη μόρφωση, στα κορίτσια μια γυναικεία, σ' άγρία μια άνδρική προσαρμοσμένη στις ιδιότητές τους; Γι' αυτό συναντούμε το φύλο μέσα στη γενική εργασία. Ακολουθούμε την πρόσκληση του δασκάλου και παίρνουμε μέρος στον κύκλο των κοριτσιών, που εργάζονται τέσσαρες φορές την έβδομάδα υπό την διεύθυνση της δασκάλας. Τώρα έξωτερικά, μάς παρουσιάζεται αυτή εικόνα, όπως κάθονται τα κορίτσια σε κύκλο με τη δασκάλα τους. Δεν γίνεται καμμιά ώριαία διδασκαλία με έρωτήσεις κι άποκρίσεις, αλλά μια έλεύθερη

κουβέντα οικογενειακή, για πολλά προβλήματα, που έρχονται από το ζωντανό κύκλο των κοριτσιών. Έδώ ή όμιλία γίνεται πολύ άλοιώτικα, παρά σ' άγρία σήμερα. Μερικά κορίτσια στην έκφραστική τους ικανότητα δεν μπορούν ν' αποδώσουν καθαρά τις ιδέες τους. Στον κύκλο αυτό τον οικείο άνοίγονται έλεύθερα, ή δειλία δεν έχει θέση. Η έλεύθερη συζήτηση ξεκινά με την έκθεση όλων των ζητημάτων, που έπρεπε να έκτελεσθούν από τα κορίτσια, σαν βοηθών στο τμήμα των άρχαριων πρωτοερχομένων μικρών παιδιών. Στο σχολείο αυτό δεν είναι άνάγκη οι μικροί πάντοτε να «μαθαίνουν». Οι δυο κατώτερες τάξεις έχουν το χαρακτηρισμό σχολείου παιγνιδιού. Το μικρό παιδί είναι με τους τρόπους του ένα παιγνιδιάρικο παιδί, που πρέπει να το έκτιμήσει το σχολείο. Για τη μάθηση προβάλλουν στο παιδί πολλά μέσα εργασίας διαθέσιμα, που μ' αυτά θα μπορέσει μόνο του με τους συντρόφους του ή μαζί με τα μεγάλα κορίτσια να «παίξει». Όποιος έχει μάθει μ' έπιμέλεια, μπορεί να εργαστή με όμορφα παιγνιδιάρικα αντικείμενα, να χτίσει στην άμμοδόχη, να τραγουδήσει με τη βοήθ, να πάη στο χορό, να χορέψει και ν' άκούσει ώραιες ιστορίες, ή να κάνει μικροπράγματα με άπλα εργαλεία. Αυτά όλα τα έχουν μάθει οι μεγάλες μέσα στον κύκλο των κοριτσιών. Έχουν άντιγράψει και μάθει ώριαία παιδικά τραγούδια, στίχους, για να τα δώσουν στα μικρά παιδιά και ίσως άργότερα «να τα διδάξουν σαν μητέρες στα δικά τους παιδιά». Είναι μια χαρά να βλέπεις τα μεγάλα κορίτσια να προπαρασκευάζονται. Με μεγάλη έπίδοση και κατανόηση οικειοποιούνται το μορφωτικό άγαθό. Δοκιμάζουν και κατανοούν, ότι ή μάθησή τους αυτή κατευθύνεται προς τη ζωή, για να δώσει χαρά και δύναμη. Άς ίδουμε μερικές βοηθούς στην εργασία τους μέσα στο σχολείο παιγνιδιών. Με μεγάλη άγάπη και σαν μητέρες πηγαίνουν γύρω με τα μικρά παιδιά. Μ' ευθυμία και προσοχή κάνουν το έργο, που τους άνατέθηκε. Ευτυχισμένες έρχονται πίσω από την εργασία τους και μολογούν μέσα στην κοινότητα της τάξης, για τις έπιζησεις τους.

Άλλη εργασία για τα κορίτσια είναι οι παινικοί κήποι και τα νηπιαγωγεία. Μια φορά τη βδομάδα πηγαίνει μια ομάδα σαν βοηθός στα πολύ μικρά παιδάκια του νηπιαγωγείου. Και για την υπηρεσία τους αυτή προπαρασκευάζονται. Σ' αυτό τα βοηθά ή νηπιαγωγός. Αυτή μιλάει με τα κορίτσια με γλυκύτητα για τη σωματική, πνευματική και ψυχική περιποίηση των μικρών παιδιών. Άλλα δεν φτάνει μόνη της ή προφορική όδηγία. Η διδασκαλία πρέπει να γίνη πράξη, έφ' όσον πρέπει να μπη μέσα στη ζωή. Όλα τα κορίτσια έχουν χαρή από προηγούμενα, μέσα στους παιδικούς κήπους. Έδώ είναι πιο όμορφοτερα από το σχολείο των παιγνιδιών της πρώτης

τάξης δημοτικού και της δευτέρας. Η ύπηρεσία άρχίζει με μια φιλοξενία. Με την άνάληψη παρατήρησης μόνον ένδς παιδιού θα διαπαιδαγωγηθή το μάτι να διαγνώση τους τρόπους του παιδιού. Μετά προχωρεί στην εργασία. Τα κορίτσια παίζουν με τα μικρά, κάνουν μαζί χειροτεχνία, πηγαίνουν μαζί περίπατο. Ένα κορίτσι βοηθά στο μαγείρεμα. Ο παιδικός κήπος ή το νηπιαγωγείο είναι σπιτί της ημέρας. Πολλή δουλειά υπάρχει το μεσημέρι, όταν τα μικρά κάθονται στο τραπέζι να φάνε. Μετά το φαγητό πρέπει να ήσυχάσουν καλά. Μετά ξαναρχίζουν τα παιγνίδια. Έτσι ή μέρα γυρίζει στον παιδικό κήπο πολύ γρήγορα. Υπάρχουν πολλά να διηγηθούν και να γράψουν τα κορίτσια αυτά στο μάθημα της έκθεσης και των έλεύθερων ανακοινώσεων, από τις νέες τους έμπειρίες.

Η πιο όμορφη μέρα της βδομάδας είναι για μερικά κορίτσια, ή μέρα του μαγειρέματος. Γρήγορα από το πρωί πηγαίνουν στο διδακτικό μαγείρειο. Εκεί ετοιμάζεται το φαγητό υπό την διεύθυνση της δασκάλας των οικοκυρών. Μερικά κορίτσια πρέπει ν' αγοράσουν τα τρόφιμα από την αγορά, άλλα είναι υπεύθυνα για το στολισμό του τραπεζιού. Αυτό το κοινό φαγητό που ετοιμάστηκε από τα ίδια φέρει χαρά. Μετά το φαγητό υπάρχουν άκάμη πολλά να γίνουν, όπως όλο το μαγείρειο μείνη σε άμεμπτη κατάσταση. Πόσα πολλά διδάχτηκαν σ' αυτή τη μέρα από το μάθημα της διατροφής, της μαγειρικής φυσικής και χημείας και της καλής τάξης και συμπεριφοράς! Πάντοτε υπάρχουν έπιζησεις, από τις όποιες θα διδαχθή ή τάξη κατά την έπόμενη μέρα.

Πολύ εύχарιστα είναι τα κορίτσια κατά τη χειροτεχνική διδασκαλία. Για τα πιο μεγαλύτερα κορίτσια ό αριθμός των ώρων διπλάσιάζεται. Στη χειροτεχνία γίνεται άγωγή της μητέρας σπιτιού, με μορφωτικές άξίες. Πρέπει να γίνονται τέτοιες χειροτεχνικές εργασίες, που θάχουν κάποια πρακτική άξια. Οι ώρες αυτές επίσης έχουν οικογενειακό χαρακτήρα. Τραγουδούνται μερικά ώριαία τραγούδια πάνω στην εργασία και κάποτε διαβάζει ή δασκάλα ώραιες ιστορίες στα κορίτσια, που φιλόπονα πλέκουν. Πολλή χαρά φέρει στα κορίτσια ή λεπτουργική χειροτεχνία. Γιατί να εργάζονται με μαχαιράκια και πριονάκια μόνο τ' άγρία; Έπίσης και τα κορίτσια κάνουν παιγνίδια, μοντέλλα και ύφαινον. Βλέπουμε τα άποτελέσματα της εργασίας των, τα παράξενά και νόστιμα κουκλοκράλια, τα περιεργά ζώα με πλαστική πηλού, τις παρδαλές μασκες και τις ώραιες διαφανείς εικόνες. Ένα κορίτσι έχει ετοιμάσει χαριτωμένο διακοσμητικό ψαλλιδόκομμα. Σ' αυτό το χειμώνα πρέπει να χτιστή μια φάτιη με πολλές αυτοκαμωμένες φυγούρες. Η εργασία αυτή κάνει τόσο χαρά κι άπόλαυση, που μερικές διδακτικές ώρες παρτείνονται από τα ίδια τα κορίτσια, που δου-

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Του κ. ΑΝΑΣΤ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗ, Δ/λου

Το Σχολείο Έργασίας ή Ζωής σε αντίθεσι με το παλαιό Έρβαριανό Σχολείο, μετετέθηκε το κέντρο του βάρους του από τη νοσηριχία και τον ξηρό βερμπαλισμό, στην καλλιέργεια του θυμικού (συναίσθημα — βούλησις) και στη Σχολική Πράξι. Έτσι πλάι στην διά της αυτενεργείας πρόσκτησι γνώσεων υπό του μαθητού, οι χειροτεχνικές εργασίες, ο σχολικός κήπος, οι μαθητικές κοινότητες, ή σχολι-

λεύοντας εξέλιξουν και εκφράζουν τον έσω-τετικό τους κόσμο.

Τώρα ως κυττάζουμε μέσα στον κύκλο των αγοριών. Εδώ γίνονται ευχάριστα έργα όπως και στα κορίτσια. Όλα τ' αγόρια κάθονται σε κύκλο με το δάσκαλό τους. Πρώτα τα πιο διψασμένα για γνώσεις προβάλλουν τις ερωτήσεις. Από αυτές παρατηρούμε πόσο αλλοιό-ωτικά είναι τα ενδιαφέροντα εδώ, από εκείνα εκεί των κοριτσιών. Μιλούν για σπόρτ, φούτ-μπωλ, για έκδρομες, για τεχνικά αντικείμενα, για διάφορα συμβάντα της ημέρας που άκου-νε από τους μεγάλους έξω στη ζωή του χω-ριού ή που διαβάζουν σε εφημερίδες και πε-ριοδικά, που φέρουν ταξιδιώτες ή τουρίστες. Συχνά δεν είναι εύκολα ν' απαντήσει κανείς στις ερωτήσεις τους. Ο κύκλος των αγοριών ασχολείται ως επί το πλείστον με φυσιογνω-στικά προβλήματα. Προβάλλονται παρατηρή-σεις, γίνονται πειράματα και εκτελούνται πολ-λές χειροτεχνικές εργασίες. Με μεγάλο κόπο έχουν κάνει τ' αγόρια μια ντουλάπα για να βάζουν τα εργαλεία της χειροτεχνίας τους. Μερικά κατάφεραν να κάνουν δικά τους εργα-λεία, δικής τους επινοήσεως. Έτσι έγινε συλ-λογή ολόκληρη έργων, εργαλείων, επίπλων κλπ. και η όρεξη για δημιουργία έγινε πιο μεγαλύτερη. Πόσο γρήγορα έγιναν, τόσο τα σπουδαία αυτά σχέδια της κατασκευής. Πώς όμως θα γίνει δυνατό να γίνουν όλα στερεά και καλά; Με τη βοήθεια μερικών πατέρων μπορούν να συμπληρώσουν αυτό το έργο. Στο εργαστήριο του σχολείου είναι ετοιμα-σμένα όλα τα μέσα της εργασίας και τα παιγ-νίδια για τα μικρά. Υπάρχουν πάντοτε πολ-λά να γίνουν. Σε αγόρια άναμεσα όπως και στα κορίτσια είναι πολλά ζωηρά και ιδιοφυή. Ιδιαίτερα είναι ώραια, όταν αναλαμβάνουν οι κύκλοι της εργασίας να εκθέσουν τα άποτε-λέσματα από την εργασία των ομάδων τους. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η κοινότητα με τα ιδιαίτερα κούρ δεν διασπάζεται, αλλά έμβαθύ-νει. Κάθε παιδί μπορεί να εξελιχτεί κατά τον τρόπο του, όλα είναι στο έργο, για το καλό της κοινότητας.

(Συνεχίζεται).

κη άλληλογραφία, οι διδακτικές έκδρομες, το σχολικό μουσείο (χλωρίς — πανίς της Έλ-ληνικής γής) πήραν ξεχωριστή θέση στο Νέο Σχολείο. Έξαιρετική σημασία το Νέο Σχο-λείο δίνει επίσης στη συλλογή υπό των μαθη-τών ιστορικών κειμηλίων (ένδυμασιές, άρμα-τα αγωνιστών, επίσημα έγγραφα, χρυσόβουλα Πατριαρχών, ένθυμήςεις ή χειρόγραφα ήγετων των άπελευθερωτικών μας αγώνων), στην πε-ρισυλλογή αρχαιοτήτων και στη συλλογή λαο-γραφικών στοιχείων.

Όταν τον περασμένο Αύγουστο, ως φιλο-ξενούμενος υπό της Έθνικής Έστίας μαζί με άλλους συναδέλφους της Ήπειρου και των νη-σιών του Αιγαίου, επισκεφθήκαμε το Έθνικό Μουσείο Μπενάκη, και είδαμε όλα εκείνα τα αξιοπρόσεχτα ιστορικά κειμήλια (χειρόγραφα βυζαντινά, τάπητες των ανατολικών επαρχιών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ένδυμασιές και άρματα των ήρώων του 1821, άπομνημονεύ-ματα αγωνιστών, επιστολές — όπως η περί-φημη επιστολή του αρχιστρατήγου της Ρού-μελης Γ. Καραϊσκάκη), άπροσδόκητα όλοι μας αισθανθήκαμε μια ψυχική ανάτασι, ένα ξεχω-ρο πατριωτικό πάλμο, και μια άκατανίκητη συ-ναισθηματική δόνησι, αφού με τα φτερά της φαντασίας όλοι μας είχαμε διατρέξει χρονικά και τοπικά ολόκληρη την πολυκύμαντη Μεσαι-ωνική και Νεώτερα ιστορία της φυλής μας.

Την ίδια λοιπόν συναισθηματική δόνησι και πατριωτική ανάτασι θα νοιώσουν και οι μα-θητές μας όταν βρεθούν μπροστά σε μια μικρή έστω Συλλογή ιστορικών κειμηλίων, και άσφα-λώς μεγαλύτερη, όταν οι ίδιοι θα είναι συλλέ-κτες και δημιουργοί της Συλλογής αυτής. Πο-λύ μεγάλη σημασία έχει επίσης και η συλ-λογή αρχαιοτήτων. Στους αρχαιολογικούς χώ-ρους, εκεί που το έδαφος όλισθαίνει λόγω των χειμερινών βροχών, άφθονα αρχαία εύρήματα έρχονται στην επιφάνεια, (βέλη, νομίσματα, επιτύμβιες πλάκες με επιγραφές, άγγεια κλπ.)

Μα εκεί που θα πρέπει να δώση ιδιαίτερη βαρύτητα ο δάσκαλος του Νέου Σχολείου εί-ναι η δημιουργία της Λαογραφικής Συλλογής της Στενότερης πατρίδος του μαθητού του ή και ολόκληρου του διαμερίσματος (π. χ. της Ήπειρου) έφ' όσον δύναται και του παρέχον-ται τα στοιχεία που του χρειάζονται. Γιατί ή άξία που έχουν από έθνικής, επιστημονικής και παιδευτικής άπόψεως τα μνημεία της ζωής και της γλώσσας του λαού μας είναι πολυ-μεγάλη, αφού έρευνώνται, καταγράφονται, κα-ταχωρούνται, και διαφυλάσσονται όλες οι έκ-δηλώσεις του ψυχικές και κοινωνικές. Η λαο-γραφική συλλογή θ' ά πρέπει να περιλαμβάνη στοιχεία που θα μάς προσφέρουν οι ίδιοι οι

μαθητές από τα σπίτια τους, και στοιχεία που θα προσπαθήση να βρή ο δάσκαλος. Και όλα αυτά μαζί αφού τα καταγράψη και τα ταξι-νομήση, θα τα διαφυλάξη στο Αρχείο του σχολείου του.

Αντίγραφα της συλλογής αυτής θα στείλη και στην Ακαδημία των Αθηνών. Μια καλή λαογραφική συλλογή θα πρέπει να περιλαμ-βάνη στοιχεία πάνω στα έξής περίπου ζητή-ματα:

Συλλογή δημοτικών τραγουδιών. Το άθά-νατο δημοτικό τραγούδι που ο λαϊκός ποιητής το τόνισε στο διαπασών της ψυχικής του ανα-τάσεως (και που υποχωρεί σιγά-σιγά γιατί στους νέους μας άρέσουν περισσότερο τα ψυ-χοφθόρα λαϊκά — τα ρεμπέτικα), θα πρέπει να συλλεχθή. Οι παροιμίες και οι παραδόσεις πολύ θα πρέπει να προσεχθούν. Επίσης να συλλεχθούν στοιχεία σαν τα παρακάτω: Η ιστορία του σχολείου του χωριού. Η κοινό-τητα. Πώς ήταν άλλοτε ή κοινότητα (συνοικι-σμοί, κάστρα, πόρτες, βίγλες, βάρδιες, συ-νελεύσεις προεστών κλπ.). Έθιμα σχετικά με τη διοίκηση της κοινότητας. Κοινωνικές τάξεις, κοινωνικές σχέσεις και έθιμοτύπιες. Άλληλο-δοθήθεια και συνεργασία των κατοίκων μεταξύ τους. Φιλοξενία. Έθιμα της ξενιτιάς, ο ξενι-τεμένος και ή ζωή του. Έθιμα σχετικά με τη θέσι της γυναίκας στο σπίτι. Οικογενειακό δί-καίο. Ποινικό δίκαιο. Έμπορικό δίκαιο. Κλη-ρονομικό δίκαιο. Έθιμα στις γιορτές και στα πανηγύρια. Έθιμα κατά τη γέννησι, βάπτισι, άνατροφή. Έθιμα για την προξενία, άρραβώ-να, γάμο, θάνατο. Συνήθειες μαγικές και δει-σιδαιμονίες. Έπικήδισι, μοιρολόγια. Στοιχεία που έχουν σχέση με την μαυτική του λαού. Μερομήνια. Δρίμες. Λαϊκή Ιατρική και λαϊκή βοτανολογία. Θεραπεία ανθρώπων, ζώων. Λαϊ-κή λατρεία, έθιμα λαϊκής λατρείας. Άγροτικά έθιμα (κατά την καλλιέργεια, σπορά, θερισμό κλπ.).

Το παραπάνω διάγραμμα θα έχη σαν γνώ-μονα ο δημιουργός μιας Λαογραφικής Συλλο-γής. Όταν υπηρετούσα εδώ και κάμποσα χρόνια με άπόσπασι στο χωριό Όρσοπός, και όργανικά άργότερα στο Πολύβρυσο (έκει στους πρόποδες του θρυλικού Ζαλόγγου), σε συνεργασία με τους μαθητές συγκεντρώσαμε άρ-κετά αρχαιολογικά, ιστορικά και λαογραφικά ύλικά.

1) Αρχαιολογικό ύλικό: Τα παιδιά, με την καθοδήγησί μου, μου έφεραν συχνά βέλη, νο-μίσματα κλπ., που βρίσκανε τυχαία στα έρεί-πια των παρακειμένων αρχαίων πόλεων Όρω-που και Κασσώπης. Τα σπουδαιότερα άπ' αυτά τα εύρήματα, βρίσκονται τώρα στο Μου-σείο της πρωτεύουσας της Ήπειρου, στα Γιάν-νινα. Διατηρώ μόνο μερικά για την αρχαιολο-γική συλλογή του Σχολείου μου.

2) Ιστορικό ύλικό: Δεν δυνηθήκαμε να συλλέξουμε ένδυμασιές και άρματα του άπελευ-

θερωτικού άγώνα του 1821 διότι δεν υπάρ-χουν.

Συλλέξαμε όμως στοιχεία σχετικά με τους άρματωλούς της Λάμαρης (Χονδρομάρας, Λά-πας, Ν. Τζαβάρας), και ιδιαίτερα σχετικά με τη ζωή και τη δράσι του έπιφανέστερου και από το Πολύβρυσο καταγομένου άρματωλού του Λούρου και της Λάμαρης Ν. Τζοδόρα (έλεπε περιληπτικά και στην Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, Κ. Παπαρηγοπούλου). Έπισκεφθήκαμε τα δένδρα του Τζοδόρα, τις ράχες του Τζοδόρα, το κάστρο του Τζοδόρα, τον πόρο του Τζοδόρα. Τις τοποθεσίες που πολέμησε τον 17ο αιώνα ο έξακουστός Νικολό-Τζοδόρας, που όπως λέει ένα δημοτικό τρα-γούδι, «ήταν στο Λούρο άρματωλός, στο Καρ-πενήσι κλέφτης». Καταγράψαμε έπίσης στοιχεία σχετικά με τη θρησκευτική, έθνική και φιλ-ανθρωπική δράσι της ιστορικής Ι. Μονής Ζα-λόγγου. Στοιχεία από το άτυχη πόλεμο του 1897, καθώς και από τους άπελευθερωτικούς άγώνες του 1912—1913. Καταγράψαμε τα ιστορικά άπομνημονεύματα του Σουλιώτικης καταγωγής τελευταίου ήγουμενεύοντός στην Ιστορική Μονή Ζαλόγγου, μακαρίτη ιερέως οίκονόμου Νικολάου Ναστούλη (Παπά Νικό-λα), που υπέγραψε πάντα στις ένθυμήςεις του με το ψευδώνυμο «δ Κασσωπαίω και Ζα-λόγγου», κλπ. Πολλά από τα παραπάνω στοι-χεία έχω δημοσιεύει στον τοπικό τύπο (Άγών Πρεβέζης, Βήμα Πρεβέζης), καθώς και στην Πανεπειρωτική Έπιθεώρησι «Ήπειρωτική Έ-στία». Στοιχεία σχετικά με τον Νικολό-Τζο-δόρα, έχω προσφέρει φιλικώς για μια γενι-κότερη εργασία του, στο διακεκριμένο Ήπει-ρώτη λογοτέχνη και ιστοριοδίφη καθηγητή Τά-κη Σιωμάπουλο. Ήδη έτοιμάζω μια ολόκληρη-μένη ή ιστορική συλλογή για την Ακαδημία Α-θηνών.

3) Λαογραφικό ύλικό: Δεν θα ξεχάσω ποτέ την άμέτρητη χαρά που πλημμύριζε τις τρυ-φερές ψυχές των μαθητών μου, όταν τους έλε-γα να παρακαλέσουν τους παππούδες τους, να τους πουν και να γράψουν τα άθάνατα δημοτικά τραγούδια της περιοχής μας ή και γενικώτερα (πολλά άπ' αυτά είναι σχεδόν άγνωστα στους νέους και δεν έχουν ήχογρα-φηθή) που έξυμνούν ή λεβεντιά και την προ-σωπική παλληκαριά (ήρωικά), ή εκφράζουν συν-αισθήματα χαράς (άρραβών, γάμος), λύπης και πόνου (χαλασμός, θάνατος, ξενιτιά, χωρι-σμός κλπ.), καθώς και παντοειδές άλλο λαο-γραφικό ύλικό. Τέτοιες συλλογές μπορεί να έχη κάθε σχολείο και θ' άποτελούν το ιστοριο-

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Τού κ. Γ. ΚΟΥΛΟΥΚΗ, Δ/λου Νεαπόλεως Λακωνίας

Αποδείχτηκε στην Ιστορία, πώς τα όπλα του πνεύματος, είναι πολύ ισχυρότερα από τα πολεμοφόδια της ύλης. Την όμορφιά αυτής της αλήθειας, μάς διδάσκει το ποιητικό έργο του Σολωμού. Γι' αυτό δεν έχει μονάχα καλλιτεχνική αξία, δεν ενδιαφέρει μονάχα τους ποιητές. Μπορεί πολλά να προσφέρει σ' όλους τους ανθρώπους, όλων των εποχών.

Ήτανε στο 1826. Ακουγόνταν από τη Ζάκυνθο, την ιδιαίτερη πατρίδα του ποιητή, τα κανόνια που έπεφταν για να λυγίσουν τους πολιορκημένους τους Μεσολογγιούς.

Φαίνονταν οι καπνοί και οι φλόγες που έζωναν την Ελλάδα. Δίνονταν η μάχη της Ελευθερίας. Οι Μεσολογγίτες έτρωγαν φοβίμια και ποντίκια για να μη παραδοθούν.

Πώς θα μπορούσε να έκφραστή αυτό το μεγαλείο της ανυπότακτης ζωής των Ελλήνων; Στο άναστημα ποιών στίχων θα μπορούσαν να χωρέσουν τ' άναστήματα των άναριθμήτων ήρώων της Ελευθερίας;

Αυτά βασανίζονταν να πετύχει ο Σολωμός. Σχεδίαζε, έγραφε, διόρθωνε, όλο ζύγωνε και θαρρούσε πώς δεν έφτανε την άπόλυτη όμορφιά και την αλήθεια. Έβαζε μέσα στους στίχους του, την απλότητα της ψυχής του λαού μας, μιλούσε με την απλή γλώσσα του, με το ρυθμό των τραγουδιών του, χρησιμοποιούσε τη λαϊκή έκφραση.

Έντυψαν προξενεί σε κάθε μελετητή του σολωμικού έργου, ή ελλάδα με την όποια σαν αληθινός ποιητής πλησίασε την όμορφιά και την αλήθεια. Οι στίχοι του είναι ξάστεροι σαν τ' άγρια νερά της Πατρίδας μας, είναι ύψηλοι σαν λόγια προφητών, είναι φλογεροί και άπλοοί σαν τις καρδιές των Ελλήνων, είναι άπείρτοι σαν την αληθινή όμορφιά. 1—2 στίχοι φτάνουν για να λάμψη μπροστά στα μάτια μας ένας κόσμος όλοκληρος:

«Όλίγο φώς και μακρινό σε μέγα σκότος
(κι' έρμω,

λαογραφικό άρχειο της στενότερης Πατρίδος (χωριό - πόλις - έπαρχία - νομός - διαμέρισμα). Και έχουν, καθώς παραπάνω ανέφερα, πολύ μεγάλη αξία, γιατί εκτός του ότι οι μαθητές εποπτικά και παραστατικώτατα θα γνωρίσουν την προγονική τους ιστορία, αλλά και πολύ μεγάλη υπηρεσία θα προσφέρουμε στην ιστορία της Πατρίδας μας, της όποιας πολλά σημεία είναι ακόμη σκοτεινά.

Αν. Γεωργαντζής

Όμορφος κόσμος, ήθικός, άγγελικά πλα-
(σμένος.

Κι' ύψωνουν με χαμόγελο την όψη τη θαρ-
(μένη
όμορφη, πλούσια κι' άκαρπη και σεβαστή
(κι' άγία).

Τέτοιους στίχους δεν ξανάχε γνωρίσει ή νεοελληνική ποίηση. Τέτοια τελειότητα έκφρασης είναι σπάνια και σ' όλο τον κόσμο.

Έτσι ο Σολωμός μάς άφησε ένα έργο πολύ μικρό σ' έκταση, άσυμπλήρωτο, διακεκομμένο, όμως τεράστιο σε ποιητική αξία. Μας άφησε ένα πραγματικό ποιητικό Εύαγγέλιο. Μ' αυτό το ποιητικό Εύαγγέλιο, μορφώθηκε ο νεοελληνικός λυρισμός, πάνω σ' αυτόν έσκυψαν να διδαχτούν οι νεώτεροι ποιητές μας.

Αξίζει ιδιαίτερα να σταθούμε στο ύπεροχο ποίημα του Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», που δυστυχώς είναι άσυμπλήρωτο. Το ποίημα αυτό έμπνεύστηκε ο ποιητής από τον ήρωισμό των Μεσολογγιτών.

«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι». Πόσο πετυχημένος ο χαρακτηρισμός! Είναι έλεύθεροι, γιατί θεωρούν σαν ύψιστο αγαθό την έλευθερία. Γιατί ή πείνα και ή δυστυχία δεν λυγίζει το πνεύμα τους, δεν σβύνει τη φλόγα της καρδιάς τους. Πολιορκημένοι από τί; Από τις δυνάμεις των θαρβάρων, από την πείνα, από τις άρρώστειες, αλλά και από την άνοιξιάνικη φύση, που τους θυμίζει πόσο γλυκειά είναι ή ζωή.

«Μάγεμα ή φύσις κι' όνειρο στην όμορφιά
(και χάρη

Η μαύρη πέτρα όλόχρυση και το ξερό
(χορτάρι

Μέ χίλιαις βρύσαις χύνεται, με χίλιαις
(γλώσσαις κρένει

Όποιος πεθάνη σήμερα χίλιαις φορές πε-
(θαίνει).

«Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο θα-
(σιλεύει

λαλεί πουλί, παίρνει σπειρί, κι' ή μάνα το
(ζηλεύει.

Τα μάτια ή πείνα έμαύρισε...». (Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, Σχεδίασμα Β')

Αλλά νικά ή αγάπη για την έλευθερία:
«Αλλ' ό ήλιος άόρατος αίθέρας κοσμοφό-
(ρος)

ό στύλος φανερώνεται, με κάτου μαζωμένα
τά παλληκάρια τά καλά, μ' άπάνου τη
(σημαία

πού μουρμουρίζει και μιλεί και το Σταυ-
(ρόν άπλώνει

παντόγυρα στον όμορφον άέρα της άντρείας.

Κι' ό ούρανός καμάρωνε κι' ή γή χειροκρο-
τούσε...».

(Ελεύθεροι Πολιορκημένοι, Σχεδίασμα Γ')

«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», δεν είναι μόνο οι Μεσολογγίτες του 1826—1827. Είναι όλοι οι έλεύθεροι άνθρωποι που πολιορκούνται από τις τυφλές, σκοτεινές δυνάμεις της βίας, του μίσους, της άπανθρωπίας. Είναι όλοι εκείνοι που δεν σκύβουν στους ίσχυρούς. Είναι οι άνθρωποι με την ύψηλή συναίσθηση του Χρέους, άπέναντι στην Πατρίδα και στον Άνθρωπο. Γι' αυτούς ό Σολωμός σχεδίαζε με τέτοιους στίχους:

«Στα μάτια και στο πρόσωπο φαίνονται
(οί στοχασμοί τους

τους λείει μεγάλα και πολλά ή τριςάβη
(ψυχή τους).

Μέσα σ' αυτό το στίχο, τι περίφημα που σκιαγραφούνται οι αληθινοί ήρωες, οι αληθινοί «έλεύθεροι άνθρωποι». Δεν τους έμποδίζει ή «φθαρμένη όψη», το γουδωμένο άπ' τις στερήσεις πρόσωπο, να χαμογελούν. Πα ραμένουν ως το τέλος άπλοοί, θεωρώντας τη θυσία τους σαν κάτι φυσικό και άναγκαίο. Αγαπούν βαθεία τη ζωή, την θεωρούν «μέγα καλό και πρώτο», αλλά τη ζωή την «έλευθερη, την Αληθινή. Κι' έπειδή ακριβώς γνωρίζουν το βαθύτερο νόημα της ζωής, θυσιάζονται για να μην έπιτρέψουν να καταστραφή ή όμορφιά της.

Για τους Έλεύθερους Πολιορκημένους, το πάν κρίνεται μέσα στο μικρό χώρο τον πολιορκημένο της Πατρίδας τους. Δεν πολέμουν μόνο για το Μεσολόγγι. Δίνουν μια πανανθρώπινη μάχη. Ό Σολωμός γράφει τους στοχασμούς του:

«Κάμέ ώστε ό μικρός κύκλος μέσα στον όποιον κινιέται ή πολιορκημένη πόλη, να ξεσκεπάσει εις την άτμοσφαίρα του τα μεγαλύτερα συμφέροντα της Ελλάδος, για την ύλική θέση,... και για την ήθική θέση τα μεγαλύτερα συμφέροντα της Ανθρωπότητας... Άς φανή καθαρά ή μικρότης του τόπου κι' ό σιδερένιος κι' άσύντριφτος κύκλος όπου την έχει κλεισμένη. Τοιουτοτρόπως από τη μικρότητα του τόπου, ό όποιος παλεύει με μεγάλες άνάντιες δυνάμεις, θέλει έβγουν οι Μεγάλες Ούσιες».

Σέ τέτοιο ύψος κινείται το έργο του Σολωμού! Όπως στα έργα των μεγάλων ποιητών, έτσι και σ' αυτό συγκρούονται δυο άντίθετοι κόσμοι: ό κόσμος της Αλήθειας με τον κόσμο της ψευτιάς, το δίκαιο με την άδικία, ή Ελευθερία με τη σκλαδιά, ή όμορφιά με την άσχήμια, το φώς του νου με το σκοτάδι των παθών, ή αγάπη με το μίσος, ή τάξη με το χάος, ή θεληματική πειθαρχία με τη βία.

Είναι ύψηλή ή αντίληψη του Χρέους στην

ποίηση του Σολωμού. Η ήθική πράξη τότε έχει μεγάλη αξία, όταν είναι άποτέλεσμα δοκιμασίας.

Ό Σολωμός γράφει στους στοχασμούς του:

«Κύτταξε να σχηματίσης βαθμηδόν μιάν άναβάθρα από δυσκολίες, ταίς όποιαις θα ύπερβούν εκείνοι οι Μεγάλοι, με όσα οι άίσθησας άπορρουφούν από τα έξωτερικά, τα όποια ή τους τραβούν με τα κάλλη τους, ή τους βάζουν με την άνάγκη και με τον πόνο, έως την δεβαιότητα του θανάτου, αλλά έξαιρέτως με την ένθύμηση της περασμένης δόξας. Όλα αυτά, όσο μεγαλύτερα είναι και πλέον διάφορα, εις τόσο ύψλότερο στυλοπόδι στήνουν την Έλευθερίαν μεστήν από το Χρέος...».

Έτσι, οι Έλεύθεροι Πολιορκημένοι, παλεύουν με τον Πειρασμό της Άνοιξης, με την αγάπη της ζωής, με τις άναμνήσεις της ευτυχίας, αλλά στο τέλος νικά το Χρέος, ή πίστη στα άνώτερα ιδανικά.

«Γλυκειά ή ζωή κι' ό θάνατος μαυρίλα». Όμως, όταν πρόκειται για τη στήρηση της Έλευθερίας, της Πατρίδας, των άνωτέρων άξιών, είναι προτιμώτερος από την ζωή, ό μαύρος θάνατος.

***

Το έργο του Σολωμού, είναι λυτρωτικό για τους δύσκολους καιρούς που ζούμε σήμερα. Το πνεύμα δαγίνει πάντα νικητής στην σύγκρουσή του με την ύλη. Και σήμερα στην εποχή της άτομικής βόμβας και των πυραύλων, το έργο του Σολωμού μάς διδάσκει την πίστη στις πνευματικές άξίες, που άποτελούν την άσύγκριτα μεγάλη, την άκατανίκηση δύναμη του ανθρώπου. Ιδιαίτερα, για μας τους Παιδαγωγούς, το ποιητικό έργο του Σολωμού έχει τεράστια σημασία. Δείχνει στις νέες γενιές, με ποιά ιδανικά πρέπει να βαδίσουν για να ζήσουν έλεύθεροι και ν' άνωψώσουν την Ελλάδα. Μας μαθαίνει πώς να βρίσκουμε και να ξεχωρίζουμε τα ύπεροχα διαμάντια που είναι κρυμμένα στις καρδιές των άπλων ανθρώπων του λαού μας. Μας μαθαίνει πώς ν' άγαπούμε τους γνήσιους λαϊκούς μας θησαυρούς, πώς ν' αγαπούμε την Πατρίδα μας, που να βρίσκουμε την Ελλάδα.

Είναι άδύνατο στον περιωρισμένο χώρο αυτής της μελέτης, να ιδούμε σ' όλο το βάθος, σ' όλη την αξία της, την προσφορά του Σολωμού. Τελειώνουμε με την ποιητική διαθήκη του:

«Η Διχόνοια κατατρέχει
την Ελλάδα, αν νικηθή
μά τον κόσμο που μας έχει
τ' όνομά σας ξαναζή».
(Στο θάνατο του Λ. Βύρωνος).

ΞΕΝΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Περίληπτική απόδοση από το διεθνή τύπο υπό ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)
ΕΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

Κοινωνιολογία και εκπαι-
δευση γονέων.

Κατόπιν μίας δωρεάς του ιδρύματος Ρου-
σελ Σάγκ, η Έταιρία για τη σπουδή του
παιδιού, ανέθεσε στον Δ)ρα Όρβιλλ Μπρέμ,
του τμήματος της κοινωνιολογίας του Πανεπι-
στημίου του Βισκονσέν, μία έρευνα τριών έ-
τών επί των σχέσεων μεταξύ των κοινωνικών
έπιστημών και της μόρφωσης των γονέων.

Στο πλαίσιο της έρευνας αυτής θα διευθύνει
τις έρευνες για τη μόρφωση των γονέων που
έχει αναλάβει το τμήμα της Κοινωνιολογίας
της Σχολής Καλών Τεχνών, και Έπιστήμης,
του Πανεπιστημίου της Ν. Υόρκης.

Η προσέλευση στα Πανεπι-
στήμια και Κολέγια.

Η έτησία έκθεση του Ιδρύματος Κάρνεζι
έφιστά την προσοχή στα προβλήματα που
προκύπτουν από την ταχεία αύξηση του βαθ-
μού των φοιτητών στα αμερικανικά κολέγια.
Σήμερα φοιτούν σε ένα πανεπιστημιακό κολ-
λέγιο περί τους 30% νέοι και νέες δέκα έκτω
έτων, απέναντι 18% του 1940 και 12% του
1930.

Τέσσερες φορές περισσότερες
διδασκαλικές έναίσιμες δι-
ατριβές από όσες ήταν πριν 10
χρόνια.

Σύμφωνα με το τεύχος «Διδασκαλικές δια-
τριβές που δέχονται τα Αμερικανικά Πανεπι-
στήμια» ο αριθμός των διδακτικών ένα-
σίμων διατριβών που καταχωρήθηκαν στις
Ηνωμένες Πολιτείες το 1953, έφθασαν στις
8.604. Πριν από δέκα χρόνια ήταν μόνον
2.117. Από τα 199 Πανεπιστήμια, τα 43
άπαιτούν ή έναίσιμη διατριβή να υποβάλλε-
ται τυπωμένη και τα 41 τις δέχονται σε μορ-
φή μικροφίλμ.

Τι κοστίζουν τα είκονογρα-
φήμένα για παιδιά.

Σύμφωνα με μία έκθεση που δημοσιεύθηκε
από το Πανεπιστήμιο της Καλλιφορνίας, τα
είκονογραφήματα περιοδικά (κώμικς), πουλή-
θηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, σε ένα εκα-
τομμύριο αντίτυπα το χρόνο, και η πούληση
αυτή αντιπροσωπεύει τέσσερες φορές το συν-
δυασμένο προϋπολογισμό των διδλίοθηκων
ολόκληρης της χώρας και ξεπερνάει τον προ-
ϋπολογισμό των βιβλίων που χρησιμοποιούν-
ται σε όλα τα δημοτικά σχολεία και της Μέ-
σης τής Ηνωμένων Πολιτειών.

Λιγότερα παιδιά θύματα της
κυκλοφορίας.

Ενώ ο αριθμός των δυστυχημάτων της κυ-

κλοφορίας αυξάνει διαρκώς, οι θάνατοι των
παιδιών 5 — 14 ετών από ατυχήματα, από
30,3 του 1943, έγιναν 21,4 το 1953, επί
100.000, οι θάνατοι που οφείλονται στην κυ-
λί, 5 στα 7,1 για τη διαδρομή 100 εκατομ-
μυρίων μιλίων. Οι προσπάθειες της Έπιτρο-
πής για τη διδασκαλία της ασφάλειας της
Έταιρίας Δημοσίας Εκπαιδύσεως, συνετέ-
λεσαν πολύ στα αποτελέσματα αυτά. Η Έ-
πιτροπή αυτή, έτύπωσε και έμοίρασε περισ-
σότερες από 30 δημοσιεύσεις, συγκάλεσε έ-
θνικές συνελεύσεις για τις μεταφορές των μα-
θητών, για την εκπαίδευση των οδηγών αυ-
τοκινήτων κλπ. Επρότεινε να συμπεριληφθί
ως υποχρεωτικό μάθημα ή διδασκαλία για
την ασφάλεια στο πρόγραμμα όλων των
σχολείων. Ασφάλεια στους δρόμους, ασφάλ-
εια στα πρόθυρα του σχολείου, ασφάλεια
σε περίπτωση πυρκαγιάς.

ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

Έπαγγέλματα που έγιναν ού-
σιαστικά γυναικεία.

Από πολλά χρόνια τα προγράμματα για
τα αγόρια και τα κορίτσια είναι όμοια. Έτσι
πρακτικώς όλα τα επαγγέλματα είναι άνοι-
κτα στις γυναίκες και διαπιστώνουν ότι οι
επαγγελματικές ικανότητες, όπως είναι του
δοντοίατρου και του καθηγητού ξένων γλωσ-
σών, έξασκούνται αποκλειστικά από γυναί-
κες.

ΓΑΛΛΙΑ

Κατεπείγουσα μόρφωση δα-
σκάων.

Με την ιδιότητα της προσωρινότητας και
για μία περίοδο που θα τελειώσει το αργό-
τερο στο τέλος του σχολικού έτους 1959 —
1960 συστήθηκε προσωρινά μία επαγγελ-
ματική μόρφωση, διαρκείας ενός έτους που
αντικαθιστά τη μόρφωση των μαθητών του
Διδασκαλείου, που έχουν στρατολογηθεί με-
τά το πτυχίο. Στο τέλος του έτους αυτού, αυ-
τοί οι σπουδαστές — δάσκαλοι θα πάρουν
μία διαβάθμιση άσκουμένου δασκάλου και θα
υποβληθούν επί ένα ακόμη χρόνο σε συμπλη-
ρωματική επαγγελματική μόρφωση.

Οι δάσκαλοι και η γεωργική
διδασκαλία.

Στα γεωργικά σχολεία οργανώθηκαν μα-
θήματα προπαρασκευαστικά, για τους δα-
σκάους που θέλουν ν' ασχοληθούν με τη με-
τασχολική γεωργική διδασκαλία. Τα μαθή-
ματα αυτά έχουν σκοπό να εύκολύνουν την προ-

παρασκευή του πιστοποιητικού επιδεξιότητας
και απευθύνονται στους έν ενεργεία δασκάλους,
διπλωματούχους ή άσκουμένους, που ποορίζον-
ται να γίνουν δάσκαλοι γεωργικών σχολείων.

Το διδακτικό προσωπικό στις
Γαλλικές άποικίες.

Σύμφωνα με την έφημερίδα της Κυβερνή-
σεως, παραχωρήθηκαν άποζημιώσεις «διαφο-
ρικές» ανάλογα με την περίπτωση, στο προ-
σωπικό της δημοσίας εκπαίδευσης (έπιθεω-
ρητές της Άκαδημίας, λυκειάρχες, δασκά-
λους κλπ.) που είναι στην ύπηρεσία των Γαλ-
λικών άποικιών.

Ζευγαρώματα σχολείων.

Το ζήτημα του «ζευγαρωμένου» σχολείου
είναι το θέμα συζητήσεων στη Γαλλία, και
ο Σύνδεσμος των καθηγητών των ζωντανών
γλωσσών έτάχθηκε σε πολλές περιπτώσεις
έναντίον της γαλλο - αγγλικής διγλωσσίας.
Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα προ-
κύπτει ότι έχουν πραγματοποιηθεί έως τώρα
δέκα έξ «ζευγαρώματα», ότι είκοσι δύο προ-
τοιμάζονται και δέκα τέσσερες γαλλικές πό-
λεις αναζητούν μία αγγλική ή άμερικανική
πόλι που έπιθυμεί να οργανώσει κύκλο γαλ-
λικών μαθημάτων, καθώς και κανονικές έπα-
φές με μαθητές γαλλικών σχολείων.

Μαθήματα στο χιόνι.

Το 1953 έγινε το πρώτο πείραμα «μαθη-
τών στο χιόνι». Τριάντα δύο μαθητές 12 έως
13 ετών μεταφέρθηκαν στη Σαβοα για ένα
μήνα. Το 1954, 2.000 παιδιά της περιοχής
των Παρισίων έπέρασαν ένα μήνα στις περι-
οχές των χειμερινών σπόρ. Οι δάσκαλοι, οι
καθηγητές της φυσικής άγωγής και οι σύμ-
βουλοι, συνοδεύουν τα παιδιά. Το ώράριο
της ημέρας είναι το ακόλουθο. Το πρωί είναι
άφιερωμένο στα κανονικά μαθήματα, το από-
γευμα στο σπίνι, στον περίπατο και στη με-
λέτη. Οι παρατηρήσεις άπέδειξαν ότι η σχο-
λική απόδοση διπλασιαζόταν ακόμη και στους
πιο τεμπέληδες. Μπροστά σ' αυτά τα θετικά
άποτελέσματα διετέθησαν έξ εκατομμύρια
φράγκα τον τελευταίο χρόνο για το πείρα-
μα αυτό.

Οι φοιτητές «γερνούν».

Τα πορίσματα από μία έρευνα που έγινε
από το πανεπιστημιακό γραφείο στατιστι-
κής, το ποσοστό των φοιτητών που έχουν ή-
λικία μικρότερη από είκοση χρόνων μειώθη-
κε από 18,8% το 1951, σε 8,7% το 1954 και
των νέων μεταξύ 20 και 24 ετών, από 61,2%
σε 56,4%. Αντίθετα το επί τοίς εκατό των
φοιτητών ήλικίας 25 έως 29 ετών αύξήθηκε
από 5,4% σε 10%. Στο σύνολο, η μέση ήλι-
κία των φοιτητών που ήταν το 1951, 22 ετών
και τριών μηνών, ανέβηκε το 1954 σε 24 και
έξ μηνών.

Μπορεί κανείς να γίνει διδά-
κτωρ της παιδαγωγικής και
της ψυχολογίας.

Στους καταλόγους των ειδικοτήτων, για τις

όποιες μπορούν να πάρουν πανεπιστημιακό
δίπλωμα διδάκτορος καταλέγονται: η παιδα-
γωγική, η ψυχολογία του παιδιού, η πειρα-
ματική και έφηρμοσμένη ψυχολογία και η
ψυχολογία της κοινωνικής ζωής.

Η μόρφωση έξ ακριβών (ντο-
κουμενταλίστες).

Από τη Γαλλική Ένωση των οργανισμών
έξ ακριβών του Ίνστιτούτου των τεχνικών
έξ ακριβών της Σχολής των Καλών Τεχνών
και Έπαγγελμάτων, οργανώθηκαν μαθήματα
για τη μόρφωση έξ ακριβών. Ένώ η μόρφω-
ση βοηθών — έξ ακριβών χρειάζεται ένα
χρόνο σπουδών, η προετοιμασία των έξ ακρι-
βών που παίρνουν ένα Κρατικό δίπλωμα,
χρειάζεται δυο χρόνων σπουδές.

Προστασία της παιδικής ή-
λικίας και της έφηβικής.

Το ΥΠ Συνέδριο της Έθνικής Ένώσης των
τοπικών Έταιριών για την προστασία της
παιδικής ήλικίας, έγινε από τις 22 έως τις
29, Οκτωβρίου στο Κλερμόν — Φερράντ. Το
πρώτο μέρος περιελάμβανε τη μελέτη των ψυ-
χολογικών βάσεων, μερικών σφαλμάτων εκπαι-
δευτικών, ενώ το δεύτερο μέρος άφιερώθηκε
στα μέσα δράσης και προπαγάνδας για ν'
άποκτήσουν τη συμπαράσταση της οικογενεί-
ας και να πληροφορηθούν το κοινό.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Μισθοί δασκάλων.

Το Συμβούλιο των Υπουργών έψήφισε μία
ανάπροσαρμογή των μισθών των διδασκόν-
των στα ιδρύματα της στοιχειώδους και της
Μέσης. Σύμφωνα με τους όρους του διατάγ-
ματος, αύξήθηκαν έξ ίσου οι άποζημιώσεις
των δασκάλων των γεωργικών σχολείων, κα-
θώς και η διατίμηση των συμπληρωματικών
μαθημάτων κλπ. Οι έπιχορηγήσεις που πα-
ρέχονται από το Κράτος στους δασκάλους
των κατηχητικών σχολείων, αύξήθηκαν κατά
20%.

Καλλιεργήσιμος χώρος για
τους δασκάλους.

Το Συμβούλιο των Υπουργών έξέδωσε ά-
πόφαση, σύμφωνα με την οποία, όσοι από
τους δασκάλους των γεωργικών σχολών έπι-
θυμούν, μπορούν ν' άποκτήσουν από τις το-
πικές άρχες, την έπικαρπία ενός μικρού κομ-
ματιού γής, για να μπορέσουν να καλλιερ-
γήσουν ένα λαχανόκηπο.

Το σχολείο Κομένιους.

Την 21ην Μαΐου, στη Βουδαπέστη έγκα-
ταστάθηκε το Διδασκαλείο για τους δασκά-
λους της Σλοβακικής γλώσσας και βαφτίστι-
κε με το όνομα του Ζαν Καμένσκυ.

ΙΝΔΙΕΣ

Για να ίσορροπήσουν την ειδίκευση και τη
γενική μόρφωση, οι υπογραμματοείς των Ίν-
δικών Πανεπιστημίων, συγκεντρώθηκαν τελευ-

ταίως στο Σριναγκάρ, στο Κασμίρ, για να διατυπώσουν ένα πρόγραμμα γενικής μορφώσεως που προορίζεται να αντισταθμίσει μια είδικοι πολύ προωθημένη των πανεπιστημιακών σπουδών. Στο μέλλον οι φοιτητές των Σχολών Έπιστημών και Γραμμάτων θα ακολουθούν ένα ώριμο άριστο μαθημάτων που προβλέπονται και προορίζονται να αναπτύξουν τα διάφορα ενδιαφέροντα στους φοιτητές, αλλά δεν θα δίνουν εξετάσεις σε αυτά.

Οι τοπικές γλώσσες γλώσσες διασκαλίας.

Το Πανεπιστήμιο της Κουιεράκης στο Άχμανταμπάντ, στην πολιτεία της Βομβάης, χρησιμοποίησε από το έτος 1955 — 1956, την τοπική γλώσσα της χώρας των Κουιεράτικων αντί της Άγγλικής.

Οι φοιτητές πρέπει να κάνουν κοινωνική υπηρεσία.

Στην πολιτεία της Μυσόρης, για να πάρη κανείς ένα βαθμό πανεπιστημιακό ή κάθε άλλο τίτλο, πρέπει να κάνει το ολιγώτερο εξ μηνών προπαιδείωση κοινωνικής υπηρεσίας. Σύμφωνα με μια τελευταία διαταγή της Κυβέρνησης, οι χειρονακτικές εργασίες και η κοινωνική υπηρεσία, (υπό μορφήν κατασκευών κατά τις διακοπές μιας ή δυο εβδομάδων), πρέπει να εισαχθούν στα προγράμματα διδασκαλίας σε όλα τα επίπεδα της σχολικής φοιτήσεως. Στο Μπιχάρ, οργανώθηκε, υπό την προστασία της Σχολής Κοινωνικών Σπουδών του Μπιχάρ, ένας κύκλος μαθημάτων για την εκπαίδευση των ενηλίκων και ένας κύκλος μαθημάτων χειρονακτικών εργασιών και κηπουρικής δραστηριότητας.

ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Έλλειψη δασκάλων και παντρεμένες δασκάλες.

Αντιπρόσωποι της Έθνικής οργάνωσης δασκάλων και της Έταιρίας των Κληρίκων Μάναντζερς, ζήτησαν άκρως από τον Υπουργό της Παιδείας για να συζητήσουν τα προβλήματα που προκύπτουν από την έλλειψη δασκάλων και τη δυνατότητα να επαναφέρουν το μέτρο που απαγορεύει στις παντρεμένες να διδάσκουν στα σχολεία.

ΙΤΑΛΙΑ

Για να αναπτύξουν την στοιχειώδη εκπαίδευση.

Η Γενική Διεύθυνση της στοιχειώδους εκπαίδευσης έπεξεργάστηκε ένα γενικό σχέδιο (σχέδιο Ρ), για τη βελτίωση του δημοτικού σχολείου. Οι βελτιώσεις που προτείνονται είναι: α) να δυναμώσουν την εφαρμογή της υποχρεωτικής φοιτήσεως στο δημοτικό. β) να δημιουργήσουν μια 4η και 5η τάξη εκεί όπου λείπουν ακόμη. γ) να ανεβάσουν την ηλικία του τέλους της σχολικής φοιτήσεως από 11

στα 14 χρόνια. δ) να αναδιοργανώσουν τα παιδαγωγικά κέντρα και να επιβλέψουν για μια καλύτερη τοπογραφική κατανομή των σχολείων. ε) να εξασφαλίσουν την κοινωνική και υγιεινή και βοήθεια των μαθητών. στ) να εργασθούν για την παιδαγωγική τελειοποίηση του διδάσκοντος προσωπικού. ζ) να βελτιώσουν την ανοικοδόμηση και την επίπλωση των σχολείων. Αυτό το πρόγραμμα θα εφαρμοσθή κατά βαθμίδες σε τέσσερα χρόνια και έγινε αρχή της εφαρμογής του το τρέχον έτος, σε τρεις επαρχίες «προδρομους».

Σεμινάρια παιδαγωγικής μορφώσεως.

Στα Πανεπιστήμια της Φλωρεντίας και της Ρώμης έγιναν πειραματικά σεμινάρια παιδαγωγικής μορφώσεως. Σκοπός τους είναι να συντελέσουν στη μόρφωση των καθηγητών των μαθηματικών και των επιστημών.

Κύκλος μαθημάτων για τους εργαζομένους σε μετακινούμενα επαγγέλματα.

Στα διαμερίσματα του Ριέτι, Κόνι και Βερσέιγ οργανώθηκαν ειδικά μαθήματα χάριν των εργαζομένων σε ώριμα μετακινούμενα επαγγέλματα (ξυλοκόπους, καρβουνιάρηδες, ψαράδες κλπ.) που τους επιτρέπουν να τους παρακολουθούν κατά τις μετατοπίσεις που απαιτεί η δουλειά τους.

ΙΑΠΩΝΙΑ

Η γυναίκα στο Πανεπιστήμιο.

Σύμφωνα με τις τελευταίες στατιστικές, σήμερα, στα Ιαπωνικά Πανεπιστήμια υπάρχουν τρεις φορές περισσότερες φοιτήτριες από το 1947.

ΜΕΞΙΚΟ

Αυτόνομο Έθνικό Πανεπιστήμιο.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, εγκαίνιασε τα μαθήματα του αυτόνομου Έθνικού Πανεπιστημίου του Μεξικού στο αμφιθέατρο της ανθρωπολογίας της Πανεπιστημιούπολης. Ενεργάσαν πλέον των 30.000 φοιτητών που μοιράστηκαν στα διάφορα σχολεία και πανεπιστημιακές σχολές, όπου ακολουθούν τα μαθήματα που τους προετοιμάζουν για ένα από τα 57 στάδια που προβλέπονται από το σχέδιο σπουδών.

Οι φοιτητές συνεργάζονται στη λαϊκή εκπαίδευση.

Από τον Οκτώβριο του 1957 περισσότερες από 50 Πανεπιστημιακές χροστολές, περιήλθαν τις πόλεις και τα χωριά των πολιτειών της Τλαξκάλα, Πουέμπλα και Μεξικού και εξυπηρέτησαν περισσότερα των 16.000 ατόμων με την εξόρμηση για τη λαϊκή εκπαίδευση. Αυτές οι αποστολές, που αποτε-

λούνται από φοιτητές, γίνονται τις Κυριακές, ώστε τα μαθήματά τους να μην επηρεάζονται από την κοινωνική τους δράση. Έχουν στο ενεργητικό τους, τη δημιουργία πέντε λαϊκών βιβλιοθηκών, τη σύσταση υγειονομικών επιτροπών σε πέντε περιοχές, την προβολή 150 μορφωτικών ταινιών, πολλές ομιλίες, θεατρικές παραστάσεις, εκτελέσεις τραγουδιού και χορού κλπ.

Η ευνοία προς τις ξένες γλώσσες.

Από μια τελευταία μελέτη προκύπτει ότι τα 42% των μαθητών της Μέσης ξέρουν μια ξένη γλώσσα, ιδίως τα Άγγλικά. Μετά την Κούβα και τη Δημοκρατία του Παναμά, το Μεξικό κατέχει την τρίτη θέση όσον αφορά την γνώση μιας ξένης γλώσσας στην Αμερική. Το ενδιαφέρον αυτό για τη μελέτη ξένων γλωσσών οφείλεται στην ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων, των τεχνικών και των τουριστικών.

ΠΑΚΙΣΤΑΝ

Πρόοδος της εκπαίδευσως στο Σίντ.

Η Κυβέρνηση του Σίντ άνοιξε 471 νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα κατά τα έτη 1954 — 1955. Η υποχρεωτική στοιχειώδης εκπαίδευση εισήχθη σε 39 από τα 60 διοικητικά διαμερίσματα (ταλούκας) της χώρας. Παραχωρήθηκαν περισσότερες από 3.000 υποτροφίες ολικής αξίας 150.000 ρουπιών σε μαθητές του δημοτικού. Η μελέτη της διαλέκτου «ορντο» εισήχθη από την 5ην τάξη στα σχολεία συντή και η μελέτη της συντή στα σχολεία ορντο. Δόθηκαν επιχορηγήσεις που φθάνουν τις 632.700 ρουπίες σε ιδιωτικά αναγνωρισμένα σχολεία της Μέσης, και μια επιχορήγηση ενός εκατομμυρίου ρουπιών στα κρατικά σχολεία της Μέσης.

Ανάπτυξη της ανώτερης παιδείας.

Το Πανεπιστήμιο του Καρατσι, που ιδρύθηκε το 1951, περιλαμβάνει σήμερα όλες σχεδόν τις Σχολές και παίρνει τακτικές επιχορηγήσεις από την Κυβέρνηση. Για να αντιμετωπίσει την έλλειψη οικημάτων, που αρχίζει να γίνεται αίσθητη, προσετέθη ένα γήπεδο 1.200 πλέρων στην περιοχή του Πανεπιστημίου και είναι υπό μελέτη νέα οικοδομήματα, καθώς και η δημιουργία μιας φοιτητικής εστίας για τις φοιτήτριες. Έξ άλλου άνοιξε τελευταίως στο Καίρπουρ ένα κολλέγιο που απανέμει διπλώματα καθηγητών Πανεπιστημίου.

Πανεπιστημιακό Κολλέγιο Θηλέων.

Στο Κεντρικό Κολλέγιο Θηλέων, που ιδρύθηκε το 1949 στο Καρατσι, ενεργάσαν περισσότερες από 500 φοιτήτριες. Το Κολλέγιο παρέχει το βαθμό προλύτου φιλολογίας και προλύτου επιστημών. Αυτός ο τελευταίος

τίτλος απονέμεται επίσης σε μια ομάδα φοιτητριών της Ιατρικής όπως στην άλλη ομάδα των φοιτητριών των επιστημών.

ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ

Οι νηπιαγωγοί μορφώνονται στο Πανεπιστήμιο.

Σύμφωνα με ένα νομοθετικό διάταγμα σχετικό με την ανάπτυξη της προσχολικής μορφώσεως, το Σεμινάριο της Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ αποφάσισε να εισαγάγει ένα κύκλο μαθημάτων, σύμφωνα με τον καθορισμό των πλαισίων για την μέλλουσα προσχολική μόρφωση. Αυτά τα μαθήματα που θα διαρκέσουν πιθανώς δυο χρόνια θα απευθύνονται σε διπλωματούχους συμβούλους, σε κοινωνικούς παράγοντες, δασκάλους διαφόρων ιδρυμάτων και οικοτροφείων κλπ.

Τεχνική Έπαγγελματική Σχολή.

Στο Λέιντεν έγινε ένας νέος τύπος σχολείου με το όνομα «Τεχνική Έπαγγελματική Σχολή». Είναι για τους νέους που έχουν πρό πάντων πρακτική ιδιοφυα, στους οποίους τα θεωρητικά μαθήματα των συνειθισμένων τεχνικών σχολών παρουσιάζουν μεγάλες δυσκολίες.

ΕΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Πρέπει να οικοδομήσουν σχολεία της Μέσης.

Για να αντιμετωπισθεί η μαζική αύξηση των σχολείων της Μέσης, το Έπαρχιακό Συμβούλιο του Λονδίνου, ανήγγειλε ότι το Σεπτέμβριο του 1957 θα έχουν τελειώσει 16 σχολεία της Μέσης στην κομητεία, που θα μπορούσαν να περιλάβουν το καθένα 900 έως 2.000 μαθητές. Στο σύνολό τους θα περιλαμβάνουν 21.000 θέσεις και η αξία τους υπολογίζεται ότι θα είναι 6.290.000 λίρες. Έξ άλλου, πολλά από υπάρχοντα σχολεία μεγεθύνονται και οικοδομούνται επτά νέα ιδιωτικά σχολεία. Τα τελευταία αυτά θα μπορούσαν να περιλάβουν εν όλω 1.830 μαθητές.

Πρέπει να μορφώσουν περισσότερους τεχνικούς δασκάλους.

Σύμφωνα με την έκθεση που υπέβαλε το Έθνικό συμβουλευτικό Συμβούλιο για τη μόρφωση των δασκάλων στο Υπουργείο Παιδείας, θα πρέπει να αυξηθούν από 270 σε 350 τον αριθμό των φοιτητών που θα γαίνουν κάθε χρόνο από τα τρία κολλέγια για τη μόρφωση δασκάλων τεχνικών μαθημάτων. Η έκθεση υπολογίζει ότι οι τοπικές σχολικές αρχές θα πρέπει να προλάβουν από το έτος 1958 — 1959, 2.700 νέους δασκάλους στα σχετικά κολλέγια της χώρας, αριθμό που θα μπορούσε να ξεπεραστεί αν οι προβλεπόμενες σχολικές οικοδομές ακολουθήσουν το ρυθμό που θέλουν.

Σε ίση εργασία, ίσες αποδοχές.

Το εκπαιδευτικό Συμβούλιο της νήσου Μάν, εξέδωσε διάταγμα που προβλέπει ότι οι δασκάλες θα παίρνουν στο μέλλον ίσο μισθό με τους δασκάλους. Το μέτρο αυτό εφαρμόστηκε από την 1η Μαΐου 1955.

Τεχνική Σολή για κουφά παιδιά.

Κοντά στο Ουάλτον-ον-Τχάμες, άνοιξε το Σεπτέμβριο του 1955 ένα νέο σχολείο της Μέσης, στον τύπο οικοτροφείου. Αυτό το ίδρυμα, το πρώτο στο είδος του στην Αγγλία, μπορεί να δεχθεί τριάντα παιδιά που πάσχουν από σοβαρή βαρικοία ηλικίας 11 και πλέον ετών. "Αν και αυτό όφείλεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία, όμως έχει αναγνωρισθεί από το Υπουργείο Παιδείας. Για να γίνουν δεκτοί, οι μαθητές, πρέπει να έχουν φθάσει ένα ώριμο επίπεδο μόρφωσης και να ξέρουν να εκφράζονται προφορικά. Ελπίζουν ότι έπειτα από μια παραμονή μερικών χρόνων στο σχολείο αυτό, μερικοί από τους μαθητές αυτούς, θα μπορούν να μπουν σε μια κανονική τεχνική σχολή καλών τεχνών.

Οικοδόμηση μιάς νέας Πανεπιστημιακής σχολής.

Η κατάθεση του θεμελίου λίθου της νέας Σχολής Γραμμάτων του Πανεπιστημίου του Ρίντιγγ, το Μάιο του 1955, σημειώνει την αρχή ενός προγράμματος που αποβλέπει στη μεταφορά ολοκληρωμένου Πανεπιστημίου στο πάρο των Λευκών Ιπποτών, που ένεκρίθη για το σκοπό αυτό το 1947 στην περιφέρεια της πόλεως του Ρίντιγγ. Τα σχέδια των κτιρίων έγιναν έτσι ώστε να μπορούν να επεκταθούν στο μέλλον χωρίς να χαλάσουν τις φυσικές καλλονές του τοπίου που διάλεξαν.

Επισκέψεις σε αίθουσες εκθέσεων και μουσεία.

Ο Υπουργός της Παιδείας έζητησε από τις τοπικές αρχές της Μέσης, να εγκρίνουν υποτροφίες στους σπουδαστές των Σχολών Καλών Τεχνών, που είναι εγκατεστημένοι σε περιοχές μακριά από τα μεγάλα κέντρα, ώστε να μπορούν να επισκεφθούν τα αξιοσημείωτα που βρίσκονται στις αίθουσες εκθέσεων και τα μουσεία των μεγαλουπόλεων. Συνεβούλευσε επίσης τις τοπικές αρχές να αγοράσουν μερικά έργα Τέχνης ώστε κάθε Σχολή Καλών Τεχνών να μπορεί να αποκτήσει μια συλλογή.

Κώδις για τους πεζούς που μοιράστηκε στους μαθητές.

Συνεργαζόμενο με την Εκπαίδευση για την άσφαλεια στα σχολεία, το Υπουργείο Μεταφορών έκαμε δώρο στα Υπουργεία της Μεγ. Βρετανίας και της Σκωτίας, ένα εκατομμύριο αντίτυπα του Κώδικος για τους πεζούς, για να τα μοιράσουν στα σχολεία.

Παιδικό Μουσείο. Το Σωματείο του Έδιμβούργου, άνοιξε τελευταία ένα μικρό μουσείο που είναι αφιερωμένο στην παιδική ηλικία, με το οποίο θα συλλέξει, να τακτοποιήσει και να

διατηρήσει όλα τα αντικείμενα που έχουν σχέση με το παιδί: παιχνίδια όλων των ειδών, κούκλες, ένδυμασιές παιδικές, βιβλία κλπ.

ΣΑΛΒΑΔΩΡ

Αταλλαγές με Μεξικανικά σχολεία.

Οι σχολικές συνεργατικές του Σαλβαδώρα ήταν σε συνεννόηση με τα αντίστοιχα ιδρύματα του Μεξικού, με το σκοπό να καθιερώσουν ανταλλαγές σπόρων και σε μεξικανικές συνεργάτες να στέλνουν σε ανταλλάγμα στους ανταποκριτές τους σχολικά έπιπλα.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Μια σχολική κατασκήνωση εγκαταστημένη σε ένα τραίνο.

Δυο γυμνασιακές τάξεις της Στοκχόλμης, έδοκίμασαν, το περασμένο καλοκαίρι, μια σχολική κατασκήνωση ενός νέου τύπου. Ένα ειδικό τραίνο δευτέρας τάξεως, που έχει κρεβάτια για τους μαθητές και τους δασκάλους (μερικά βαγόνια έχουν εγκαταστάσεις ντους), ένα βαγόνι - εστιατόριο, ένα βαγόνι σαλόνι με τραπέζια εργασίας, ένα βαγόνι σκευοφόρου για τις αποσκευές και τα ποδήλατα, τους ώδηγησε σε 500 περίπου χιλιόμετρα νοτίως της Στοκχόλμης στην περιοχή του Σκάνε. Το τραίνο σταματούσε χωρίς το πρώι σε ένα σταθμό, ώστε να δίνει ευκαιρία στους μαθητές και τους δασκάλους, να επισκεφθούν τη χώρα σε ομάδες, να ιδούν τους ιστορικούς τόπους και τα μνημεία, να παρατηρήσουν τα ζώα και τη θλάσηση κλπ. Το απόγευμα ξανάβρισκαν το κινητό τους σπίτι, έγραψαν τις εντυπώσεις τους και τη νύχτα ξανάφευγαν για το νέο τους προορισμό.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Σπίτι της Έλβετικής νεολαίας στο χωριό Πεσταλότσι.

Στο έξης στο Τρόγκεν ένα Σπίτι της Έλβετικής νεολαίας (που οικοδομήθηκε χάρις σε μια άνωση προσφορά), θα δέχεται αλληλοδιαδόχως για δυο έως τέσσερες εβδομάδες, τάξεις έλβετών μαθητών, του τελευταίου σχολικού έτους, της στοιχειώδους ή της Μέσης. Το πρώι θα είναι αφιερωμένο στα κανονικά μαθήματα του προγράμματος και το απόγευμα στη διεθνή δράση του χωριού.

Αταλλαγή τάξεων.

Μια μικτή τάξη της Μέσης από μια πόλη της Έλβετίας Γερμανόγλωσση, ανέλαβε μια ανταλλαγή μαθητών (περί τους τριάντα) με μια έλβετική τάξη Γαλλόγλωσση. Αυτή η ανταλλαγή θα δώσει την ευκαιρία σε κάθε ομάδα κατά το διάστημα 15 ημερών, να μελετήσει έντατικά τη γλώσσα που της είναι ξένη (γαλλικά ή γερμανικά). Οι οικόγένειες θ' ανταλ-

λάξουν τα παιδιά τους. Έτσι, μόνο το ταξίδι θα επιβαρύνει τους γονείς.

Ιωβιλαιο μιάς παιδαγωγικής επιθεωρήσεως.

Η Schweizerische Lehrerzeitung όργανο της έλβετικής Έταιρίας των Δασκάλων, γιόρτασε την περασμένη άνοιξη την εκατονταετηρίδα από την εμφάνιση του πρώτου της φύλλου. Με την ευκαιρία αυτή εκυκλοφόρησε μια ειδική έκδοση αναμνηστική του γεγονότος αυτού.

ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Διοικητικά μέτρα.

Οι ύπουργοί της Δημοσίας Παιδείας των Όμοσπονδιακών Δημοκρατιών, έλαβαν μέτρα για να βελτιώσουν την απόδοση της σχολικής διοικήσης. Ένώ το προσωπικό των διοικητικών υπηρεσιών περιορίστηκε και οι σχέσεις μεταξύ των σχολικών διοικήσεων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων συσφίχτηκαν, η δύναμη των τοπικών σχολικών διοικήσεων και των σχολικών ιδρυμάτων έδυνάμωσε.

Δάσκαλοι που μορφώνονται στο Πανεπιστήμιο.

Μεταξύ των μέτρων που έλήφθησαν με το σκοπό να εξασφαλίσουν τον αναγκαίο αριθμό των δασκάλων, για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες που δημιουργήθηκαν από τη γενίκευση της διδασκαλίας της Μέσης του πρώτου και του δευτέρου κύκλου, είναι η επικύρωση για την ανάθεση εκπαιδευτικών καθηκόντων στα 80% των πτυχιούχων του Πανεπιστημίου. Η εφαρμογή του μέτρου αυτού, θα συντελέσει μεταξύ άλλων, στο να εξασφαλίσει σε όλους τους μαθητές, από το 5ο σχολικό έτος, δασκάλους που έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση.

Παιδαγωγική έρευνα.

Η πρακτική εξέταση νέων σχεδίων σπουδών και ώραρίων, είναι μεταξύ των έργων της έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την Ακαδημία Παιδαγωγικών Έπιστημών της Σοβιετικής Ένωσης. Στο κέντρο της εργασίας αυτής βρίσκονται σήμερα τα ακόλουθα προβλήματα: α) Προσδιορισμός του περιεχομένου και των μεθόδων της διδασκαλίας που λέγεται «πολυτεχνική» στη διδασκαλία της Μέσης. β) Αναζήτηση θεωρητικών βάσεων που θα μπορούσαν να βελτιώσουν το περιεχόμενο και τις μεθόδους της γενικής πνευματικής καλλιέργειας, εν σχέσει με την εισαγωγή νέων σχεδίων μελετών, ώραρίων και βιβλίων. γ) Οργάνωση και μορφωτικός ρόλος των σχολικών «συνεργατικών».

Ανάπτυξη της σημασίας των πρακτικών ασκήσεων.

Τα νέα σχέδια σπουδών στα σχολεία της Μέσης, δίνουν περισσότερη θέση στα ώραρια για τις εργασίες στο εργαστήριο και την πρακτική εξάσκηση στη διδασκαλία της φυσικής, της χημείας, της βιολογίας, της γεωγραφίας και των μαθηματικών. Αυτή η βάση είναι κυ-

ρίως αισθητή στις τάξεις του δευτέρου κύκλου (8η — 10η). Στα ίδια αυτά σχολεία έχουν έντεινει την εξωσχολική δράση που ευκολύνει τους μαθητές να παίρνουν μέρος στις παραγωγικές εργασίες της κανονικής ζωής.

Επιτυχία των εκθέσεων των πλαστικών τεχνών.

Στη Σοβιετική Ένωση, από το 1946, όργανώνουν κάθε χρόνο, μια παιδική έκθεση πλαστικών τεχνών. Η ένάτη από τις εκθέσεις αυτές, που έγινε το 1955 περιλάφθανε περισσότερες από 1.000 ιχνογραφίες, γλυπτικές και διακοσμητικές εργασίες και εφαρμοσμένων τεχνών, που έχουν εκτελεσθεί από τα σχολεία. Τελευταία, μια επιλογή των έργων αυτών, έξετέθη στην Κίνα, στις Ίνδies, στη Γαλλία, στην Ιαπωνία και στον Καναδά.

Σχολική «Σπαρτακιάδα».

Τον Αύγουστο του 1955 έγινε στο Κίεβο η δεύτερα σχολική «Σπαρτακιάδα» για τους μαθητές της γενικής εκπαίδευσης και τους μαθητές των επαγγελματικών σχολών όλης της Ένωσης. Οι άγώνες περιλάμβαναν αθλητικά άγωνίσματα, γυμναστικής, κολυμβητικής, σκοποβολής, ποδηλατοδρομίες, μπάσκετ μπάλλ, δώλε - μπάλλ κ.λπ.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

Διεθνή Πανεπιστημιακά Συνέδρια.

Εννέα έντα έξι πρυτάνεις, γραμματείς ή άλλοι αντιπρόσωποι Πανεπιστημίων που ανήκουν σε δέκα έντε Ευρωπαϊκές χώρες, συγκεντρώθηκαν στο Καίμπριτζ της Αγγλίας, για να εξετάσουν κοινά προβλήματα και ιδιαίτερως τα ακόλουθα θέματα: α) Την ειδικότητα της γενικής πνευματικής καλλιέργειας. β) Την αυτονομία και την ανεξαρτησία των Πανεπιστημίων. γ) Την επιλογή, τη μόρφωση, και την καλοπέραση των φοιτητών. δ) Το Πανεπιστήμιο και η συνεργατική. Έξ άλλου έγινε ένα άλλο Διεθνές Πανεπιστημιακό Συνέδριο της Βρετανικής Κοινοπολιτείας στη Μελβούρνη.

Διεθνές Σεμινάριο Παιδαγωγικής.

Έξ έντα τέσσερες νεαροί δάσκαλοι που αντιπροσώπευαν δέκα έντα έθνη, έλαβαν μέρος στο Διεθνές Σεμινάριο της παιδαγωγικής, που έγινε στο Έσδγκεργκ της Δανίας, για να εξετάσουν ένα ώριθμένο ώριθμό, σημερινών, σχολικών προβλημάτων, ιδιαίτερως τους σκοπούς της εκπαίδευσης, το ρόλο της ψυχολογίας στην εκπαίδευση, την πειθαρχία, το σχολείο και την οικόγένεια, τη μόρφωση των δασκάλων. Διεθνής σύνδεσμος για τη νέα εκπαίδευση.

Ο Μ. Κ. ΓΚ. Saiyidam: εκπαιδευτικός Σύμβουλος της Κυβερνήσεως της Βομβάης, αντικατέστησε τον Μ. Carleton Washburne τον γνωστό Αμερικανό παιδαγωγό, στην προεδρία του Διεθνούς Συνδέσμου για τη νέα Αγωγή. Αυτός ό διορισμός θα επικυρωθεί

από το Διεθνές Συμβούλιο της νέας 'Αγωγής που θα συνέλθει στην 'Ολλανδία το 1956.

Διεθνής Συνέλευση Φοιτητών.
'Η Διεθνής Συνέλευση των φοιτητών που έγινε στο Μπίρμιγχαμ, και όπου αντιπροσωπεύτηκαν 50 έθνη, αποφάσισε να οργανώσει στο πλαίσιο των φοιτητικών ταξιδιών, μια διάσκεψη για τα διεθνή ταξείδια. Το διεθνές δελτίο ταυτότητας θα τροποποιηθεί και θα δημιουργηθεί ένα κεφάλαιο για διεθνείς ανταλλαγές.

Παγκόσμια ημέρα του παιδιού.

Τον περασμένο χρόνο, το κεντρικό θέμα της ημέρας αυτής, που οργανώθηκε υπό την προστασία της Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία του Παιδιού, στις 3 του περασμένου 'Οκτωβρίου, ήταν «το καθήκον να βοηθήσουμε το παιδί άσχετως φυλής, εθνικότητας και θρησκείας», σύμφωνα με το άρθρο 1 της Διακήρυξης για τα δικαιώματα του παιδιού που ονομάστηκε «Διακήρυξη της Γενεύης».

Διεθνές κέντρο για τις παιδικές ταινίες.

'Η Ουνέσκο, προκάλεσε μια συγκέντρωση ειδικών στο 'Εδιμβούργο, για να εξετάσει τη δυνατότητα δημιουργίας ενός διεθνούς κέντρου κινηματογραφικών ταινιών για τα παιδιά. Μεταξύ των ειδικών βρίσκονταν αντιπρόσωποι της Διεθνούς 'Ομοσπονδίας των συναιτερισμών παραγωγών ταινιών, της Διεθνούς Ένωσης των ιδιοκτητών κινηματογράφων, της Διεθνούς συνεργατικής Ένωσης, του Διεθνούς Συμβουλίου Γυναικών, του Διεθνούς Συνδέσμου των Σωματείων του 'Ερυθρού Σταυρού, του Διεθνούς Συνδέσμου για τη Νέα Έκπαίδευση, καθώς και παρατηρητές των τριών διεθνών εκκλησιαστικών 'Οργανισμών.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΚΟΥΦΩΝ

'Η παγκόσμια 'Ομοσπονδία κουφών χρονολογείται από το 1951. Έταξε για σκοπό της, μεταξύ άλλων, να συγκεντρώνει και ν' ανταλλάσσει πληροφορίες για την εκπαίδευση και την επαγγελματική μετακπαίδευση των κουφών και κωφάλαλων όλων των χωρών και να προσελκύσει την προσοχή των διεθνών οργανώσεων και των Κυβερνήσεων στα προβλήματά τους, ώστε να μην παραμεληθούν οι πολυάριθμες δυνατότητες για τη μετεκπαίδευση των στερημένων της ακοής και της όμιλίας.

'Η δεύτερη Συνέλευση που έγινε στο Ζαγρεμπ τον Αύγουστο, διαπραγματεύθηκε με διάφορες επιτροπές, τα προβλήματα της δργάνωσης, της ιατρο-άκουστικής, της εκπαίδευσης, τα επαγγελματικά ζητήματα και τα κοινωνικά. Στο πλαίσιο της Συνέλευσης οργανώθηκε μια έκθεση.

ΣΧΟΛΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

'Η τελευταία έκθεση της 5ης Διεθνούς Συνέ-

λευσης για τα σχολικά κτίρια και τη διδασκαλία στο υπαίθρο που οργανώθηκε υπό την προστασία του 'Ελβετικού 'Ιδρύματος Pro Juventute στη Ζυρίχη, ήταν μακροσκελής. Αυτό το έγγραφο περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις οδηγίες που υιοθέτησε η Συνέλευση το 1953, που εμπνέονται από την αρχή ότι πρέπει να δίνουν στη διάθεση των υγιών παιδιών όλων των σχολείων, τα πειράματα που έγιναν στον τομέα της εκπαίδευσης στο υπαίθρο με τα ευαίσθητα παιδιά.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

'Από μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Διεθνές Γραφείο της Έκπαίδευσης προκύπτει ότι η διδασκαλία δεν ξεφεύγει από το σύστημα του μακροχρονίου σχεδίου που εφαρμόστηκε σε ώριμες χώρες για την πραγματοποίηση αντικειμενικών σκοπών κάθε φύσεως, που ξεπερνούν το πλαίσιο των έτησιών δυνατοτήτων του προϋπολογισμού. Πραγματικά σε μια χώρα στις τρεις περίπου, υπάρχουν σχέδια χρηματοδότησης που η διάρκειά τους ποικίλλει μεταξύ τριών και δέκα ετών (τα πενταετή σχέδια είναι τα πιο συχνά) που αποδίδουν κυρίως στην πραγματοποίηση προγραμμάτων ανοικοδόμησης και σχολικών εξοπλισμών, προγράμματα ανάπτυξης του ενός ή του άλλου βαθμού της διδασκαλίας ή την εκτέλεση προγραμμάτων λαϊκής εκπαίδευσης.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΑΝ ΠΡΙΝ ΑΠΟ 25 ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΑ ΥΠ. ΑΡΙΘ. 16 ΚΑΙ 17 ΦΥΛΛΑ
ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Με το σκοπό να θεραπεύσουν την ανεργία των νεαρών δασκάλων, ώριμα καντόνια 'Ελβετικά, εισήγαγαν το σύστημα του Lerni Καρτ που επιτρέπει το διορισμό με βαθμό βοηθών, δασκάλους που γύηκαν τελευταίως από το δασκαλείο και είναι αδιόριστοι.

— 'Αναγγέλλουν, στις 'Ηνωμένες Πολιτείες το άνοιγμα μιάς κατασκήνωσης για τις διακοπές στα βουνά 'Αντιροντάκ, της οποίας η πρωτοτυπία θα είναι ότι παίρνει χαρακτήρα διεθνή και θα συγκεντρώνει ομάδες νεαρών κοριτσιών ξένων, έγγεγραμμένων στα Πανεπιστήμια των 'Ηνωμένων Πολιτειών και 'Αμερικανίδων φοιτητριών.

— Το 'Υπουργείο 'Υγιεινής και ο Πρόεδρος του Γραφείου Έκπαίδευσης της 'Αγγλίας, έστειλαν εγκύκλιο στις τοπικές σχολικές αρχές, με την διαταγή να δημιουργήσουν νηπιαγωγεία για τα παιδιά των 2—5 ετών, ιδρύματα όπου τα παιδιά θα μπορούν να έχουν περιποίηση, να πλένονται, να τρέφονται και να διδάσκονται.

— 'Από μια δωρεά του 'Ιδρύματος Κάρνετζ ιδρύθηκε το 'Αυστραλιανό Συμβούλιο για 'Εκπαιδευτική Έρευνα στη Μελβούρνη που έχει αναλάβει να αναπτύξει τις παιδαγωγικές έρευνες στην Κοινοπολιτεία της 'Αυστραλίας και να δίνει πληροφορίες για την εκπαίδευση στα διάφορα Κράτη.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΗΣΣ

ΔΗΜ. Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΑΝΑΓΛΥΦΟΙ ΚΑΙ ΕΚΤΥΠΟΙ ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΧΑΡΤΑΙ
ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛ. 59 - 17

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 10

Πρὸς τοὺς

Κ. Κ. Διευθυντὰς καὶ Δημοδιδασκάλους

'Αγαπητοὶ Συνάδελφοι

Πλὴν τοῦ Χάρτου τοῦ Νομοῦ σας πού καὶ ἐφέτος κυκλοφορεῖ καθὼς καὶ τῶν περιφῆμων πινακίδων μου 'Επιμορφωτικῶν 'Ρητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπρομηθεύθησαν ἤδη τὰ περισσότερα Σχολεῖα εἰς ὁλόκληρον τὴν 'Ελλάδα, σὰς γνωρίζω ὅτι, ἔθεσα εἰς κυκλοφορίαν καὶ τὸν περ' ἡμῶν 'Ανάγλυφον Χάρτην τῶν «ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ».

Τυγχάνει γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς εκπαιδευτικοὺς ἡ σπουδαιότης τῶν 'Αναγλύφων Χαρτῶν ὡς ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας, καὶ συνεπῶς θεωρῶ περιττὸν ν' ἀναπτύξω ἐν τῇ παρούσῃ τὸ θέμα αὐτό.

Μόνον ἡ τρισδιάστατη μορφή δίδει πλήρη εἰκόνα τῶν Γεωγραφικῶν στοιχείων — ὄρων, καὶ μόνον ὁ 'Ανάγλυφος Χάρτης τῶν ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ πού ἀπὸ σήμερον ἔθεσα εἰς τὴν διάθεσίν σας, μπορεῖ νὰ καλύψει τὸ κενὸν πού παρουσιάζει σήμερα τὸ 'Ελληνικὸν Σχολεῖον στὸν τομέα αὐτόν.

Πρόκειται πράγματι περὶ μᾶς ἐξαιρετικῆς ἐργασίας ἐκ πολλοῦ πεπιεσμένου χάρτου ὅστις καὶ καθιστᾷ αὐτὸν τελείως ἄθραυστον, ἐλαφρὸν, εὐμετακόμιστον, με ὅλα τὰ Γεωγραφικὰ του Στοιχεῖα, σὲ σχῆμα 0,95 x 0,70 μ. περίπου, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Κ. Γ. Γεωργοπούλου 'Επιθ. Στοιχ. 'Εκπαιδεύσεως.

'Η ἀξία του ἐκ 450 δρχ. εἶναι ἡ πλέον εὐθυνὴ τιμὴ πού μποροῦσε νὰ γίνῃ σὲ ἓνα τεχνικὸ ἔργο σὰν αὐτό, πού καθ' ὁλοκληρίαν εἶναι χειροποίητο. Παραγγελλίεσ τὴν ἀνωτέρω Διόσή μου.

Μετὰ τιμῆς

ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΜΟΛΙΣ ΕΚΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

Πρώην Διευθυντοῦ Διδασκαλείου 'Ιωαννίνων
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΩΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚÜHNEL

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: I. Πρώτη ἀριθμῆσις καὶ ἐλεύθερη μορφή ἐργασίας. II. Βοηθητικὰ μέσα ἀριθμῆσεως. III. 'Αριθμῆσις κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Kühnel—'Η ἐξέλιξις τῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ—'Αριθμητικὸν σύστημα καὶ Εἰκονογραφικοὶ Πίνακες τοῦ Kühnel—Νεώτερον 'Αναλυτικὸν Πρόγραμμα 'Αριθμητικῆς κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ Kühnel, κ.τ.λ., κ.τ.λ.

Πωλεῖται στὰ Γραφεῖα μας
Γιὰ τὶς Σχολ. 'Εφορεῖες Δρχ. 25. Γιὰ τοὺς 'Εκκούς Δρχ. 20

ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

(Τόμοι 15—Γλώσσα Δημοτική—Χαρτί πολυτελείας—Σελ. 7.000)

Ἐκκυκλοφόρησαν οἱ ἕξι πρῶτοι τόμοι. Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1958 θὰ παραδοθῇ ὁλόκληρον τὸ ἔργον.

Κατόπιν παρακλήσεων πολλῶν ἐκπαιδευτικῶν, γονέων καὶ συνδρομητῶν τῆς Μ.Ε.Ν. ἀποφασίσαμε καὶ αὐξήσαμε τοὺς τόμους τοῦ ἔργου ἀπὸ 10 εἰς 14 οὕτως ὥστε μαζὶ μὲ τὸν ξεχωριστὸν τόμον ΕΛΛΑΣ, ὁλόκληρον τὸ ἔργον νὰ ἀποτελεσθῇ ἀπὸ 15 τόμους τοὺς κάτωθι:

Τόμος	Πρῶτος	(1ος)	περιέχει	τὰ	ἀλφαβητικά	ψηφία	Α—Αε
»	Δεύτερος	(2ος)	»	»	»	»	Αε—Αι
»	Τρίτος	(3ος)	»	»	»	»	Αι—Αν
»	Τέταρτος	(4ος)	»	»	»	»	Αν—Αω
»	Πέμπτος	(5ος)	»	»	»	»	Β—Γα
»	Ἑκτος	(6ος)	»	»	»	»	Γα—Δ
»	Ἑβδομος	(7ος)	»	»	»	»	Ε·Ζ·Η·Θ·Ι
»	Ὀγδοος	(8ος)	»	»	»	»	Κ
»	Ἐνατος	(9ος)	»	»	»	»	Λ—Μ
»	Δέκατος	(10ος)	»	»	»	»	Ν·Ξ·Ο·Πα
»	Ἐνδέκατος	(11ος)	»	»	»	»	Πα—Πρ
»	Δωδέκατος	(12ος)	»	»	»	»	Πρ—Ρ
»	Ἀκάτος τρίτος	(13ος)	»	»	»	»	Σ—Τ
»	Δέκατος τέταρτος	(14ος)	»	»	»	»	Υ·Φ·Χ·Ψ·Ω
»	Δέκατος πέμπτος	(15ος)	»	»	»	»	ΕΛΛΑΣ

Πεντακόσιοι παιδαγωγοὶ καὶ ἐπιστήμονες συνεργάζονται στὴ μνημειώδη ἔκδοση τῆς Μ.Ε.Ν. πὺν τιμᾷ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἶναι ἡ μοναδικὴ Πηγὴ Γνώσεων γιὰ κάθε Δάσκαλο, γονέα, μαθητὴ, σπουδαστὴ, νέο καὶ νέα.

ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΥΚΟΛΙΕΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ ὅλα τὰ ἐλληνόπουλα τὸ μοναδικὸ καὶ μνημειώδες αὐτὸ ἔργον χρυσόδετον, μὲ μηνιαῖες δόσεις.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΘΕΙΣΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ Μ.Ε.Ν. Δραχ. 2250

Ἦτοι 15 χρυσόδετοι τόμοι πρὸς 150 δραχ. ἕκαστος.

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΜΕ ΕΚΠΤΩΣΗ 20% Δραχ. 1800

Ἦτοι 15 χρυσόδετοι τόμοι πρὸς δραχ. 120 ἕκαστος. Προκαταβολὴ δρχ. 300 καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἰς 15 μηνιαῖες δόσεις τῶν 100 δραχ.

ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΧΡΥΣΟΔΕΤΟΝ δρχ. 1500

Ἦτοι 15 τόμοι πρὸς δραχ. 100 ἕκαστος. Δηλαδή ὅσοι ἔχουν τὴν οἰκονομικὴ εὐχέρεια καὶ προκαταβάλουν ἐφάπαξ τὸ ποσὸν τῶν 1500 δραχ. κερδίζουν ἐπὶ μὲν τῆς μελλοντικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου δρχ. 750, (40 %) ἐπὶ δὲ τῆς σημερινῆς τιμῆς του δραχ. 300 (20 % περίπου).

Διδάσκαλοι—Γονεῖς—Μαθηταὶ—Σπουδασταὶ

Σπεύσατε νὰ ἐγγραφῇτε συνδρομηταὶ στὴ Μ.Ε.Ν. καὶ νὰ παραλάβετε τοὺς ἕξι πρῶτους τόμους.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

ΑΘΗΝΑΙ ΣΤΑΔΙΟΥ 48 - ΤΗΛ. 58.417